

**ΕΘΝΙΚΟ & ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ**

*ΣΧΟΛΗ ΝΟΜΙΚΩΝ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ & ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ*

ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ

Εργασία στο μάθημα των :
« Ατομικών & κοινωνικών δικαιωμάτων »

της

ΔΕΣΠΟΙΝΑΣ Σ. ΚΩΤΣΗ
(Α.Μ. : 1340200700191)
(ΤΗΛ. : 694 86 49 203 / 210 50 55 311)

Θέμα : « Πληροφόρηση »

Επιβλέποντες καθηγητές : κ. Δημητρόπουλος Ανδρέας
κ. Βλαχόπουλος Σπυρίδων

ΑΘΗΝΑ 2009

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σελ.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

α) Το θέμα	4
β) Ορολογικές Διευκρινήσεις	4
γ) Η ιστορική πορεία του δικαιώματος της Πληροφόρησης	10

**2. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ
ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ**

α) Ενεργητική Πλευρά (Το « πληροφορεῖν» του 14 Σ)	12
➤ Ελευθερία της Έκφρασης	12 - 13
➤ Ελευθερία του Τύπου	13 - 14
β) Παθητική Πλευρά (Το «πληροφορεῖσθαι» του 5 ^Α Σ)	13 - 19
γ) Το πεδίο της Ραδιοτηλεοράσεως (15 Σ)	19 - 21
δ) Φορείς του Δικαιώματος	
➤ Ελευθερία της Έκφρασης	21
➤ Ελευθερία του Τύπου	21 - 22
➤ Δικαίωμα στην Πληροφόρηση	22
➤ Δικαίωμα Ραδιοτηλεοπτικής Έκφρασης	23
➤ Αρχή του « κοσμοπολιτισμού » των θεμελιωδών δικαιωμάτων	23 - 24

3. ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 14 Σ

α) Περιορισμοί της Ελευθερίας της Έκφρασης	
➤ Οι Επιβαλλόμενοι από το ίδιο το Σύνταγμα	25 - 26
➤ Ο Νόμος 1491 / 1984 για το καθεστώς των Διαφημίσεων	26
➤ Οι διατάξεις του Ποινικού Κώδικα	26 - 27
➤ Λόγοι προστασίας του Φυσικού & Πολιτιστικού Περιβάλλοντος , της Υγείας ή της (ξένης) Ιδιοκτησίας	27
β) Περιορισμοί της Ελευθερίας του Τύπου	
➤ Ειδικοί συνταγματικοί περιορισμοί	28

4. (5^Α Σ § 1) ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ

α) Εθνική Ασφάλεια	29
β) Καταπολέμηση του Εγκλήματος	29
γ) Δικαιώματα και Συμφέροντα Τρίτων	
➤ Πνευματική Ιδιοκτησία	29 - 30
➤ Δικαίωμα της Προσωπικότητας	31 - 32

5. (5^Α Σ § 2) ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΚτΠ

& ΟΙ ΕΓΓΥΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΑΡΘΡΩΝ 9, 9^Α & 19 Σ

α) Αναγκαιότητα κατοχύρωσης του δικαιώματος στην ΚτΠ	33 - 35
β) Προστασία Ιδιωτικής Ζωής (9 Σ)	35 - 36
γ) Προστασία Προσωπικών Δεδομένων (9 ^Α Σ)	36
δ) Απόρρητο Ανταποκρίσεων (19 Σ)	37 - 38

6. ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΡΑΔΙΟΤΗΛΕΟΡΑΣΕΩΣ

α) Ε. Σ. Ρ.	39
➤ Αντικειμενική & με ίσους όρους μετάδοση	39 - 40
➤ Εξασφάλιση ποιοτικής στάθμης	40
➤ Σεβασμός πρωτογενών ανθρωπίνων αξιών	40
β) Διακεκριμένες υποχρεώσεις πολιτειακής λειτουργίας	41
γ) Ο Νόμος 1491/1984 για το καθεστώς των Διαφημίσεων	41
δ) Το επίμαχο «ασυμβίβαστο του Βασικού Μετόχου»	42

7. ΕΙΔΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ

α) Πληροφόρηση Διοικουμένου	43
β) Πληροφόρηση Κατηγορουμένου	43 - 44

8. ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

α) 16 – 3 / 2000 ΕΔΔΑ (291444) - Υπόθεση Ozgur Gundem κατά Τουρκίας	45 - 48
β) 19 – 12 / 2006 ΕΔΔΑ (440009) - Υπόθεση Radio Twist AS κατά Σλοβακίας	49 - 52
γ) 3545 / 2002 ΣΤΕ (325267) - Υπόθεση Τριανταφυλλόπουλος / ALPHA κατά Αρχής Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων	53 - 57

9. ΧΡΗΣΙΜΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

α) Η Πληροφόρηση του Χθες: Από τον Υπαρκτό Σοσιαλισμό έως τον Ωριμο Καπιταλισμό	58 - 60
β) Η Πληροφόρηση του Αύριο ...	60 - 62

10. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

α) Σύνοψη στα ελληνικά	63
β) Όροι	63
γ) Summary in English	64
δ) Terms	64
ε) Μια ιδιαίτερη μνεία	65

11. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

α) Βιβλιογραφία	66 - 67
β) Νομοθεσία	68 - 69
γ) Νομολογία	69

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

α) Το θέμα

Το δικαίωμα της Πληροφόρησης εν γένει συναπαρτίζουν στο ελληνικό Σύνταγμα τρία άρθρα : το άρθρο 5^Α, που κάνει ευθέως λόγο για το δικαίωμα στην πληροφόρηση, το άρθρο 14, που αφορά στην ελευθερία της έκφρασης και του τύπου καθώς και το άρθρο 15, το οποίο καλύπτει τον ηλεκτρονικό τύπο. Η παρούσα εργασία προσεγγίζει το ευρύτερο δικαίωμα στην πληροφόρηση αναλύοντας τα ως άνω άρθρα και καταλήγει σε σειρά συμπερασμάτων των οποίων η ερεισματική επάρκεια είναι τελικώς προϊόν αυτής της ίδιας της ολόπλευρης και σύμμετρης φώτισης του ζητήματος...

α) Ορολογικές Διευκρινήσεις

➤ Άρθρο 5^Α Σ. [Δικαίωμα στην πληροφόρηση και Κοινωνία της Πληροφορίας] -

1. Καθένας έχει δικαίωμα στην πληροφόρηση, όπως νόμος ορίζει. [...]
2. Καθένας έχει δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας. [...]

➤ Άρθρο 14 Σ. [Ελευθερία γνώμης και τύπου] -

1. Καθένας μπορεί να εκφράζει και να διαδίδει προφορικά, γραπτά και δια του τύπου τους στοχασμούς του τηρώντας τους νόμους του Κράτους.
2. Ο τύπος είναι ελεύθερος. Η λογοκρισία και κάθε άλλο προληπτικό μέτρο απαγορεύονται.
3. Η κατάσχεση εφημερίδων και άλλων εντύπων, είτε πριν από την κυκλοφορία είτε ύστερα από αυτή, απαγορεύεται. [...]

➤ Άρθρο 15 Σ. [Ηλεκτρονικός τύπος] -

1. Οι προστατευτικές για τον τύπο διατάξεις του προηγούμενου άρθρου δεν εφαρμόζονται στον κινηματογράφο, τη φωνογραφία, τη ραδιοφωνία, την τηλεόραση και κάθε άλλο παρεμφερές μέσο μετάδοσης λόγου ή παράστασης.

▪ **ΟΙ ΕΝΝΟΙΕΣ :**

1. ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ

Ορισμός : είναι η διαδικασία μετάδοσης και απόκτησης πληροφοριών , η πράξη , η ενέργεια του να ενημερώνει ή να ενημερώνεται κανείς για ένα θέμα¹ .

Αξία πληροφόρησης :

- Παροχή γνώσεων για τον εξωτερικό κόσμο , οι οποίες πολλές φορές καθορίζουν και τη δράση των ανθρώπων (π.χ. μια είδηση για το χρηματιστήριο σε έναν επενδυτή καθορίζει τις περαιτέρω επενδυτικές του δραστηριότητες , μια πληροφορία σε ένα στρατηγό μπορεί να καθορίσει την έκβαση του πολέμου) .
- Μέσω της πληροφόρησης και της αξιολόγησης όλων των δεδομένων και των ειδήσεων καλλιεργείται η κριτική σκέψη , η προνοητικότητα και διορατικότητα των δεκτών . « Παρέχονται τα δεδομένα πάνω στα οποία καθρεπτίζει το άτομο την εξυπνάδα του και καλλιεργεί το λογικό του » , όπως λέει ο Yves Renouard . Έτσι , αναπτύσσεται η ωριμότητά του και ο κριτικός στοχασμός , ενώ αυτοπροστατεύεται από κολακεία , προπαγάνδα , παραπληροφόρηση , δογματικές και μισαλλόδοξες αντιλήψεις .
- Του δίνονται τα ερεθίσματα και το γνωστικό υπόβαθρο να έχει ενεργό συμμετοχή στα κοινά , να λαμβάνει κριτική στάση απέναντι στα κοινωνικοπολιτικά δρώμενα και να αξιολογεί πρόσωπα και καταστάσεις . Διαθέτει προσωπική γνώμη για τα θέματα που τον ενδιαφέρουν , την οποία έχει αποκτήσει μετά από έρευνα , και είναι σταθερός στις απόψεις του .
- Η πολύπλευρη και πολυπρισματική πληροφόρηση για θέματα επιστημονικά , πολιτιστικά , καλλιτεχνικά του δίνει τη δυνατότητα να απολαμβάνει πνευματικά αγαθά .

Χαρακτηριστικά της επαρκούς πληροφορίας :

- Θετικότητα
- Πληρότητα
- Σαφήνεια
- Ταχύτητα

¹ Γεώργιος Μπαμπινιώτης , Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας , Β' Έκδοση , Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε. , Αθήνα 2002 , σελ. 1426 .

Παραπληροφόρηση : σκόπιμη διάδοση ψευδών πληροφοριών και ειδήσεων με στόχο να οδηγηθεί η κοινή γνώμη προς ορισμένη κατεύθυνση, διαστρέβλωση της πραγματικότητας και δημιουργία πλασματικής πληροφόρησης από τα ΜΜΕ .

2. ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ

Ορισμός – συστατικά της ΚτΠ : Πλήρης ορισμός της ΚτΠ είναι πολύ δύσκολο να δοθεί .

Κατά πρώτον , η ΚτΠ χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη και ραγδαία ανάπτυξη τηλεπικοινωνιακών δικτύων με ολοένα ευρύτερη γεωγραφική κάλυψη . Τα δίκτυα αυτά μπορούν να ενταχθούν σε κατηγορίες αναλόγως με τις τεχνικές τους προδιαγραφές , με τα λειτουργικά τους χαρακτηριστικά και με την ευρύτητα πρόσβασης σε αυτά . Σύμφωνα με τις τεχνικές τους προδιαγραφές τα τηλεπικοινωνιακά δίκτυα διακρίνονται σε ενσύρματα (χαλκού , οπτικής ίνας ή ευρέως φάσματος) , ασύρματα (ραδιοσυχνότητες) και δορυφορικά (σταθμός εκπομπής – δορυφόρος – σταθμός λήψης) . Σύμφωνα με τα λειτουργικά τους χαρακτηριστικά τα δίκτυα διακρίνονται , ανάλογα με την « εξυπνάδα » τους , σε απλά δίκτυα μεταφοράς και δίκτυα (υπηρεσιών) προστιθέμενης αξίας (Value Added Networks , VANs) και ανάλογα με τη γεωγραφική τους κάλυψη , σε γενικά και τοπικά (Local Area Networks , LANs) . Τέλος σύμφωνα με την ευρύτητα πρόσβασης ένα δίκτυο εσωτερικό σε μια επιχείρηση ή έναν οργανισμό ονομάζεται Intranet , ένα δίκτυο το οποίο επιτρέπει τη σύνδεση τρίτων τη σύνδεση τρίτων με το Intranet μιας επιχείρησης ή οργανισμού ονομάζεται Extranet , ενώ το σύνολο των διασυνδεδεμένων δικτύων καλείται Internet .

Στην απόληξη των δικτύων αυτών μπορεί να υπάρχουν κάθε είδους τερματικά , κυρίως η/υ , αλλά και τηλεοράσεις , κινητά τηλέφωνα , εξομοιωτές . Στον τομέα αυτόν η τεχνολογία κινείται ραγδαία , προς την ενοποίηση των διαφόρων τεχνολογιών .

Το σύνολο της παραπάνω υποδομής αποκτά αξία διότι χρησιμεύει στην εξεύρεση , μεταφορά , επεξεργασία , ανταλλαγή και αποθήκευση της πληροφορίας . Η πληροφορία αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της ΚτΠ , γύρω από τον οποίο χτίζεται ο οικονομικός , κοινωνικός και λειτουργικός ιστός της νέας κοινωνίας . Η ΚτΠ καλείται και « κοινωνία των υπηρεσιών » διότι το βασικό αγαθό το οποίο ανταλλάσσεται μεταξύ των μελών της είναι υπηρεσίες . Σήμερα πάνω από 70% του ΑΕΠ των προηγμένων χωρών προέρχεται από την παροχή υπηρεσιών . Οι υπηρεσίες , ως επί το πλείστον άυλες , δεν είναι τίποτε άλλο από την επεξεργασία πληροφοριών , με σκοπό την προσαρμογή τους στις ανάγκες του εκάστοτε αποδέκτη της υπηρεσίας . Έτσι λ.χ. οι νομικές , ιατρικές , χρηματοοικονομικές , τουριστικές και κάθε είδους υπηρεσίες βασίζονται σε μια

αναδιάταξη , επεξεργασία και μεταφορά πληροφορίας . Το γεγονός ότι οι υπηρεσίες γνωρίζουν ραγδαία ανάπτυξη στις ημέρες μας συνδέεται άμεσα με τη νέα τεχνολογία , η οποία καθιστά δυνατή αφενός μεν τη συλλογή , οργάνωση και αποθήκευση της πληροφορίας , αφετέρου δε τη μεταφορά της μέσα από τα δίκτυα .

Την έκρηξη αυτή της τεχνολογίας , ορισμένοι την έχουν χαρακτηρίσει ως την Τρίτη μεγάλη επανάσταση στην ιστορία της ανθρωπότητας , μετά την γεωργική και τη βιομηχανική . Το σίγουρο είναι ότι , σε αντίθεση με προηγούμενες κοινωνίες όπου βασική πλουτοπαραγωγική πηγή αποτελούσε η γη ή/και το κεφάλαιο , στην ΚτΠ η βασική πηγή πλούτου είναι η ίδια η πληροφορία .

Κάτω από αυτές τις συνθήκες , η πρόσβαση στην πληροφορία αποτελεί καίριο στοιχείο της επαγγελματικής αποκατάστασης , της οικονομικής ευημερίας και της κοινωνικής καταξίωσης του ατόμου .

Προκύπτει , συνεπώς , ένα τρίτο χαρακτηριστικό της ΚτΠ , λιγότερο ουδέτερο από την ύπαρξη δικτύων και από τον κεντρικό ρόλο της πληροφορίας : η ανάγκη πρόσβασης του ατόμου στην πληροφορία ή , σε αντίθετη περίπτωση , ο αποκλεισμός και η περιθωριοποίησή του από την νέα αυτή κοινωνία .

Το ζήτημα της πρόσβασης των ατόμων στην πληροφορία και , γενικότερα , της ελεύθερης κυκλοφορίας των πληροφοριών είναι τόσο παλιό όσο και η ίδια η πληροφορική και η κυβερνητική , οι δύο επιστήμες στις οποίες στηρίζεται άμεσα η ανάπτυξη της ΚτΠ . Ο ίδιος ο Νόρμπερτ Βίνερ (Norbert Wiener , 1894 – 1964) , στο βιβλίο του που αποτελεί μανιφέστο και ιδρυτική πράξη της κυβερνητικής , αναλύει εκτενώς την αναγκαιότητα της μέγιστης και χωρίς περιορισμούς διάχυσης της πληροφορίας . Ωστόσο , το ζήτημα της ελεύθερης διακίνησης της πληροφορίας (free flow of information) σε παγκόσμιο επίπεδο , μετατρέπεται σε πεδίο πολιτικής αντιπαράθεσης κατά την δεκαετία του 1970 , στα πλαίσια της UNESCO . Οι ΗΠΑ πρεσβεύουν την πλήρη ελευθερία διακίνησης , στην οποία όμως αντιτίθεται σθεναρά η Σοβιετική Ένωση για προφανείς λόγους , καθώς και οι χώρες του κινήματος των αδεσμεύτων , παραπονούμενες για τον υπέρογκο καταιγισμό από πληροφορίες αμερικανικής προέλευσης . Πιο πρόσφατα , η μετατροπή του διαδικτύου από μέσου ανταλλαγής επιστημονικών πληροφοριών σε χώρο ανάπτυξης της εμπορικής δραστηριότητας , ορθώνει άλλου είδους εμπόδια στην ελεύθερη κυκλοφορία της πληροφορίας , τα οποία συνδέονται με την επιδίωξη κέρδους .

3. INTERNET

Ορισμός : το μεγαλύτερο στον κόσμο δίκτυο υπολογιστών , σύστημα συνδεδεμένων μεταξύ τους υπολογιστών που μπορούν να επικοινωνούν και να μοιράζονται πληροφορίες .

4. ΤΥΠΟΣ

Ορισμός : σύνολο των εντύπων μέσων (εφημερίδων , περιοδικών) που εκδίδονται σε τακτά χρονικά διαστήματα με στόχο την ενημέρωση επί της τρέχουσας ειδησεογραφίας και την πληροφόρηση της κοινής γνώμης . Το περιεχόμενό του καλύπτει όλες τις αναζητήσεις του ανθρώπου , από την οικονομία , τα κοινωνικά θέματα ως την πολιτική , τον αθλητισμό , τον πολιτισμό και την τέχνη . Στην ύλη του ανήκουν εκτός από τις ειδήσεις , οι επιφυλλίδες , η κριτική και ερμηνευτική αρθρογραφία , οι αγγελίες και οι διαφημίσεις .

Ως τύπος επίσης ορίζεται και το σύνολο των εφημερίδων και των περιοδικών μαζί με τους δημοσιογράφους , τους τυπογράφους και τα μηχανήματα , καθώς και η εξουσία που ασκούν στην κοινή γνώμη .

Ο όρος « τύπος » ερμηνεύεται από τον Σαρίπολο με ευρύτατη έννοια , περιλαμβάνοντας όχι μόνο την τυπογραφία , αλλά και την λιθογραφία , τη φωτογραφία και γενικά κάθε μηχανικό ή χημικό μέσο , με το οποίο επιτυγχάνεται η παραγωγή μεγάλου αριθμού ομοίων αντιτύπων , γραπτών κειμένων , εικόνων κ.λ.π. , σε χαρτί , ύφασμα , μέταλλο , πλαστικό , γυαλί ή άλλη ύλη . Έτσι άλλωστε τον αντιλαμβάνεται και ο κοινός νομοθέτης (άρθρο 1 α.ν. 1092/1938) .

5. ΜΜΕ

Ορισμός :

- Μέσα μετάδοσης μηνυμάτων ή ερεθισμάτων που απευθύνονται προς το κοινωνικό σύνολο (τύπος , ραδιόφωνο , τηλεόραση , κινηματογράφος , αφίσα) .
- Κάθε τεχνικό μέσο η λειτουργία του οποίου αποσκοπεί στον κατατοπισμό και την πληροφόρηση μεγάλου πλήθους ανθρώπων .

6. ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ

Ορισμός : διαφήμιση είναι η προβολή , προγραμματισμένη διοχέτευση πρωτοτύπων μηνυμάτων στο κοινό με σκοπό γνωστοποίηση των ιδιοτήτων και των πλεονεκτημάτων που χαρακτηρίζουν ένα προϊόν , ώστε να καταναλωθεί ή να χρησιμοποιηθούν οι υπηρεσίες που διαφημίζονται ή να ενημερώσει πάνω σε ένα θέμα , να προωθήσει ιδέες και πρόσωπα και να επηρεάσει τις ανάγκες του κοινού προς συγκεκριμένες κατευθύνσεις . Κάθε ενέργεια που αποσκοπεί στη μετάδοση πληροφοριών για εμπορικούς σκοπούς .

**▪ ΟΙ ΕΝΝΟΙΕΣ ΕΝΔΕΔΥΜΕΝΕΣ ΤΟ ΚΑΛΥΜΜΑ ΤΗΣ
ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ**

**ΣΧΕΣΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΗΣ ΕΚΦΡΑΣΗΣ &
ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ**

Πρόκειται για σχέση αλληλεξάρτησης: η ελευθερία της γνώμης αποτελεί προϋπόθεση για την ελευθερία της πληροφόρησης και η ελευθερία της πληροφόρησης αποτελεί προϋπόθεση ελευθερίας γνώμης και έκφρασης.

- Ελευθερία πληροφόρησης σημαίνει ανεμπόδιστη και πλουραλιστική ενημέρωση του κάθε ατόμου από διάφορα ΜΜΕ (εφημερίδες , κανάλια , βιβλία , διαδίκτυο) σε όλους τους τομείς . Η πληροφόρηση αξιολογείται , κρίνεται , συγκρίνεται , διερευνάται και δεν επιβάλλεται από συγκεκριμένα μέσα με ταυτόχρονη απόκρυψη αντιθέτων πληροφοριών . Έτσι , ο πολίτης διαμορφώνει άποψη τεκμηριωμένη και όσο το δυνατόν αντικειμενική και μέσα από την αδέσμευτη σκέψη που αναπτύσσει , την εκφράζει δημόσια και αναλαμβάνει πρωτοβουλίες για το κοινό καλό .

- Ελευθερία στην έκφραση είναι δημοκρατικό δικαίωμα κάθε πολίτη . Το να διατυπώνει , δηλαδή , κάποιος τη γνώμη του για οποιοδήποτε θέμα τον αφορά σε ιδιωτικό ή δημόσιο χώρο , γραπτώς ή προφορικά , στον τύπο , την τηλεόραση ή σε βιβλία , είναι βασική κατάκτηση και πρωτεύον χαρακτηριστικό κάθε δημοκρατικά δομημένης πολιτείας , αρκεί να μην παραπληροφορεί ή κολακεύει εξυπηρετώντας παράνομα συμφέροντα , να μην υποκρίνεται ή δημαγωγεί , να μην μιλά ανεύθυνα για να εντυπωσιάσει . Για να εκφράζει κάποιος τη γνώμη του με τρόπο υπεύθυνο και εποικοδομητικό είναι απαραίτητη η σωστή και εμπειριστατωμένη πληροφόρηση χωρίς λογοκρισία και η διαμόρφωση άποψης μέσα από υπεύθυνη , ολοκληρωμένη και αντικειμενική ενημέρωση και δημοκρατικό διάλογο . Με άλλα λόγια αναγκαία είναι η ελευθερία της πληροφόρησης που καθιστά αδύνατη την παραπλάνηση του πολίτη από οργανωμένα συμφέροντα .

- Η ελευθερία της πληροφόρησης , της έρευνας και της διασταύρωσης και σύγκρισης γνώμων και απόψεων συνεπάγεται αδέσμευτη σκέψη , απαλλαγμένη από φανατισμό και μισαλλοδοξία (σύμφωνα με το Ρήγα Βελεστινλή « όποιος ελεύθερα συλλογάται , συλλογάται καλά ») . Ελευθερία σκέψης σημαίνει πραγματική αγάπη και αναζήτηση της αλήθειας . Βασικό χαρακτηριστικό της εσωτερικής ελευθερίας είναι η ελευθερία από αμάθεια , ανευθυνότητα και ανανδρία , όπως λέει και ο Ευ. Παπανούτσος . Η ελευθερία από την αμάθεια συμβάλλει στη διατύπωση και έκφραση υπεύθυνης , καλοπροαίρετης και συγκροτημένης άποψης . Γιατί η ελευθερία έκφρασης δεν προϋποθέτει μόνον νομικά κατοχυρωμένη ελευθερία από την πολιτεία , αλλά και αποδέσμευση από την άγνοια και το φανατισμό , προϋπόθεση για τα οποία είναι η ελευθερία της πληροφόρησης .

- Η ελεύθερη ραδιοφωνία και τηλεόραση ήταν μια κατάκτηση , αφού πλήθος ενημερωτικών και ψυχαγωγικών εκπομπών καθιστούν εφικτή την πρόσβαση του

πολίτη στην πληροφορία δίνοντάς του το δικαίωμα επιλογής, σύγκρισης και ελέγχου της πληροφορίας. Η αύξηση της δυνατότητας επιλογής λόγω του πολλαπλασιασμού των τηλεοπτικών και ραδιοφωνικών σταθμών παρέχει ελευθερία στην πληροφόρηση και συνεπώς οδηγεί στην αδέσμευτη σκέψη και άρα στην αδούλωτη έκφραση.

β) Η ιστορική πορεία του δικαιώματος της Πληροφόρησης

Ιστορικά, το δικαίωμα στην Πληροφόρηση ακολουθεί την εξέλιξη της ελευθερίας του τύπου ως ένα έτερο μητρικό του δικαίωμα. Η ελευθεροτυπία ισοδυναμεί με την σαφή αποδέσμευση του πολιτικού ιδιαίτερα τύπου από τη λογοκρισία πάσης φύσεως και την προηγούμενη διοικητική άδεια. Έτσι, στο σημείο, όπου το δικαίωμα σ' έναν ελεύθερο τύπο συνάπτεται με την πολιτική και δη με την πιο υγιή και αντικειμενική της λειτουργία, το φιλελεύθερο – ατομικό δικαίωμα (status libertatis) καθίσταται δημοκρατικό – πολιτικό δικαίωμα (status activus). Η ολοκλήρωση της ελευθερίας του τύπου λαμβάνει χώρα στην Αγγλία προ τριακοσίων περίπου ετών, ενώ διακηρύσσεται και στο τέλος του 18^{ου} αιώνα από την αμερικανική και κατόπιν από την γαλλική επανάσταση. Ο Άγγλος νομομαθής Sir William Blackstone (1723 – 1780) έγραφε ήδη στον 18^ο αιώνα ότι « η ελευθερία του τύπου είναι πράγματι για την φύση ενός φιλελεύθερου κράτους » και ο Γάλλος πολιτικός συγγραφέας Chateaubriand (1768 – 1848) τόνιζε στις αρχές του 19^{ου} αιώνα ότι χωρίς την ελευθερία του τύπου « το Σύνταγμα δεν είναι παρά ένα παιχνίδι », διότι « δεν υπάρχει συνταγματική ελευθερία χωρίς ελευθερία Τύπου ».

Στην Ελλάδα η ελευθερία του τύπου διακηρύχθηκε για πρώτη φορά στο συνταγματικό σχέδιο του Ρήγα Βελεστινλή και με το άρθρο η' του συντάγματος του Άστρους (Νόμου της Επιδαύρου) του 1823 (« Οι Έλληνες έχουν το δικαίωμα να κοινοποιώσιν άλλως τε και διά των τύπων τας δοξασίας των, αλλά με τούς ακόλουθους τρεις όρους: α' – Νά μή γίνεται λόγος κατά τής χριστιανικής θρησκείας, β' – Νά μήν αντιβαίνωσιν εις τας κοινώς αποδεδειγμένας αρχάς τής ήθικης, γ' – Νά αποφεύγωσιν πᾶσαν προσωπικήν ὕβριν »). Το άρθρο 26 του συντάγματος της Τροιζήνας του 1827 προσέθεσε τη ρητή απαγόρευση της λογοκρισίας (« προεξέτασεως ») και αντικατέστησε τις « κοινώς αποδεδειγμένες αρχές τής ήθικης » με την « σεμνότητα ». Στο σύνταγμα του 1844, το άρθρο 10 απαγορεύει ρητώς και την εγγυοδοσία. Το 1864 όχι μόνο απαγορεύεται συνταγματικώς κάθε προληπτικό μέσο, αλλά περιορίζονται και οι περιπτώσεις κατασχέσεως εντύπων. Η αναθεώρηση του 1911 πρόσθεσε στο άρθρο 14 την απαγόρευση δημοσιεύσεως ειδήσεων που ανάγονται σε στρατιωτικές κινήσεις ή έργα οχυρώσεως και καθιέρωσε την αλληλέγγυη αστική ευθύνη του εκδότη εφημερίδας και του συγγραφέα επιλήψιμου δημοσιεύματος αναφερομένου στον ιδιωτικό βίο. Το σύνταγμα του 1927 (άρθρο 16) επανέλαβε την διάταξη αυτή, πρόσθεσε στις δυνατότητες περιορισμών τη λήψη μέτρων « πρὸς καταπολέμησιν τής προσβαλλοῦσης τᾶ δημόσια ἠθῆ φιλολογίας » και όρισε ότι « τὰ ἀδικήματα τοῦ τύπου δέν θεωροῦνται ὡς ἐπ' αὐτοφώρῳ ». Το σύνταγμα του 1952 (άρθρο

14) επέτρεψε την κατ' εξαίρεση κατάσχεση εντύπων σε περισσότερες περιπτώσεις, προέβλεψε για πρώτη φορά τη δικαστική παύση εφημερίδας και την απαγόρευση ασκήσεως του δημοσιογραφικού επαγγέλματος, καθώς και την επανόρθωση ανακριβών δημοσιευμάτων. Αντίθετα με το σύνταγμα του 1927, όρισε ότι τα αδικήματα του τύπου είναι αυτόφωρα. Γενικά το σύνταγμα του 1952 θεωρήθηκε, δικαιολογημένα καθώς επισημαίνει ο Δαγτόγλου¹, ότι « χαρακτηρίζεται από πνεύμα δυσπιστίας προς τόν τύπον, έπηρεασθέν προφανώς έκ τών γεγονότων τής έποχής κατά τήν όποίαν κατηρτίζετο »².

Το διάστημα 1936 – 1974, δηλαδή από την εγκατάσταση της αυγουστιανής έως την κατάρρευση της απριλιανής δικτατορίας, ήταν ένα διάστημα ανελευθερίας του τύπου³. Μετά την μεταπολίτευση του 1981 ο νομοθέτης επεχείρησε την έκδοση νεωτέρων νομοθετημάτων, όμως βασικός περί τύπου νόμος εξακολουθεί να είναι ο αναγκαστικός νόμος 1092/1938 της αυγουστιανής δικτατορίας. Επιπλέον, τόσο η αναθεώρηση του 2001, όσο και, πριν αυτήν, ο απλός νομοθέτης προέβλεψαν μέτρα για την καταπολέμηση της παράνομης διαπλοκής αλλά επί ματαίω.

¹ Βλ. Π. Δ. Δαγτόγλου, Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα Α', Β' Αναθεωρημένη Έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 2005, σελ. 555 – 556.

² Βλ. Χρ. Σγουρίτσα, Συντ. δίκ. Β'β σελ. 72, με παραπομπές στην έκθεση προς την Βουλή του προέδρου της επιτροπής του ΗΕ' ψηφίσματος.

³ Βλ. Αρ. Μάνεση, Η συνταγματική προστασία κ.λ.π., σελ. 35 – 36.

2. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ

α) Ενεργητική Πλευρά (Το « πληροφορεῖν » του 14 Σ)

Το δικαίωμα στην πληροφόρηση προστατεύεται από το Σύνταγμά μας με διττό τρόπο : υπάρχει κατ' αρχήν το άρθρο 14 Σ , το οποίο ορίζει ότι « *Καθένας μπορεί να εκφράζει και να διαδίδει προφορικά, γραπτά και δια του τύπου τους στοχασμούς του τηρώντας τους νόμους του κράτους* ». Στο άρθρο αυτό του Συντάγματος , το οποίο καθιερώνει την ελευθεροτυπία και την ελευθερία της γνώμης , θεμελιώνεται το δικαίωμά μας στην ενεργητική πληροφόρηση , δηλαδή το δικαίωμά μας να λέμε ελεύθερα και δημοσίως τη γνώμη μας , να πληροφορούμε εμείς τους συμπολίτες μας για τους στοχασμούς μας .

▪ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΗΣ ΕΚΦΡΑΣΗΣ

Την θετική ελευθερία της έκφρασης την ορίζουμε , κατά τον Χρυσόγονο¹ , ως το δικαίωμα να λαμβάνεις , να διαμορφώνεις , να έχεις , να εκφράζεις και να διαδίδεις γνώμες και , ως ένα σημείο , πληροφορίες , χωρίς να υφίστασαι καμμία παρεμπόδιση , παρενόχληση ή δυσμενή έννομη συνέπεια . Κατά μία ευρύτερη έννοια στο 14 του Συντάγματος προστατεύεται και η ελευθερία των στοχασμών² . Σε ό , τι αφορά τις πληροφορίες η ελευθερία αυτή υπόκειται πάντως σε εντονότερους περιορισμούς και δη τελεί υπό την αίρεση ότι δεν θίγεται κάποιο απόρρητο απαραίτητο για την προστασία άλλων εννόμων αγαθών . Ο καθηγητής επισημαίνει το εξής παράδειγμα : ένα στέλεχος επιχείρησης μπορεί ασφαλώς να εκφράσει με , με οποιοδήποτε πρόσφορο μέσο , τη γνώμη του για την πορεία του αντιστοίχου κλάδου της βιομηχανίας . Δεν επιτρέπεται όμως να επικαλεσθεί και αποκαλύψει απόρρητα της επιχείρησης για την θεμελίωση των απόψεών του , διευκολύνοντας έτσι την άσκηση ουσιαστικά βιομηχανικής κατασκοπείας από ανταγωνιστικές επιχειρήσεις . Εξυπακούεται ότι η θετική ελευθερία της έκφρασης περιλαμβάνει και την ελευθερία να εκφράζεται κανείς με όποιον τρόπο , όχι απαραίτητα γλωσσικό (π.χ. νοήματα , ενδυμασίες κ.λ.π.) , ή πάντως σε όποια γλώσσα ο ίδιος επιλέγει³ .

Στο άρθρο 14 παρ. 1 Συντ. κατοχυρώνεται , από την άλλη πλευρά , και η αρνητική ελευθερία της έκφρασης . Από τη χρησιμοποίηση του δυνητικού « *καθένας μπορεί* » συνάγεται εξ' αντιδιαστολής ότι κανένας δεν υποχρεούται να

¹ Βλ. Κώστας Χ. Χρυσόγονος , Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα , 2^η Έκδοση Αναθεωρημένη και Συμπληρωμένη , Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα , Αθήνα – Κομοτηνή 2002 , σελ. 272 – 273 .

² Βλ. Ανδρέας Δημητρόπουλος , Συνταγματικά Δικαιώματα , Β' Έκδοση , Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη 2008 , σελ. 526 .

³ Πρβλ. Π. Δαγτόγλου , Ατομικά δικαιώματα , Α' , 1991 , σελ. 409 – 411 .

εκφράσει τις γνώμες του. Αντίθετα, μπορεί να επιβληθεί υποχρέωση παροχής πληροφοριών, γνώσεων ή στοιχείων, π.χ. για ανακριτικούς, φορολογικούς ή στατιστικούς σκοπούς¹, μέσα πάντως στα όρια που διαγράφονται από την κατά το άρθρο 5 παρ. 1 Συντ. προστασία της προσωπικότητας.

Ιδιαίτερη σημασία στο θέμα αυτό έχει η κύρωση (ν. 2462/1997) του Διεθνούς Συμφώνου για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα, το άρθρο 19 παρ. 2 το οποίο καθιερώνει το δικαίωμα κάθε προσώπου στην ελευθερία της έκφρασης. Το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει, κατά την ίδια διάταξη, « την ελευθερία της αναζήτησης, της λήψης και της μετάδοσης πληροφοριών και απόψεων κάθε είδους, ανεξαρτήτως συνόρων, προφορικά, γραπτά, σε έντυπα, σε κάθε μορφή τέχνης ή με κάθε άλλο μέσο της επιλογής του ». Επομένως κατοχυρώνονται πλέον ρητά το δικαίωμα πληροφόρησης του κοινού, το δικαίωμα έκφρασης με όλα τα μέσα, άρα και με τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, και το δικαίωμα μετάδοσης πληροφοριών, άρα και εμπορικών μηνυμάτων. Παρεμφερής, αν και λιγότερο αναλυτική, είναι και η διατύπωση του άρθρου 10 παρ. 1 ΕΣΔΑ, που κάνει λόγο για ελευθερία γνώμης και λήψης ή μετάδοσης πληροφοριών ή ιδεών, χωρίς επέμβαση δημοσίων αρχών και ασχέτως συνόρων, ενώ συνοδεύεται (άρθρο 10 παρ. 2 ΕΣΔΑ) από τη γνωστή ρήτρα ότι οι περιορισμοί πρέπει να αποτελούν αναγκαία μέτρα σε μια δημοκρατική κοινωνία.

▪ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ

Ο συνταγματικός νομοθέτης του 1975 έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στην ελευθερία του τύπου, ως επιμέρους μορφή εκδήλωσης της εν γένει ελευθερίας της έκφρασης, στην παρ. 1 και την παρ. 2. Η εν λόγω ελευθερία έχει και αυτή διπλή φύση. Έτσι, η νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας δέχεται ότι το κράτος υποχρεούται όχι μόνο να απέχει από κάθε ενέργεια που μπορεί να αναιρέσει ή παρακαλύσει ουσιαδώς την άσκηση του δικαιώματος, αλλά και να λαμβάνει τα κατά περίπτωση πρόσφορα (θετικά) μέτρα για την διευκόλυνση της άσκησής του.

Η ελευθερία του τύπου καταλαμβάνει όλα τα στάδια, από την προετοιμασία της έκδοσης του εντύπου έως και την ανάγνωσή του από το κοινό.

Η ελευθερία του τύπου περιλαμβάνει ιδίως:

α) την ελευθερία της σε οποιονδήποτε χρόνο, τρόπο, σχήμα, με οποιονδήποτε νόμιμο τίτλο, σε οποιονδήποτε τόπο και αριθμό **εκδόσεως, συντάξεως, εκτυπώσεως, κυκλοφορίας (αποστολής, διανομής, πωλήσεως)** και εν γένει διαδόσεως εντύπων στο εσωτερικό και εξωτερικό.

β) την ελευθερία **ιδρύσεως και λειτουργίας επιχειρήσεως τύπου** με οποιαδήποτε μορφή ιδιωτικού δικαίου· την **ελευθερία επιλογής και προμήθειας από οπουδήποτε** των αναγκαίων μηχανημάτων, του τυπογραφικού χαρτιού και λοιπού υλικού.

¹ Βλ. Π. Δαγτόγλου, Ατομικά δικαιώματα, Α', 1991, σελ. 413.

γ) την ελευθερία της με νόμιμο τρόπο *συλλογής πληροφοριών* και φωτογραφικών, ηχητικών ή άλλων στοιχείων από το εσωτερικό ή εξωτερικό, καθώς και την ελευθερία *επιλογής πηγής πληροφοριών*.

δ) την ελευθερία της σε κάθε χρόνο και με κάθε τρόπο *δημοσιεύσεως ειδήσεων, σχολίων, γενικής ή ειδικής ύλης, αγγελιών και διαφημίσεων*.

ε) την ελευθερία *εκλογής και ασκήσεως του δημοσιογραφικού επαγγέλματος* και άλλων συναφών προς τον τύπο επαγγελμάτων.

στ) την ελευθερία *ιδρύσεως και λειτουργίας* προαιρετικών, ισοτίμων και απαλλαγμένων από κάθε κρατική ανάμειξη *δημοσιογραφικών* ή άλλων συναφών προς τον τύπο οργανώσεων.

Γενικότερα πάντως θα πρέπει να σημειώσουμε ότι η ελευθερία του τύπου εμπεριέχει λογικά και την ελευθερία του πληροφορείσθαι δια του τύπου, δεν περιορίζεται δηλαδή στην ελευθερία του εκδότη ή του δημοσιογράφου, αλλά εκτείνεται και στην ελευθερία του αναγνώστη. Αυτή ακριβώς η όψη της καθιστά την ελευθερία του τύπου ελευθερία θεμελιώδους σημασίας, τόσο πολυτιμότερη όσο η ύπαρξή της αποτελεί μια από τις ουσιώδεις εγγυήσεις σεβασμού των άλλων δικαιωμάτων και ελευθεριών και της ίδιας της λαϊκής κυριαρχίας, όπως εύστοχα επισημαίνει η νομολογία του γαλλικού Συνταγματικού Συμβουλίου. Υπό τις προϋποθέσεις αυτές όμως την ελευθερία του τύπου μπορεί να μην την υπηρετεί αποκλειστικά η αποχή του νομοθέτη από οποιαδήποτε επέμβαση, αλλά αντίθετα να είναι αναγκαία μερικές φορές η νομοθετική πρόβλεψη εγγυήσεων της πολυφωνίας και της διαφάνειας, όπως δέχεται η παραπάνω νομολογία. Αντίθετα δεν είναι ανεκτή η εξουσιαστική παρέμβαση σε σχέση με τον καθορισμό του περιεχομένου του εντύπου.

β) Παθητική Πλευρά (Το « πληροφορείσθαι » του 5^Α Σ)

Το άρθρο 5^Α του Συντάγματος από την άλλη πλευρά θεμελιώνει το δικαίωμά μας στην παθητική πληροφόρηση : « Καθένας έχει δικαίωμα στην πληροφόρηση, όπως ο νόμος ορίζει. Περιορισμοί στον νόμο αυτό είναι δυνατόν να επιβληθούν μόνο με νόμο, εφόσον είναι απολύτως αναγκαίοι για λόγους εθνικής ασφάλειας, καταπολέμησης του εγκλήματος ή προστασίας δικαιωμάτων και συμφερόντων τρίτων ». Δηλαδή θεμελιώνεται το δικαίωμά μας να δεχόμαστε την πληροφόρηση, να είμαστε αποδέκτες της. Ακόμη εγκαινιάζεται ένας νεολογισμός στο πεδίο των συνταγματικών δικαιωμάτων, που καλείται « **πληροφοριακή αυτοδιάθεση** ».

Οι νέες διατάξεις, εκτός από τους αδόκιμους νεολογισμούς, που εισάγουν (« δικαίωμα στην πληροφόρηση », « Κοινωνία της Πληροφορίας », « διακίνηση » των πληροφοριών), δεν περιέχουν τίποτε ουσιωδώς νέο, αφού κατά τις ισχύουσες στην Ελλάδα διεθνείς συμβάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου (άρθρα 10 παρ. 1 ΕΣΔΑ, 19 παρ. 2 ΔΣΑΠΔ) η ελευθερία γνώμης περιλαμβάνει και την ελευθερία της πληροφορίας, το δε κείμενο των νέων συνταγματικών διατάξεων δεν αποκλίνει βασικά από τα ήδη γενικώς παραδεδεγμένα. Γενικώς, η αναθεώρηση του δευτέρου μέρους του ελληνικού Συντάγματος του 1975, το οποίο αφορά στα ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, χαρακτηρίστηκε από μια

συγκεκριμένη τάση . Από την καθιέρωση δικαιωμάτων που ενισχύουν την προστασία του ατόμου απέναντι στη χρήση μέσω της τεχνολογίας , δικαιωμάτων που διευκολύνουν την συμμετοχή του στη χρήση μέσω της τεχνολογίας και δικαιωμάτων που ενισχύουν την προστασία του απέναντι ιδίως σε ιδιωτικές εξουσίες , όπως π.χ. τα ΜΜΕ .

Ειδικώς , με το νέο άρθρο 5^Α Σ καθιερώθηκαν κατ' ουσίαν δύο νεοφανή και όχι νεοπαγή δικαιώματα . Το δικαίωμα στην πληροφόρηση και το δικαίωμα συμμετοχής στην κοινωνία της πληροφορίας . Και τα δύο έχουν θετικό , συμμετοχικό χαρακτήρα . Το πρώτο από αυτά , το δικαίωμα της πληροφόρησης , δεν μπορεί να θεωρηθεί νέο , αφού προστατεύεται από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) αλλά μέχρι τώρα επίσης συναγόταν από την ελληνική νομολογία από την ελευθερία της έκφρασης . Πρόκειται για το δικαίωμα εκείνο του ατόμου σε μια δημοκρατική κοινωνία να μπορεί να απολαμβάνει ελεύθερα τα προϊόντα της ελεύθερης διάδοσης των στοχασμών των άλλων και των πληροφοριών από οποιαδήποτε πηγή κι αν προέρχονται . Η απώτερη θεμελίωσή του εντοπίζεται τόσο στην ελευθερία της έκφρασης όσο και στην αρχή της διαφάνειας που αποτελούν εξίσου πυλώνες της Δημοκρατίας . Αντίθετα , το δικαίωμα στην κοινωνία της πληροφορίας έχει μια άλλη διάσταση . Διασφαλίζει την συμμετοχή του ατόμου στην σύγχρονη κοινωνία της γνώσης και έχει ως στόχο την διευκόλυνση της πρόσβασής του σε ηλεκτρονικές , κυρίως , πληροφορίες και στην χρήση του Διαδικτύου . Η κατοχύρωση των δικαιωμάτων αυτών αναδεικνύει την σημασία , που έχει προσλάβει στην σύγχρονη εποχή η συμμετοχή στην γνώση και την πληροφορία για την υλοποίηση της αρχής της ισότητας ως αρχή του μη αποκλεισμού από τις εστίες γνώσης και πληροφορίας .

Πιο συγκεκριμένα , η διάταξη του άρθρου 5^Α (2) περιέχει δύο εδάφια . Το πρώτο , αναγνωρίζει το δικαίωμα συμμετοχής στην ΚτΠ . Το δεύτερο θεσπίζει , ως υποχρέωση του κράτους , τη διευκόλυνση πρόσβασης στις πληροφορίες που διακινούνται ηλεκτρονικά καθώς και τη διευκόλυνση της παραγωγής , ανταλλαγής και διάδοσής τους .

Τα δύο αυτά εδάφια είναι συμπληρωματικά . Το πρώτο εδάφιο πραγματοποιεί μια σχετικά αόριστη διακήρυξη αρχής , με ασαφές περιεχόμενο . Όπως ήδη εξηγήθηκε η έννοια της ΚτΠ είναι ιδιαίτερα ρευστή και , συναφώς , τα δικαιώματα που συνδέονται με αυτήν είναι δύσκολο να προσδιοριστούν . Το περιεχόμενο του δικαιώματος συμμετοχής στην ΚτΠ , όπως αυτό αναγνωρίζεται στο πρώτο εδάφιο του άρθρου 5^Α (2) , μεταβάλλεται ανάλογα με τις εκάστοτε πρακτικές εφαρμογές της ΚτΠ . Το δεύτερο εδάφιο της ίδιας συνταγματικής διάταξης , ωστόσο , κατοχυρώνει κατά τρόπο συγκεκριμένο έναν ελάχιστο βαθμό συμμετοχής στην ΚτΠ και θεσπίζει σχετική υποχρέωση του Κράτους .

▪ **ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑ** **(άρθρο 5^Α (2) εδ. 2 Σ)**

Το δικαίωμα αυτό αναλύεται σε δύο επιμέρους δικαιώματα . Αφενός στην πρόσβαση και αφετέρου στην ανάπτυξη της ηλεκτρονικής πληροφορίας .

• **Η πρόσβαση στην ηλεκτρονική πληροφορία**

Το δικαίωμα πρόσβασης στην πληροφόρηση, ανεξαρτήτως μορφής – ηλεκτρονικής ή συμβατικής – κατοχυρώνεται ήδη από το άρθρο 14 καθώς και από το νέο άρθρο 5^Α του Συντάγματος. Η εφαρμογή του δικαιώματος αυτού στα πλαίσια της ΚτΠ λαμβάνει ειδικές εκφάνσεις, όπως η απαγόρευση της προσβολής της προσωπικότητας του ατόμου. Απεναντίας, το δικαίωμα πρόσβασης στις « πληροφορίες » που διακινούνται ηλεκτρονικά, ως « υποχρέωση » του Κράτους, συνιστά θετικό – και ως τέτοιο, μη αγώγιμο – δικαίωμα. Η φύση του δικαιώματος επαληθεύεται και από το ratio legis της διάταξης, η οποία αποβλέπει στην αποτροπή του κοινωνικού αποκλεισμού που συνδέεται με τον ηλεκτρονικό αναλφαβητισμό. Περαιτέρω, όπως άλλωστε προκύπτει και από το γράμμα της υπό εξέταση διάταξης, πρόκειται σαφώς και για ενεργητικό « συμμετοχικό » δικαίωμα, το οποίο συμπληρώνει το δικαίωμα συμμετοχής στην πολιτική ζωή (5 § 1 Σ) και το δικαίωμα ελευθερίας της γνώμης (14 § 1 Σ).

Αφετέρου, και σε άμεση σχέση με την παραπάνω παρατήρηση, η υποχρέωση που θεσπίζεται για την διευκόλυνση πρόσβασης στις πληροφορίες, στοιχειοθετεί λόγο για την ενδεχόμενη ανάληψη θετικών ενεργειών προώθησης της ΚτΠ από το Κράτος. Ανάλογα με τον βαθμό του ηλεκτρονικού αναλφαβητισμού και την ένταση και εύρος του κοινωνικού αποκλεισμού τον οποίον αυτός συνεπάγεται, το Κράτος μπορεί να βρεθεί υποχρεωμένο να προάγει ενεργά την συμμετοχή των πολιτών στην ΚτΠ, λ.χ. με την δημιουργία σημείων δωρεάν πρόσβασης στο διαδίκτυο για τους άπορους, με την επιδότηση απόκτησης εξοπλισμού, κ.ο.κ. Σχετικά, η δράση E – Europe η οποία υιοθετήθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισαβόνας προσβλέπει, ακριβώς, στο να εξασφαλίσει την ευρύτερη δυνατή πρόσβαση όλων των ευρωπαίων πολιτών στο διαδίκτυο.

Η σημασία της ελευθερίας της πληροφορίας δεν μπορεί να τονιστεί αρκετά. Χωρίς αυτήν είναι αδύνατη η λειτουργία της δημοκρατίας, γιατί λείπει η ενημέρωση, η οποία συνιστά εγγενές στοιχείο της ευλόγου και σόφρονος ασκήσεως των πολιτικών δικαιωμάτων των πολιτών και του ελέγχου των κυβερνώντων.

• **Ανάπτυξη της ηλεκτρονικής πληροφορίας**

Εκτός από την πρόσβαση, το άρθρο 5^Α (2) προβλέπει επίσης και την διευκόλυνση της παραγωγής, ανταλλαγής και διάδοσης ηλεκτρονικών πληροφοριών.

➤ ***Η παραγωγή των ηλεκτρονικών πληροφοριών***

Η παραγωγή ηλεκτρονικών πληροφοριών ή, για να χρησιμοποιηθεί ο τεχνικός όρος, η παραγωγή « περιεχομένου » (content) αναφέρεται στην ουσιαστική συμμετοχή στην ΚτΠ. Καίριο (αρνητικό) χαρακτηριστικό της σημερινής κατάστασης της ΚτΠ είναι η συντριπτική παρουσία περιεχομένου στο διαδίκτυο, προερχομένου από τη βορειο – αμερικανική ήπειρο (περίπου 80 % των υπάρχουσών ιστοσελίδων). Είναι προφανές ότι η ηλεκτρονική εκπροσώπηση, από πλευράς περιεχομένου, μικρών χωρών με ιδιαίτερα γλωσσικά και γραμματικά χαρακτηριστικά, στον παγκόσμιο ιστό θα είναι περιορισμένη. Ωστόσο, η ύπαρξη ελάχιστης μάζας ελληνικού περιεχομένου, απαραίτητη για την προσέλκυση των Ελλήνων χρηστών και, περαιτέρω, για την ανάπτυξη της ΚτΠ στη χώρα μας, κατοχυρώνεται συνταγματικά από το άρθρο 5^Α (2).

Η σχετική υποχρέωση καλύπτεται εν μέρει από τη δράση E – Content, που ήδη έχει αναληφθεί σε επίπεδο ΕΕ, για την δημιουργία ευρωπαϊκού ηλεκτρονικού περιεχομένου. Στο πλαίσιο της δράσης αυτής προβλέπεται ρητά και η ανάπτυξη ιστοσελίδων που να προάγουν τις πολιτισμικές και γλωσσικές ιδιομορφίες των κρατών μελών.

Επίσης, σε εθνικό επίπεδο, η προαγωγή μιας « ηλεκτρονικής διοίκησης » με την δημιουργία ιστοσελίδων των υπηρεσιών και φορέων του δημοσίου, υπακούει σε αυτήν την ίδια λογική. Ήδη σήμερα, τα περισσότερα Υπουργεία, Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις και άλλες μονάδες της δημόσιας διοίκησης διατηρούν ιστοσελίδες, ενώ έχει δημιουργηθεί και μια γενική « πύλη » (portal) που οδηγεί στις ιστοσελίδες των δημοσίων υπηρεσιών. Ωστόσο, με ελάχιστες εξαιρέσεις, το σύνολο αυτών των σελίδων περιορίζεται στην παροχή πληροφοριών ενώ οι δυνατότητες διαλόγου είναι πολύ περιορισμένες και αφορούν δευτερεύοντα ζητήματα.

➤ ***Ανταλλαγή και διάδοση των ηλεκτρονικών πληροφοριών***

Η ανταλλαγή και διάδοση των ηλεκτρονικών πληροφοριών αναφέρεται σε μεγάλο βαθμό στην εξάπλωση του ηλεκτρονικού εμπορίου. Το διαδίκτυο, το οποίο αναπτύχθηκε αρχικά ως μέσο στρατιωτικής και αργότερα επιστημονικής επικοινωνίας, αποτέλεσε το αντικείμενο ευρείας εξάπλωσης όταν κατέστησαν σαφείς οι εμπορικές του χρήσεις. Η πρώτη εμπορική αξιοποίηση του Διαδικτύου υπήρξε η ανταλλαγή ηλεκτρονικών μηνυμάτων (e – mail), ενώ ακολούθησε σωρός άλλων εμπορικών εφαρμογών, γνωστές σήμερα με τον γενικό όρο « ηλεκτρονικό εμπόριο » (e – commerce). Οι δυνατότητες που προσφέρονται από την νέα αυτή μορφή εμπορίου είναι πολλαπλές και τα πλεονεκτήματα σημαντικά, καθώς αίρονται οι περιορισμοί χώρου, χρόνου και τόπου, εξασφαλίζεται μεγαλύτερη επιλογή και δυνατότητα σύγκρισης από τον καταναλωτή, διασφαλίζεται η ορθολογικότερη διαχείριση της αλυσίδας

παραγωγής και διάθεσης των αγαθών, και παράγεται σειρά άλλων πλεονεκτημάτων. Βασικές μορφές του ηλεκτρονικού εμπορίου είναι α) η αγοραπωλησία αγαθών και υπηρεσιών (business to business ή b2b) η οποία σήμερα αντιπροσωπεύει άνω του 80% του όγκου των ηλεκτρονικών συναλλαγών, β) η προσφορά αγαθών και υπηρεσιών στον τελικό καταναλωτή (business to consumer ή b2c) η οποία αναπτύσσεται σταδιακά και γ) η εμπορική συναλλαγή της διοίκησης με τους προμηθευτές της και λοιπούς παρόχους υπηρεσιών (business to administration ή b2a).

Ωστόσο, η ανάπτυξη του ηλεκτρονικού εμπορίου αντιμετωπίζει προσκόμματα τα οποία συνδέονται, σε μεγάλο βαθμό, με την έλλειψη θεσμικού πλαισίου που να εμπνέει την απαραίτητη ασφάλεια. Δεδομένης της γεωγραφικής διάχυσης του ηλεκτρονικού εμπορίου, το οποίο υπερκεράζει τα εθνικά σύνορα, η σχετική δράση έχει αναληφθεί σε επίπεδο ΕΚ. Έχει ακολουθηθεί η επιλογή της κατ' αναλογία εφαρμογής του υπάρχοντος « συμβατικού » δικαίου και μόνον η κατά περίπτωση ειδική – και ελάχιστη – ρύθμιση συγκεκριμένων θεμάτων. Συνεπώς, μπορούμε να ξεχωρίσουμε τέσσερις κατηγορίες νομοθετημάτων. Πρώτον, μια σειρά οδηγιών που αποσκοπούν στην προστασία του καταναλωτή στο πλαίσιο των ηλεκτρονικών συναλλαγών. Δεύτερον, ένα ζεύγος οδηγιών που αποβλέπουν στην προστασία των προσωπικών δεδομένων κατά την επεξεργασία τους και μεταφορά τους μέσα από τα τηλεπικοινωνιακά δίκτυα. Τρίτον, τρεις οδηγίες οδηγίες που εξασφαλίζουν την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας λαμβάνοντας υπ' όψιν τις δυνατότητες και τις προκλήσεις των νέων τεχνολογιών. Τέλος, δύο οδηγίες οι οποίες προσβλέπουν ειδικά στην διευκόλυνση και ανάπτυξη του ηλεκτρονικού εμπορίου. Πρόκειται, κατ' αρχάς, για την οδηγία 1999/93/ΕΚ για τις ηλεκτρονικές υπογραφές, η οποία ρυθμίζει τους όρους ισχύος και τις έννομες συνέπειες των ηλεκτρονικών υπογραφών και κατά δεύτερον, για την οδηγία 2000/31/ΕΚ, η οποία περιέχει διάφορες διατάξεις για την διευκόλυνση και την εξάπλωση του ηλεκτρονικού εμπορίου στο σύνολο των Κρατών της ΕΕ. Η πρώτη από τις δύο αυτές οδηγίες, σχετικά με τις ηλεκτρονικές υπογραφές, μεταφέρθηκε στο ελληνικό δίκαιο με το π.δ. 150/2001 συμπληρώνοντας έτσι τον νόμο 2672/1998 (άρθρο 14, Διακίνηση εγγράφων με ηλεκτρονικά μέσα).

Η υποχρέωση δημιουργίας του θεσμικού πλαισίου για το ηλεκτρονικό εμπόριο ήταν απόρροια, μέχρι πρότινος, του κοινοτικού δικαίου. Αντιθέτως, ύστερα από την εισαγωγή του άρθρου 5^Α § 2 στο Σύνταγμα, αποτελεί συνταγματική επιταγή προς τον νομοθέτη ο οποίος οφείλει να τελεί σε εγρήγορση για να εντοπίζει τα σημεία που χρήζουν ρύθμισης. Με άλλα λόγια το άρθρο 5^Α § 2 αποτελεί μια νέα νομική βάση για την δράση του κοινού νομοθέτη στην προοπτική ανάπτυξης του ηλεκτρονικού εμπορίου.

▪ ΤΟ ΕΥΡΥΤΕΡΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΣΤΗΝ ΚτΠ

Η τηλε – ιατρική για παράδειγμα αποτελεί εφαρμογή της ΚτΠ. Η γενική διάταξη του 5^Α § 2 μπορεί, σε συνδυασμό με το άρθρο 21 § 3 Σ, το οποίο θεσπίζει τη μέριμνα του Κράτους για την υγεία των πολιτών, να θεμελιώνουν

αρμοδιότητα και ενδεχόμενη υποχρέωση του Κράτους μέσα στο πλαίσιο ανάπτυξης της ΚτΠ. Αντιστοίχως, σε συνδυασμό με το άρθρο 22 § 1, το οποίο καθιερώνει το δικαίωμα στην εργασία, η γενική διάταξη του άρθρου 5^Α § 2 μπορεί να θεμελιώνει αρμοδιότητα ή/και υποχρέωση του Κράτους για την προώθηση της τηλε-εργασίας. Τα παραδείγματα μπορούν να πολλαπλασιαστούν και να διαφοροποιηθούν μέσα στο χρόνο. Το πρώτο εδάφιο του άρθρου 5^Α § 2 αποτελεί μια γενική συνταγματική ρήτρα η οποία όμως, κατά περίπτωση, μπορεί να συμπληρώνει άλλες ειδικές διατάξεις, προσλαμβάνοντας ιδιαίτερο περιεχόμενο.

γ) Το πεδίο της Ραδιοτηλεοράσεως (15 Σ)

Το ζήτημα της έκφρασης μέσω του ραδιοφώνου και της τηλεόρασης παρουσιάζει ιδιαιτερότητες, όπως είναι αφενός η μεγάλη ισχύς επηρεασμού που ασκεί κυρίως η δεύτερη και φτάνει στο σημείο να υποστηρίζεται ότι « *η έμμεση τηλεοπτική εμπειρία υπερσκελίζει την άμεση εμπειρία της ζωής* »¹, και αφετέρου η φυσική σπανιότητα των συχνοτήτων. Συνεπώς, ελεύθερη ραδιοφωνική και τηλεοπτική έκφραση δεν μπορεί να σημαίνει, αντίθετα προς ό,τι συμβαίνει στην περίπτωση του τύπου, πως ο καθένας δικαιούται να καταλάβει μια συχνότητα και να εκπέμπει μηνύματα κατά το δοκούν. Τούτο θα κατέληγε σε αδικαιολόγητο προνόμιο υπέρ όσων προλάβαιναν να ιδιοποιηθούν τις συχνότητες, αποκλείοντας όλους τους άλλους ενδιαφερομένους. Αντίθετα, οι συχνότητες αποτελούν από τη φύση τους εθνική περιουσία² – όπως δηλώνει ο καθηγητής, κύριος Χρυσόγονος - , η αξιοποίηση της οποίας οφείλει να γίνεται υπό τον άμεσο έλεγχο του κράτους και με σκοπούς όχι τόσο ταμειυτικούς όσο κυρίως ποιοτικούς, όπως αυτοί περιγράφονται στην παρ. 2 του άρθρου 15 Συντ.

Από έναν συγκερασμό των διατάξεων των άρθρων 14 παρ. 1 και 15 παρ. 1 και 2 Συντ. αναδεικνύεται ένα σύστημα θεσμικών εγγυήσεων σχετικών με τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Πρόκειται για θεσμικές εγγυήσεις και όχι για κλασσικά ατομικά δικαιώματα, αφενός λόγω των ιδιαιτεροτήτων, που μόλις επισημάνθηκαν και αφετέρου ένεκα της έντονης διάστασης σκοπού την οποία προσδίδει το άρθρο 15 παρ. 2 στη λειτουργία του ραδιοφώνου και της τηλεόρασης. Για κλασσικό ατομικό δικαίωμα αμυντικού χαρακτήρα μπορεί να γίνει λόγος μόνο σε ό,τι αφορά τη λήψη ραδιοφωνικών ή τηλεοπτικών εκπομπών και μάλιστα ανεξάρτητα αν οι τελευταίες είναι καθεαυτές νόμιμες, σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία, ή όχι. Έτσι π.χ. θα ήταν αντίθετη στις

¹ Π. Δαγτόγλου, Ατομικά δικαιώματα, Α', 1991, σελ. 550 επ.

² Βλ. Κώστας Χ. Χρυσόγονος, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, 2^η Έκδοση Αναθεωρημένη και Συμπληρωμένη, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 2002, σελ. 295.

προαναφερθείσες διατάξεις των άρθρων 5 παρ. 1 και 14 παρ. 1 Συντ. η τυχόν απαγόρευση τοποθέτησης δορυφορικών κεραιών σε ιδιωτικές κατοικίες .

Πουθενά , άλλωστε , δεν αναγνωρίζεται « ελευθερία ραδιοτηλεοράσεως » ανάλογη με την ελευθερία του τύπου . Αυτό έχει διπλή σημασία :

α) Η οφειλόμενη σε λόγους τεχνικούς (περιορισμένος αριθμός διαθέσιμων συχνοτήτων) και οικονομικούς (υψηλό κόστος) ιδιοτυπία της ραδιοτηλεοράσεως έναντι του τύπου . Το δε Σύνταγμα δεν εγγυάται την ελευθερία εκπομπής ραδιοτηλεοπτικών προγραμμάτων ανάλογα με την ελευθερία του τύπου . Μια τέτοια ελευθερία θα οδηγούσε , όπως παρατηρήθηκε , αφενός σε *ραδιοτηλεοπτικό χάος αλληλοεξουδετερούμενων ραδιοτηλεοπτικών σταθμών , και αφετέρου στην περιέλευση της ραδιοτηλεοράσεως στα χέρια ενός πολιτικού , κοσμοθεωριακού ή οικονομικού (ιδιωτικού) ολογοπωλίου ή και μονοπωλίου*¹ .

β) Αντίθετα , προς αποφυγή των κινδύνων αυτών επιβάλλεται η απαίτηση ειδικής κρατικής άδειας για εγκατάσταση και λειτουργία ραδιοτηλεοπτικού σταθμού , γενικά δε ο κρατικός έλεγχος επί του τρόπου λειτουργίας του .

Η διαπίστωση ότι δεν υπάρχει « ελευθερία της ραδιοτηλεοράσεως » ανάλογη με την ελευθερία του τύπου ισχύει για τη μια μόνο , την « ενεργό » πλευρά της ραδιοτηλεοράσεως : την εκπομπή προγράμματος , που παρουσιάζει τις αναπτυχθείσες ουσιώδεις διαφορές σχετικά με την έκδοση εφημερίδας . Αντιθέτως , η « παθητική » πλευρά , δηλ. η λήψη ραδιοτηλεοπτικού προγράμματος και η απαραίτητη γι' αυτήν προμήθεια ραδιοτηλεοπτικής συσκευής δεν παρουσιάζει τέτοιες και τόσες οικονομικές διαφορές έναντι της αγοράς εφημερίδας , ώστε να επιβάλλεται η διάφορη μεταχείριση . Κατά συνέπεια , το δικαίωμα του πληροφορείσθαι δια της ραδιοτηλεοράσεως είναι παράλληλο προς το δικαίωμα του πληροφορείσθαι δια του τύπου .

Υπό την έννοια αυτή , ο νομοθέτης υποχρεούται , με βάση κυρίως το άρθρο 14 παρ. 1 , να προβλέψει την δυνατότητα ίδρυσης και λειτουργίας ιδιωτικών ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών σταθμών . Ο άμεσος έλεγχος του κράτους κατά το άρθρο 15 παρ. 2 συνίσταται στο ότι η ίδρυση και λειτουργία των παραπάνω σταθμών υπάγεται σε καθεστώς προηγούμενης διοικητικής άδειας ορισμένης χρονικής διάρκειας , με κυρίους στόχους τη διασφάλιση του πλουραλισμού και της ποιότητας των εκπομπών . Ο άμεσος έλεγχος του κράτους δεν μπορεί να μεταφρασθεί σε καμμία περίπτωση σε κρατικό μονοπώλιο στα μέσα μαζικής ενημέρωσης , στο πλαίσιο ενός συγχρόνου δημοκρατικού πολιτεύματος .

Εδώ θα πρέπει να σημειώσουμε ότι η νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας αντιλαμβάνεται αντίθετα τον « άμεσο έλεγχο » ως έννοια – πλαίσιο . Έτσι ο κοινός νομοθέτης μπορεί είτε να θεσπίσει το κρατικό μονοπώλιο , όπως γινόταν με τον ν. 230/1975 , είτε να χορηγήσει δικαίωμα ραδιοτηλεοπτικών εκπομπών σε νομικά πρόσωπα δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου υπό τον έλεγχο βέβαια του κράτους , όπως έγινε με τους μεταγενεστέρους νόμους 1730/1987 , 1866/1989 και 2328/1995 .

¹ Βλ. Π. Δ. Δαγτόγλου , Συνταγματικό Δίκαιο , Ατομικά Δικαιώματα Α' , Β' Αναθεωρημένη Έκδοση , Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα , Αθήνα – Κομοτηνή 2005 , σελ. 707 – 708 .

Η νομολογία αυτή είναι σήμερα διπλά ξεπερασμένη για τον Χρυσόγονο¹: Είναι, πρώτον, **ξεπερασμένη ιστορικά**, αφού η «ραδιοτηλεοπτική έκρηξη» των τελευταίων ετών, με την ίδρυση και λειτουργία μεγάλου αριθμού ιδιωτικών σταθμών, που έχουν πια κυριαρχήσει μάλλον ανεπιστρεπτί στο ραδιοτηλεοπτικό τοπίο, κατέστησε πολιτικά ανέφικτη την επάνοδο σε καθεστώς κρατικού μονοπωλίου.

Είναι όμως, δεύτερον, **ξεπερασμένη και νομικά**, αφού ήδη το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στην απόφαση – σταθμό Informationsverein Lentia κ.λ.π. κατά Αυστρίας έκρινε ότι η θέσπιση κρατικού ραδιοτηλεοπτικού μονοπωλίου παραβιάζει το άρθρο 10 ΕΣΔΑ. Ξεκινώντας από τον θεμελιώδη ρόλο της ελευθερίας της έκφρασης σε μια δημοκρατική κοινωνία, το ΕΔΔΑ διαπιστώνει ότι το κοινό διαθέτει δικαίωμα παθητικής πληροφόρησης και ότι αυτό ικανοποιείται μόνο με την κατοχύρωση του πλουραλισμού των πηγών πληροφόρησης.

d) Φορείς του Δικαιώματος

➤ Ελευθερία της Έκφρασης

Φορείς του δικαιώματος ελεύθερης έκφρασης είναι χωρίς διάκριση οι Έλληνες και οι αλλοδαποί, όπως καθίσταται σαφές από την ίδια την διατύπωση του άρθρου 14 παρ. 1 Συντ. Ακόμη φορείς είναι τα νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου, αφού συχνά με την έκφραση της συλλογικής γνώμης προωθούνται αποτελεσματικά οι σκοποί τους (π.χ. ψήφισμα της γενικής συνέλευσης σωματείου ή έκδοση ανακοίνωσης από τη διοίκησή του), αλλά και ενώσεις προσώπων χωρίς νομική προσωπικότητα, όπως ιδίως τα πολιτικά κόμματα. Επίσης τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου υπό προϋποθέσεις. Έτσι π.χ. οι Σύγκλητοι των Α.Ε.Ι. μπορούν να εκφέρουν τη γνώμη τους, ως εκφραστές των αντιστοιχών ιδρυμάτων, για θεσμικές μεταρρυθμίσεις ή οικονομικά μέτρα που σχεδιάζει το Υπουργείο Παιδείας να επιβάλει στην ανώτατη εκπαίδευση.

➤ Ελευθερία του Τύπου

Φορείς της ελευθερίας του Τύπου είναι όλα τα φυσικά πρόσωπα όσα ασκούν κατ' επάγγελμα ή παρεμπιπτόντως οποιαδήποτε δραστηριότητα του τύπου (ιδιοκτήτες, εκδότες, διευθυντές, αρχισυντάκτες, συντάκτες, ανταποκριτές, συνεργάτες

¹ Βλ. Κώστας Χ. Χρυσόγονος, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, 2^η Έκδοση Αναθεωρημένη και Συμπληρωμένη, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 2002, σελ. 296 – 297.

, τυπογράφοι, εφημεριδοπώλες κ.ο.κ. - επαγγελματίες, εθελοντές ή ερασιτέχνες), καθώς και οι αγοραστές και αναγνώστες εντύπων.

Σε όσες περιπτώσεις οι δραστηριότητες του τύπου μπορούν να ασκηθούν και από νομικό πρόσωπο (π.χ. ανώνυμη εταιρεία ή ιδιωτικό ίδρυμα), είναι κι αυτό υποκείμενο της ελευθερίας του τύπου και μπορεί να την επικαλεστεί. Διότι το άρθρο 14 § 5 του συντάγματος του 1952, είχε μεν υπ' όψιν φυσικά πρόσωπα ως εκδότες εφημερίδων, αλλά αυτό δεν σήμαινε ότι απαγόρευε την έκδοση εφημερίδων από νομικά πρόσωπα – φαινόμενο άλλωστε συνηθέστατο στον ελληνικό και διεθνή τύπο.

Επιπλέον, το ισχύον Σύνταγμα δεν προβλέπει πλέον ότι η έκδοση εφημερίδων επιτρέπεται μόνο σε Έλληνες πολίτες ούτε μπορεί πια μια τέτοια διάταξη να εισαχθεί απ' τον απλό νομοθέτη. Η εφαρμογή μιας τέτοιας ρυθμίσεως στους κοινοτικούς αλλοδαπούς θα βρισκόταν άλλωστε σε σύγκρουση με το ευρωπαϊκό κοινοτικό δίκαιο, που απαγορεύει κατ' αρχήν κάθε διάκριση εις βάρος των υπηκόων των άλλων κρατών μελών της ιθαγένειάς τους.

Ενώ όμως εφημερίδες και περιοδικά μπορούν να ανήκουν και σε αλλοδαπούς και ο νόμος δεν μπορεί να ορίσει το αντίθετο, είναι σύμφωνη με το Σύνταγμα η νομοθετική διάταξη που απαιτεί τον καθορισμό ως αστικών και ποινικών υπευθύνων φυσικών προσώπων που διαμένουν μόνιμως στην Ελλάδα.

➤ **Δικαίωμα στην Πληροφόρηση**

Σύμφωνα με την διατύπωση του άρθρου 5^A φορέας του δικαιώματος συμμετοχής στην ΚτΠ είναι «καθένας». Συνεπώς, η νέα συνταγματική διατάξη δεν έχει ως αποδέκτες μόνον τους Έλληνες ή τους ευρωπαϊούς πολίτες, αλλά και κάθε αλλοδαπό και ανιθαγενή, καθώς και τα νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου.

Ζήτημα ανακύπτει σχετικά με το κριτήριο σύνδεσης *ratione loci* των δικαιούχων της διάταξης του άρθρου 5^A προς την ελληνική συνταγματική τάξη. Είναι ασαφές δηλαδή αν αυτοί οφείλουν να βρίσκονται στην ελληνική επικράτεια ή αν αρκεί να επιδιώκουν την πρόσβαση σε κάποια πηγή πληροφόρησης ελληνικής προέλευσης ή περιεχομένου. Η πρώτη άποψη, η οποία είναι και η επικρατέστερη, αγνοεί ωστόσο ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά της ΚτΠ, το οποίο έγκειται στην εξάλειψη οποιασδήποτε συγκεκριμένης γεωγραφικής σύνδεσης.

Σε κάθε περίπτωση, ως διάταξη θεσπίζουσα ατομικό και κοινωνικό δικαίωμα, το άρθρο 5^A τριτενεργεί και στρέφεται όχι μόνον κατά του κράτους αλλά και έναντι των ιδιωτών, λ.χ. των παρόχων πρόσβασης, σύνδεσης κτλ. Το συμπέρασμα αυτό ενισχύεται και από το νεοεισαχθέν άρθρο 25 § 1 εδαφ. γ' Σ.

➤ **Δικαίωμα Ραδιοτηλεοπτικής Έκφρασης**

Φορείς του δικαιώματος για ελεύθερη έκφραση (και) μέσω της ραδιοτηλεόρασης είναι καταρχήν τόσο οι Έλληνες όσο και οι αλλοδαποί, όπως προκύπτει από την ίδια την διατύπωση του άρθρου 14 παρ. 1 Συντ. σε συνδυασμό με το 15 Σ. .

➤ **Αρχή του « κοσμοπολιτισμού » των θεμελιωδών δικαιωμάτων**

Η νέα αυτή αντίληψη, η οποία κερδίζει έδαφος στη θεωρία, αποτυπώθηκε με χαρακτηριστικό τρόπο στη συνταγματική αναθεώρηση του 2001. Είναι ενδεικτικό ότι όλα τα « νέα » θεμελιώδη δικαιώματα που κατοχύρωσε ο αναθεωρητικός νομοθέτης δεν περιορίζονται μόνον στους ημεδαπούς αλλά επεκτείνονται και στους αλλοδαπούς. Έτσι συνέβη και με το δικαίωμα στην πληροφόρηση και στην Κοινωνία της Πληροφορίας (άρθρο 5^Α).

Το συνταγματικό κείμενο επικοινωνεί με την κοινωνικοπολιτική πραγματικότητα και παρακολουθεί την εξέλιξή της. Η ικανότητα αυτή του Συντάγματος προσδιορίζει τα ιστορικά όρια αντοχής του και διαγράφει τα χρονικά πλαίσια επιβίωσής του. Η ερμηνεία του μπορεί να θεωρηθεί μεθοδολογικά ολοκληρωμένη μόνον όταν δεν παραγνωρίζει την κοινωνικοπολιτική πραγματικότητα και την αλλοιωτική επίδρασή της στο συνταγματικό κείμενο. Δηλαδή, μόνον όταν είναι « εξελικτική » και « προσαρμοστική » .

Ο ερμηνευτής του Συντάγματος δεν μπορεί να αγνοήσει εν προκειμένω τρία σύγχρονα φαινόμενα, τα οποία είναι αλληλένδετα και προσδιορίζουν σε σημαντικό βαθμό τη λειτουργία του συστήματος προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων : α) Την έλευση και εγκατάσταση στη χώρα μας κατά την τελευταία δεκαπενταετία εκατοντάδων χιλιάδων οικονομικών μεταναστών, οι οποίοι « ενσωματώνονται » σταδιακά στην ελληνική κοινωνία και συμβάλλουν στην οικονομική και κοινωνική της πρόοδο, β) την παγκοσμιοποίηση στο οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο, που παράγει άμεσες και ορατές συνέπειες για την λειτουργία του κράτους και της κυριαρχίας του και, γ) την διεθνοποίηση της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων, τα οποία ολόένα και περισσότερο θεωρούνται « οικουμενικά » και προσλαμβάνουν καθολικό χαρακτήρα.

Μπροστά στην « κοσμογονία » αυτή, ο εφαρμοστής του Συντάγματος νιώθει συχνά αμήχανος και ανήμπορος να αντιμετωπίσει την νέα πραγματικότητα με μεθοδολογικά εργαλεία και μέσα άλλων εποχών. Είναι υποχρεωμένος να διακριβώσει τις « αλλοιωτικές » επιδράσεις που ασκεί στο συνταγματικό κείμενο και να το προσαρμόσει ερμηνευτικά – στο βαθμό που κάτι τέτοιο κρίνεται επιστημολογικά θεμιτό – στις αναγκαιότητες που γεννά. Πρώτη και ορατή διαγυμνού οφθαλμού συνέπεια αποτελεί, αναμφίβολα, η διεύρυνση και ενδυνάμωση

του περιεχομένου της αρχής του κοσμοπολιτισμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων, την οποία έχει ως αφετηρία ο ερμηνευτής.

Πράγματι, σειρά παραδοχών για το υποκείμενο των συνταγματικών δικαιωμάτων δεν ανταποκρίνεται πλέον στη δοκιμασία που υποβάλλει η σύγχρονη εξέλιξη. Στο πλαίσιο που διαμορφώνει αυτή πρέπει εν πρώτοις να γίνει δεκτό ότι φορέας των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων είναι, σε όσες περιπτώσεις δεν το αποκλείει με σαφήνεια το συνταγματικό κείμενο, και ο αλλοδαπός, ιδιαίτερα ο μετανάστης που κατοικεί και αναπτύσσει τις βιοτικές του σχέσεις στη χώρα μας. Σε περίπτωση αμφιβολίας ισχύει εξάλλου ο κανόνας της καθολικής εφαρμογής τους.

3. ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 14 Σ

α) Περιορισμοί της Ελευθερίας της Έκφρασης

➤ Οι επιβαλλόμενοι από το ίδιο το Σύνταγμα

« [...] Κατ' εξαίρεση επιτρέπεται η κατάσχεση , με παραγγελία του εισαγγελέα , μετά την κυκλοφορία :

- α) για προσβολή της χριστιανικής και κάθε άλλης γνωστής θρησκείας ,
- β) για προσβολή του προσώπου του Προέδρου της Δημοκρατίας ,
- γ) για δημοσίευμα που αποκαλύπτει πληροφορίες για την σύνθεση , τον εξοπλισμό και την διάταξη των ενόπλων δυνάμεων ή την οχύρωση της Χώρας ή που έχει σκοπό τη βίαιη ανατροπή του πολιτεύματος ή στρέφεται κατά της εδαφικής ακεραιότητας του Κράτους ,
- δ) για άσεμνα δημοσιεύματα που προσβάλλουν ολοφάνερα τη δημόσια αιδώ , στις περιπτώσεις που ορίζει ο νόμος . »

Οι ως άνω περιορισμοί της ελευθερίας της έκφρασης παρατίθενται από τον ίδιο τον συνταγματικό νομοθέτη για λόγους προστασίας του δημοσίου συμφέροντος .

Σε αυτήν την κατηγορία περιορισμών εντάσσονται τα λεγόμενα κρατικά απόρρητα , στα οποία μπορεί κάποιος περιστασιακά ή για υπηρεσιακούς λόγους να αποκτήσει κάποια στιγμή πρόσβαση και φυσικά δεσμεύεται να μην αποκαλύψει . Το ίδιο το Σύνταγμα ορίζει αυτήν την περίπτωση ως λόγο κατάσχεσης εντύπων , αλλά και ο Ποινικός Κώδικας σε μια σειρά από άρθρα προστατεύει τα εν λόγω κρατικά απόρρητα .

Πιο σημαντικό είναι το επαγγελματικό απόρρητο το οποίο ενδεχομένως δεσμεύει κάποιον . Ιατροί , δημόσιοι υπάλληλοι και ελεύθεροι επαγγελματίες συνήθως δεσμεύονται από ειδικές διατάξεις και κώδικες δεοντολογίας για τις πληροφορίες που περιέρχονται σε αυτούς από την ενάσκηση του επαγγέλματός τους και δεσμεύονται να μην αποκαλύπτουν .

« Προσβολή της χριστιανικής και κάθε άλλης γνωστής θρησκείας » . Και αυτός είναι λόγος που κατά το Σύνταγμα επιτρέπει την κατάσχεση εντύπου . Επίσης υπάρχει ποινικό αδίκημα (« κακόβουλη βλασφημία ») , το οποίο όμως βρίσκεται στα όρια της συνταγματικότητας , ενόψει της ελευθερίας της έκφρασης . Στην περίπτωση του βιβλίου του Μίμη Ανδρουλάκη μάλιστα , μια τυπική περίπτωση που θα μπορούσε να ενταχθεί σε αυτό το αδίκημα , κρίθηκε από το δικαστήριο ότι καλύπτεται από την συνταγματική ελευθερία της τέχνης (άρθρο 16) .

« Άσεμνα δημοσιεύματα που προσβάλλουν ολοφάνερα τη δημόσια αιδώ » , υπόκεινται σε κατάσχεση , κατά το Σύνταγμα . Ο νόμος περί ασέμνου , μάλιστα , δεν έχει καταργηθεί . Οπότε : αν κάποιος δεν κάνει « τέχνη » , η τύχη του είναι στην διακριτική ευχέρεια του εισαγγελέα .

« Προβολή του προσώπου του Προέδρου της Δημοκρατίας , εθνικών συμβόλων κλπ , κλπ » , επίσης σχεδόν απενεργοποιημένες διατάξεις . Σύμφωνα με την νομολογία του Αρείου Πάγου , ακόμα και η δριμεία κριτική κατά δημοσίων προσώπων είναι ανεκτή στο πλαίσιο της ελευθερίας της έκφρασης .

➤ ***Ο Νόμος 1491 / 1984 για το καθεστώς των Διαφημίσεων***

Ο νόμος αυτός διακρίνει ανάμεσα στην « προβολή πολιτικών και άλλων μηνυμάτων » και την « εμπορική διαφήμιση » και περιέχει κανόνες κοινούς και για τις δύο και ειδικούς για την μία ή την άλλη από αυτές . Ο νόμος δεν περιορίζει κατά τα άλλα το περιεχόμενο της διαφήμισης , αλλά μόνο τον χώρο και , κατ' εξαίρεση , τον τρόπο . Στο άρθρο 1 επιβάλλει στους δήμους και τις κοινότητες να καθορίζουν επαρκείς χώρους στους οποίους επιτρέπεται η προβολή και διαφήμιση ιδεών , προσώπων ή πραγμάτων . Από την άλλη πλευρά το άρθρο 2 περιέχει ένα μακρό κατάλογο χώρων στους οποίους απαγορεύεται απολύτως κάθε προβολή και διαφήμιση : μνημεία , αγάλματα και παραδοσιακά κτήρια , επιφάνειες δημοσίων τεχνικών έργων , δημόσιες πληροφοριακές πινακίδες , αρχαιολογικοί χώροι και χώροι ιδιαίτερου φυσικού κάλλους , δημόσια κτήρια και ναοί , ιδιωτικά κτήρια , το τετράγωνο των κεντρικών κτηρίων της Ακαδημίας , Πανεπιστημίου και της Εθνικής Βιβλιοθήκης στην Αθήνα . Επιπλέον απαγορεύει απολύτως την ανάρτηση « αεροπανώ » πάνω από κοινόχρηστους χώρους , τις δε ενδεικτικές πινακίδες ιδιωτικών επιχειρήσεων κατ' αρχήν , πλην εξαιρετικών περιπτώσεων ύστερα από άδεια του δημοτικού ή κοινοτικού συμβουλίου .

➤ ***Οι διατάξεις του Ποινικού Κώδικα***

Έναν , σχεδόν αυτονόητο θα έλεγε κανείς , περιορισμό της ελευθερίας της έκφρασης θεσπίζουν και οι διατάξεις του Ποινικού Κώδικα , οι οποίες προβλέπουν και τιμωρούν τα εγκλήματα κατά της τιμής (άρθρα 361 επ. ΠΚ) . Και είναι αυτονόητος ο περιορισμός αυτός διότι το άρθρο 5 παρ. 2 Συντ. επιτάσσει την « απόλυτη προστασία » της τιμής όλων όσοι βρίσκονται στην ελληνική επικράτεια , χωρίς βέβαια να παύει να είναι απαραίτητη και εδώ μια εναρμόνιση μεταξύ της προστασίας αυτής αφενός και του δικαιώματος για άσκηση κριτικής αφετέρου (πρβλ. και άρθρο 367 ΠΚ) .

Ιδιαίτερη διάσταση έχει πάντως το ζήτημα της προστασίας της τιμής δημοσίων προσώπων . Αν και ο πολιτικός δεν στερείται της προστασίας γενικώς της υπόληψής του , ακόμη και έξω από το πλαίσιο της ιδιωτικής του ζωής , πάντως πρέπει να επιδεικνύει μεγαλύτερη ανοχή στην κριτική από ό , τι ο απλός πολίτης , αφού άλλωστε το στοιχείο της αντιπαράθεσης και αντιδικίας χαρακτηρίζει εξ' ορισμού την πολιτική . Με παρόμοιο σκεπτικό το ΕΔΔΑ έκρινε ότι , με βάση τα πραγματικά περιστατικά συγκεκριμένης υπόθεσης , ο χαρακτηρισμός ενός πολιτικού ως « ηλιθίου » σε δημοσιογραφικό άρθρο δεν

συνιστούσε υπέρβαση των θεμιτών ορίων της κριτικής (αφού ο εν λόγω πολιτικός είχε εκφωνήσει ομιλία πρόδηλα προορισμένη να προκαλέσει και ο συντάκτης του άρθρου παρείχε μια αντικειμενικά κατανοητή και στηριγμένη στην ομιλία αυτή εξήγηση του χαρακτηρισμού) και άρα η ποινική καταδίκη του δημοσιογράφου γι' αυτόν ήταν αντίθετη στο άρθρο 10 ΕΣΔΑ.

Δημόσια πρόσωπα είναι ωστόσο, κατά μια έννοια, και οι *δικαστικοί λειτουργοί*, αφού και αυτοί ασκούν πολιτειακή εξουσία, και άρα είναι υποχρεωμένοι, μέσα σε ορισμένα όρια, να δέχονται όχι μόνον την επιστημονική αλλά και την δημοσιογραφική (και γενικότερα την κοινωνική) κριτική των πράξεών τους.

➤ ***Λόγοι προστασίας του Φυσικού & Πολιτιστικού Περιβάλλοντος, της Υγείας ή της (ξένης) Ιδιοκτησίας***

Περιορισμοί στην ελευθερία της έκφρασης γίνεται δεκτό εξάλλου ότι μπορούν να θεσπιστούν για λόγους προστασίας του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, της υγείας ή της (ξένης) ιδιοκτησίας. Είναι συνεπώς συνταγματική η απαγόρευση της αναγραφής λέξεων ή φράσεων ή παραστάσεων ή συμβόλων σε τοίχους ή άλλες επιφάνειες ιστορικών ιδίως μνημείων, δημοσίων κτηρίων, ναών και κτηρίων που δεν ανήκουν στην ιδιοκτησία όποιου γράφει τα παραπάνω¹. Αντιθέτως, καταφανώς αντισυνταγματική² ήταν η χρονολογούμενη από την εμφυλιοπολεμική περίοδο (α.ν. 942 / 1946) γενική απαγόρευση, με απειλή ποινικών κυρώσεων, της αναγραφής σε κάθε προσιτό στο κοινό μέρος συνθημάτων, λέξεων, φράσεων ή παραστάσεων δηλωτικών πολιτικών ιδεών ή τοιχοκόλλησης εντύπων παρομοίου περιεχομένου. Το ίδιο ισχύει, πολύ περισσότερο, και για την απαγόρευση δημόσιας εμφάνισης με στολές, σήματα ή διακριτικά δηλωτικά συμμετοχής σε πολιτική οργάνωση ή πολιτικής ιδεολογίας. Τέτοιου είδους απαγορεύσεις (ο α.ν. 942 / 1946 καταργήθηκε μόλις το 1982, με το άρθρο 2 ν. 1289) στην ουσία αναιρούν το δικαίωμα για ελεύθερη έκφραση³ – όπως επισημαίνει και ο Χρυσόγονος⁴ –, αφού αποσκοπούν ευθέως στην παρεμπόδιση της, χωρίς μάλιστα να εξυπηρετούν την προστασία κανενός άλλου συνταγματικού δικαιώματος.

¹ ΑΠ 1241/1976, ΤοΣ 1977, σελ. 176.

² Contra ΑΠ 391/1977, ΠοινΧρον 1977, σελ. 750 και -έμμεσα- ΑΠ 266/1978, ΤοΣ 1979, 139.

³ Πρβλ. Α. Μάνεση, Η συνταγματική προστασία της ελεύθερης κυκλοφορίας των εντύπων, ΤοΣ 1977, σελ. 14 επ.

⁴ Βλ. Κώστας Χ. Χρυσόγονος, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, 2^η Έκδοση Αναθεωρημένη και Συμπληρωμένη, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 2002, σελ. 277 – 278.

β) Περιορισμοί της Ελευθερίας του Τύπου

➤ Ειδικοί συνταγματικοί περιορισμοί

Από τον συνδυασμό των παρ. 1 και 2 του άρθρου 14 Συντ. συνεπάγεται ότι η ελευθερία του τύπου, παρά το γεγονός ότι δεν διατυπώνεται ειδικά γι' αυτήν επιφύλαξη του νόμου, υπάγεται και αυτή στην ρήτρα τήρησης των νόμων, της παρ. 1 του άρθρου 14. Η απουσία όμως επιφύλαξης του νόμου στην παρ. 2 σημαίνει ότι δεν μπορούν να επιβληθούν νομοθετικά ειδικοί περιορισμοί της ελευθερίας του τύπου, πέρα από όσους επιβάλλονται γενικά στην ελευθερία της έκφρασης με κάθε άλλο τρόπο. Τέτοιοι ειδικοί περιορισμοί μπορούν να επιβληθούν μόνο με συνταγματικές διατάξεις, όπως είναι αυτές των παραγράφων 5 επ. του άρθρου 14 Συντ. Αξιοσημείωτο είναι ότι ο αναθεωρητικός νομοθέτης του 2001 ενίσχυσε τους ειδικούς περιορισμούς των παραγράφων 5, 7 και 9 του άρθρου 14 και επιπλέον επέκτεινε την εφαρμογή τους πέρα από τον τύπο και στα ηλεκτρονικά μέσα ενημέρωσης (ραδιόφωνο και τηλεόραση).

Την ιδιαίτερη μνεία αξίζει η σχοινοτενής παρ. 9 του άρθρου 14 Συντ. που επιδιώκει να εξορκίσει, κατά τον καθηγητή Χρυσόγονο¹, το φαινόμενο της « διαπλοκής » μεταξύ πολιτικής εξουσίας και οικονομικών συμφερόντων, καθιερώνοντας τόσο απαιτήσεις διαφάνειας (εδ. α' - β'), όσο και ποικίλα ασυμβίβαστα (εδ. γ' - ζ'). Μεγάλο μέρος των ρυθμίσεων αυτών περιλαμβάνονταν ήδη στον ν. 2328/1995 αλλά είχαν παραμείνει σχεδόν γράμμα νεκρό, καθώς η εφαρμογή τους προσέκρουε τόσο στην ανεπάρκεια των δημοσίων ελεγκτικών μηχανισμών όσο και στις ισχυρές αντιδράσεις των θιγομένων. Έτσι η αναθεωρημένη παρ. 9 έρχεται να υπογραμμίσει emphaticά την ανάγκη αντιμετώπισης του κινδύνου για την δημοκρατική ποιότητα του πολιτεύματος, ο οποίος, όπως τονίζει και ο Χρυσόγονος³, προέρχεται από την διαμόρφωση ολιγοπωλίου στα μέσα μαζικής ενημέρωσης, χωρίς ωστόσο να μπορεί να γίνει ασφαλής πρόγνωση για την τύχη που θα έχει στην πράξη.

¹ Βλ. Κώστας Χ. Χρυσόγονος, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, 2^η Έκδοση Αναθεωρημένη και Συμπληρωμένη, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή 2002, σελ. 291.

4. (5⁴ Σ § 1) ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ

α) Εθνική Ασφάλεια

Σ' αυτό το εξεταστικό σημείο η εθνική ασφάλεια προβάλλει ως εις εκ των λόγων , που περιορίζουν δυνητικά το καθολικό δικαίωμα στην πληροφόρηση . Πρόκειται για την ακεραιότητα της πατρίδος μας , τόσο την εδαφική όσο και την ηθική .

Εδώ υπάρχει ένα πρόβλημα¹, που πηγάζει από την αόριστη διατύπωση των ενδεχομένων περιορισμών . Συγκεκριμένα , η γενικόλογη διατύπωση του άρθρου αυτού αφήνει δυστυχώς πολλά περιθώρια στον μελλοντικό νομοθέτη και στην οποιαδήποτε μελλοντική κοινοβουλευτική πλειοψηφία – με άλλα λόγια στην κάθε κυβέρνηση – να ερμηνεύσουν κατά βούληση τις έννοιες του δημοσίου , εθνικού συμφέροντος .

Μάλιστα , στην εποχή που ζούμε με τον συνεχή φόβο της τρομοκρατίας , οι έννοιες αυτές δυστυχώς κινδυνεύουν να πλατειάσουν επικίνδυνα περιορίζοντας τα θεμελιώδη δικαιώματά μας χάριν του « εθνικού συμφέροντος » .

β) Καταπολέμηση του Εγκλήματος

Οι ίδιες παρατηρήσεις αναφορικά με την αιτιότητα που οδηγεί σε περιορισμό πληροφόρησης ισχύουν και για την καταπολέμηση του εγκλήματος πάσης φύσεως . Η αοριστία επομένως της ανομίας που καλύπτεται απ' το κανονιστικό εύρος της διάταξης και , της οποίας η εξάλειψη λαμβάνει προνόμιο απ' το Δίκαιο έναντι της απρόσκοπτης Πληροφόρησης , οδηγεί και στις αυτές επιφυλάξεις , όπως εξετέθησαν άνωθεν , υπό έναν συνεχώς παρόντα και έντονο σκεπτικισμό .

γ) Δικαιώματα και Συμφέροντα Τρίτων

➤ Πνευματική Ιδιοκτησία

Πολύ συχνά αναπαράγονται μέσω των ιστολογίων έργα τέχνης ή επιστήμης , χωρίς να έχει δοθεί σχετική άδεια . Σε αυτές τις περιπτώσεις υπάρχει ο

¹ Σπυροπούλου Έλενα , Ομιλία για την 2^η ημερίδα με θέμα « ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ INTERNET »

κίνδυνος να παρατηρηθεί δίωξη για παραβίαση των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας ή των συγγενικών δικαιωμάτων των δικαιούχων.

Ποια είναι τα έργα (φωτογραφίες , κείμενα , εικαστικά έργα κλπ) , που να χρησιμοποιηθούν ελεύθερα ; Κατ' αρχάς , τα ίδια ή όσα φέρουν την άδεια του δημιουργού . Επιπλέον , σύμφωνα με τον Νόμο 2121 / 1993 (περί πνευματικής ιδιοκτησίας) : « Η προστασία του παρόντος νόμου δεν εκτείνεται σε επίσημα κείμενα , με τα οποία εκφράζεται η άσκηση πολιτειακής αρμοδιότητας , και ιδίως σε νομοθετικά , διοικητικά ή δικαστικά κείμενα , καθώς και στις εκφράσεις της λαϊκής παράδοσης , στις ειδήσεις και στα απλά γεγονότα ή στοιχεία . »

Επομένως , αν μια φωτογραφία ή ένα κείμενο αποτελεί απλή αναπαραγωγή μιας είδησης , χωρίς επιπρόσθετη καλλιτεχνική αξία ή άλλης μορφής πρωτοτυπία , νομιμοποιούμαστε να τη χρησιμοποιήσουμε στο blog μας .

Επίσης , μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε αποσπάσματα από πνευματική ιδιοκτησία τρίτων , υπό τους όρους του άρθρου 19 του Νόμου :

« Επιτρέπεται , χωρίς την άδεια του δημιουργού και χωρίς αμοιβή , η παράθεση σύντομων αποσπασμάτων από έργο άλλου νομίμως δημοσιευμένου για την υποστήριξη της γνώμης εκείνου που παραθέτει ή την κριτική της γνώμης του άλλου , εφόσον η παράθεση των αποσπασμάτων αυτών είναι σύμφωνη προς τα χρηστά ήθη και η έκταση των αποσπασμάτων δικαιολογείται από τον επιδιωκόμενο σκοπό . Η παράθεση του αποσπάσματος πρέπει να συνοδεύεται από την ένδειξη της πηγής και των ονομάτων του δημιουργού και του εκδότη , εφόσον τα ονόματα αυτά εμφανίζονται στην πηγή . »

Άρα , αν σε κάποιο blog χρησιμοποιείται έργο ή μέρος έργου σε έκταση που δεν δικαιολογείται από το σκοπό της χρήσης ή καταργεί την κανονική εμπορική εκμετάλλευση του έργου ή δεν έχει παρατεθεί η ένδειξη της πηγής και των ονομάτων των δικαιούχων , υπάρχει παραβίαση της πνευματικής ιδιοκτησίας .

Γενικώς , ο τομέας της πνευματικής ιδιοκτησίας επηρεάζεται πολύ από τις εξελίξεις στον τομέα του διαδικτύου , καθώς παρουσιάστηκε ένα νέο μέσο από το οποίο προέκυψαν νέες χρήσεις των καλλιτεχνικών έργων , νέοι τρόποι παρουσιάσής τους στο κοινό και φυσικά νέοι κίνδυνοι .

Έτσι , πλέον με τροποποίηση του νόμου 2121 / 1993 περί πνευματικής ιδιοκτησίας , τα προγράμματα ηλεκτρονικού υπολογιστή προστατεύονται ως έργα λόγου όμοια με τα συγγραφικά ή άλλα καλλιτεχνικά έργα . Ο δημιουργός ενός προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή προστατεύεται κατά τον ίδιο τρόπο που προστατεύεται ο συγγραφέας ενός βιβλίου , το όνομα του οποίου αναγράφεται στο εξώφυλλο του βιβλίου .

Η παράνομη αντιγραφή λογισμικού , προγράμματος δηλαδή ηλεκτρονικού υπολογιστή απαγορεύεται από το άρθρο 370 του ποινικού κώδικα , ενώ ειδική είναι και η προστασία των βάσεων δεδομένων , των οποίων η κατασκευή προστατεύεται αυτοτελώς και χωριστά από το οποιοδήποτε περιεχόμενό της (δικαίωμα sui generis) . Ειδικά ως προς τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας των εργαζομένων στα προγράμματα ηλεκτρονικού υπολογιστή , πρέπει να σημειωθεί η διαφορά αντιμετώπισης του δημιουργού , καθώς στην περίπτωση κατασκευής λογισμικού , τα δικαιώματα μεταβιβάζονται αυτοδικαίως στον εργοδότη , ενώ στα λοιπά πνευματικά έργα , χρειάζεται προς τούτο ειδική σύμβαση .

➤ **Δικαίωμα της Προσωπικότητας**

Η προστασία της προσωπικότητας κατοχυρώνεται παραδοσιακά από τον Αστικό Κώδικα :

« Όποιος προσβάλλεται παράνομα στην προσωπικότητά του έχει δικαίωμα να απαιτήσει να αρθεί η προσβολή και να μην επαναληφθεί στο μέλλον . Αν η προσβολή αναφέρεται στην προσωπικότητα προσώπου που έχει πεθάνει , το δικαίωμα αυτό έχουν ο σύζυγος , οι κατιόντες , οι ανιόντες , οι αδελφοί και οι κληρονόμοι του από διαθήκη . Αξίωση αποζημίωσης σύμφωνα με τις διατάξεις για τις αδικοπραξίες δεν αποκλείεται . » (Άρθρο 57) .

Η έννοια της προσωπικότητας είναι ευρύτατη και περιλαμβάνει την εικόνα του προσώπου , τις ιδιότητές του , τις δραστηριότητές του . Το πότε « προσβάλλεται » η προσωπικότητα ενός ατόμου πρέπει να κρίνεται με βάση κάθε συγκεκριμένη περίπτωση πιθανής προσβολής . Κατά κανόνα , όμως , για να έχουμε μια τέτοια προσβολή , λαμβάνονται υπ' όψιν και οι διατυπώσεις του Ποινικού Κώδικα , ιδίως οι περιπτώσεις της απλής ή της συκοφαντικής δυσφήμισης και της εξύβρισης :

« Όποιος με οποιονδήποτε τρόπο ενώπιον τρίτου ισχυρίζεται ή διαδίδει για κάποιον άλλον γεγονός που μπορεί να βλάψει την τιμή ή την υπόληψή του τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι δύο ετών ή με χρηματική ποινή . Η χρηματική ποινή μπορεί να επιβληθεί και μαζί με την ποινή φυλάκισης . » (Απλή δυσφήμιση , άρθρο 362)

Άρα , αν σε κάποιο blog διαδίδεται κάτι που μπορεί να βλάψει την τιμή ή την υπόληψη κάποιου άλλου , υφίσταται προσβολή προσωπικότητας .

« Αν στην περίπτωση του άρθρου 362 , το γεγονός είναι ψευδές τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών . Μαζί με τη φυλάκιση μπορεί να επιβληθεί και χρηματική ποινή . Μπορεί επίσης να επιβληθεί και στέρηση των πολιτικών δικαιωμάτων κατά το άρθρο 63 . » (Συκοφαντική δυσφήμιση , άρθρο 363) .

Άρα , αν σε κάποιο blog διαδίδεται κάτι που είναι εν γνώσει του διαδίδοντος ψευδές και μπορεί να βλάψει ή την υπόληψη κάποιου άλλου , υφίσταται προσβολή προσωπικότητας .

« Όποιος , εκτός από τις περιπτώσεις της δυσφήμισης (άρθρα 362 και 363) , προσβάλλει την τιμή άλλου με λόγο ή με έργο ή με οποιονδήποτε άλλο τρόπο , τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι ενός έτους ή με χρηματική ποινή . Η χρηματική ποινή μπορεί να επιβληθεί και μαζί με την ποινή φυλάκισης . » (Εξύβριση , άρθρο 361)

Άρα , αν σε κάποιο blog κάποιος προσβάλλει κάποιον άλλον χρησιμοποιώντας υβριστικές εκφράσεις ή απεικονίσεις , υφίσταται προσβολή προσωπικότητας .

Βεβαίως , αυτές οι τρεις διατάξεις από μόνες τους παρουσιάζουν αοριστία και ακαμψία που δυσχερώς θα συμβιβάζονταν με το συνταγματικό δικαίωμα της ελεύθερης έκφρασης (και κριτικής σε πρόσωπα) . Για αυτό ο Ποινικός Κώδικας προβλέπει ότι :

1. Όταν η προσβολή της τιμής στην εξύβριση δεν είναι ιδιαίτερα βαριά, αν ληφθούν υπόψη οι περιστάσεις και το πρόσωπο του ατόμου που προσβλήθηκε, ο υπαίτιος τιμωρείται με κράτηση ή με πρόστιμο (άρθρο 361 § 2).

Άρα, αν κάποια πράξη μπορεί να θεωρηθεί ιδιαίτερα βαριά, υφίσταται προσβολή προσωπικότητας.

2. Ο υπαίτιος της εξύβρισης είναι δυνατόν να απαλλαγεί από κάθε ποινή αν παρασύρθηκε στην πράξη από δικαιολογημένη αγανάκτηση εξαιτίας μιας αμέσως προηγούμενης πράξης που τέλεσε ο παθών εναντίον του ή ενώπιόν του και που ήταν ιδιαίτερα σκληρή ή βάνουση. (άρθρο 361 § 3).

Άρα, αν κάποια πράξη μπορεί να θεωρηθεί απρόκλητη και χωρίς άμεση και σοβαρή αφορμή από τον άλλο, υφίσταται προσβολή προσωπικότητας.

3. Δεν αποτελούν άδικη πράξη : α) οι δυσμενείς κρίσεις για επιστημονικές, καλλιτεχνικές ή επαγγελματικές εργασίες, β) οι δυσμενείς εκφράσεις που περιέχονται σε έγγραφο δημόσιας αρχής για αντικείμενα που ανάγονται στον κύκλο της υπηρεσίας της, καθώς και γ) οι εκδηλώσεις που γίνονται για την εκτέλεση νόμιμων καθηκόντων, την άσκηση νόμιμης εξουσίας ή για τη διαφύλαξη (προστασία) δικαιώματος ή από άλλο δικαιολογημένο συμφέρον ή δ) σε ανάλογες περιπτώσεις. Συνιστούν όμως άδικη πράξη, οι παραπάνω κρίσεις και εκδηλώσεις όταν περιέχουν τα στοιχεία της συκοφαντικής δυσφήμισης καθώς και όταν από τον τρόπο της εκδήλωσης ή από τις περιστάσεις υπό τις οποίες τελέστηκε η πράξη προκύπτει σκοπός εξύβρισης. (άρθρο 367).

Άρα, αν κάποια πράξη είναι ακόμη αδικαιολόγητη στο πλαίσιο της άσκησης μιας, κατά τα λοιπά θεμιτής δραστηριότητάς, όπως π.χ. η κριτική, υφίσταται και τότε προσβολή προσωπικότητας.

**5. (5^Α Σ § 2) ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΚτΠ
& ΟΙ ΕΓΓΥΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΑΡΘΡΩΝ 9, 9^Α & 19 Σ**

α) Αναγκαιότητα κατοχύρωσης του δικαιώματος στην ΚτΠ

Το νέο άρθρο 5^Α § 2 του Συντάγματος, όπως προστέθηκε από την Ζ' Αναθεωρητική Βουλή, εκφράζει την σαφή θέση του Έλληνα συντακτικού νομοθέτη υπέρ της ελεύθερης διακίνησης της πληροφορίας. Η διάταξη αυτή δεν περιορίζεται στην αναγνώριση ενός δικαιώματος στην πληροφορία, αλλά θεσπίζει και ανάλογη υποχρέωση του Κράτους για την διευκόλυνση της πρόσβασης στις πληροφορίες που διακινούνται ηλεκτρονικά αλλά και την διασφάλιση της νομικής προστασίας¹ των on – line δημιουργών βάσει της Κοινοτικής Οδηγίας 2001/29.

Τίθεται το εύλογο ερώτημα αν ήταν απαραίτητη η προσθήκη του άρθρου 5^Α § 2 ή αν η συμμετοχή των ατόμων στην νέα κοινωνία και η πρόσβαση στην πληροφορία κατοχυρώνονταν ήδη ικανοποιητικά από άλλες γενικότερες διατάξεις του Συντάγματος.

Σχετικά, η θεωρία δέχεται ότι το προϋπάρχον Σύνταγμα ήδη προστάτευε, αφενός μεν το δικαίωμα πρόσβασης στην πληροφόρηση, αφετέρου δε το « **δικαίωμα πληροφοριακής αυτοδιάθεσης** » του ατόμου.

Συγκεκριμένα, όσον αναφορά το δικαίωμα πρόσβασης στην πληροφόρηση, αυτό κατοχυρωνόταν ήδη, και πριν από την πρόσφατη αναθεώρηση του Συντάγματος, από το άρθρο 14 § 1 το οποίο θεσπίζει την ελευθερία της γνώμης. Η ελευθερία αυτή, με τη σειρά της, περιλαμβάνει το δικαίωμα της διαμόρφωσης, κατοχής, έκφρασης, διάδοσης, αποσιώπησης και λήψης μιας γνώμης. Μάλιστα, σύμφωνα με ορισμένους μελετητές το δικαίωμα στην πληροφόρηση που κατοχυρώνεται από το άρθρο 14 Σ διακρίνεται σε ενεργητικό και παθητικό, το δε τελευταίο αποτελεί κοινωνικό δικαίωμα, το οποίο στηρίζει και υποχρέωση του Κράτους για θετικές ενέργειες ενημέρωσης των πολιτών για τα γεγονότα που ασκούν επιρροή στο δημόσιο βίο της χώρας. Το γεγονός ότι το γράμμα της εν λόγω διάταξης αναφέρει ως τρόπους μετάδοσης της πληροφορίας και της γνώμης « *προφορικά, γραπτά και δια του τύπου* », δεν σημαίνει ότι δεν καλύπτεται και η μετάδοσή της με άλλο, νέο, μέσο, που προσφέρεται μέσα στο πλαίσιο της ΚτΠ. Περαιτέρω, το νέο άρθρο 5^Α § 1 ρητώς θεσπίζει το δικαίωμα στην πληροφόρηση.

Αφετέρου, οι διατάξεις των άρθρων 2 § 1, 5 § 1, 9 και 19 του Συντάγματος φαίνεται να στηρίζουν ικανοποιητικά το « **δικαίωμα πληροφοριακής αυτοδιάθεσης** » του ατόμου. Αυτό αναλύεται, αφενός μεν στο δικαίωμα του ατόμου να αποφασίζει το ίδιο για την παροχή και την χρησιμοποίηση προσωπικών του πληροφοριών (παθητική έκφανση του δικαιώματος της πληροφορικής αυτοδιάθεσης), αφετέρου δε στη δυνατότητα πρόσβασης του

¹ Βλ. Διονυσία Καλλινίκου, Πνευματική Ιδιοκτησία και Συγγενικά Δικαιώματα, β' έκδοση, Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2005, σελ. 415.

ατόμου σε ένα ελάχιστο σύνολο πληροφοριών, απαραίτητων για την ανάπτυξη της προσωπικότητας, κοινωνικής οντότητας και οικονομικής δραστηριότητάς του, κατ' άρθρο 5 παρ. 1 (θετική έκφανση του δικαιώματος).

Με δεδομένο ότι οι διατάξεις του Συντάγματος ερμηνεύονται δυναμικά, προσαρμοζόμενες στις εκάστοτε κοινωνικοοικονομικές συνθήκες και λαμβάνοντας υπ' όψιν τα χαρακτηριστικά της ΚτΠ, όπως περιγράφονται παραπάνω, δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία ότι τα δικαιώματα που ρητώς αναγνωρίζει το άρθρο 5^Α § 2 δεν είναι νεωτερικά.

Η προσθήκη στο Σύνταγμα της ειδικής διάταξης που συνιστά το άρθρο 5^Α § 2, έχει ως αποτέλεσμα την αναγνώριση αυτόνομου και όχι παρεπόμενου δικαιώματος. Το δικαίωμα συμμετοχής και πρόσβασης στην πληροφορία δεν προϋποθέτει και δεν εξαρτάται, τυπικώς, από κανένα άλλο δικαίωμα. Επίσης, δεν υποχωρεί, κατ' αρχήν, έναντι κανενός άλλου δικαιώματος, πλην εκείνων υπέρ των οποίων η ίδια η διάταξη προβλέπει ρητές επιφυλάξεις, δηλ. τα άρθρα 9, 9^Α και 19. Συνεπώς, σε μια υποθετική αντιπαράθεση του δικαιώματος ανάπτυξης προσωπικότητας και οικονομικής δραστηριότητας (άρθρο 5 Σ) με το δικαίωμα συμμετοχής στην ΚτΠ (άρθρο 5^Α § 2 Σ) η λύση θα είναι διαφορετική από αυτήν που θα δινόταν αν ο συντακτικός νομοθέτης είχε περιοριστεί στο παρεπόμενο δικαίωμα της «*πληροφοριακής αυτοδιάθεσης*».

Πέραν όμως από τη σαφή ιεράρχηση και, συνεπώς, αποτελεσματικότερη προστασία του δικαιώματος συμμετοχής στην ΚτΠ, η προσθήκη της νέας διάταξης του άρθρου 5^Α § 2 δρα και στην ίδια την ποιοτική υπόσταση του αναγνωριζομένου δικαιώματος. Με δεδομένο ότι η συμμετοχή στην ΚτΠ στηρίζει την οικονομική και κοινωνική ένταξη του ατόμου στην νέα οικονομία και αποτελεί απαρέγκλιτη προϋπόθεση αποφυγής του κοινωνικού αποκλεισμού, η διάταξη του άρθρου 5^Α § 2 έχει χαρακτήρα κοινωνικού και συνάμα ατομικού δικαιώματος.

Τέλος, και αυτή είναι ίσως η πιο άμεση συνέπεια της προσθήκης του άρθρου 5^Α § 2 στο Σύνταγμα, ο συντακτικός νομοθέτης λαμβάνει σαφή θέση ως προς τρόπο ανάπτυξης της ΚτΠ. Αντιμέτωπος με την αβεβαιότητα που συνδέεται με την ραγδαία τεχνολογική εξέλιξη και έχοντας να επιλέξει ανάμεσα σε δύο βασικά μοντέλα ανάπτυξης της ΚτΠ, το αμερικανικό και το ευρωπαϊκό, ο συντακτικός νομοθέτης σαφέστατα εκφράζεται υπέρ του δεύτερου. Σύμφωνα με το πρότυπο ανάπτυξης της ΚτΠ σε επίπεδο ΕΕ, στο οποίο η κοινωνική υπόσταση καταλαμβάνει σημαντικό ρόλο, το νέο Σύνταγμα της Ελλάδος προβαίνει σε δύο καθοριστικές επιλογές. Αφενός καθίσταται σαφές ότι η εξάπλωση της ΚτΠ δεν εναπόκειται μόνον στην ιδιωτική πρωτοβουλία και στις δυνάμεις της ελεύθερης αγοράς, αλλά τελεί υπό την φροντίδα και συνιστά υποχρέωση του Κράτους. Αφετέρου, το ελληνικό σύνταγμα προσδίδει σχετικό βάρος στο δικαίωμα ανάπτυξης και συμμετοχής στην ΚτΠ, προτάσσοντας την προστασία της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής, των προσωπικών δεδομένων και της ανταπόκρισης. Και οι δύο αυτές επιλογές του Έλληνα συντακτικού νομοθέτη είναι σύμφωνες τόσο με τις συνταγματικές παραδόσεις της πλειονότητας των ευρωπαϊκών κρατών, όσο και με τις δεσμεύσεις της Ελλάδος

σε επίπεδο ΕΕ και Συμβουλίου της Ευρώπης. Και στα δύο αυτά σημεία η πολιτική των ΗΠΑ είναι σαφώς πιο φιλελεύθερη.

Τέλος και σε άμεση σύνδεση με το παραπάνω σημείο, το νέο άρθρο 5^Α § 2 αναγνωρίζει – δημιουργεί μια νέα αρμοδιότητα υπέρ του Κράτους. Σε μια εποχή όπου το πεδίο δράσης του Κράτους συρρικνώνεται σημαντικά σε όφελος της ιδιωτικής πρωτοβουλίας (deregulation), ο συντακτικός νομοθέτης επιλέγει να διασφαλίσει ένα ελάχιστο πεδίο κρατικής αρμοδιότητας. Όταν καθοριστικό κριτήριο για το διαχωρισμό ανάμεσα στην σφαίρα του κρατικού και σ' εκείνη του ιδιωτικού συνιστά η ύπαρξη υποχρέωσης «υπηρεσίας γενικού συμφέροντος» (universal service), η νέα συνταγματική διάταξη αναγνωρίζει την ύπαρξη τέτοιας υποχρέωσης σχετικά με την πρόσβαση στις πληροφορίες που διακινούνται ηλεκτρονικά.

Συνεπώς, ανεξάρτητα από το ρόλο που διαδραματίζει η ιδιωτική πρωτοβουλία για την ανάπτυξη της ΚτΠ, το Κράτος κατέχει σημαντικό ρόλο. Δύο, τουλάχιστον, συνέπειες έπονται. Αφενός, σε ό,τι αφορά στην ρυθμιστική αρμοδιότητα του Κράτους, αυτή δεν μπορεί να ανατεθεί εξ' ολοκλήρου σε ιδιώτες. Έτσι, το αμερικανικό σύστημα της αυτορρύθμισης, όπου την ηθελημένη αποχή του Κράτους καλύπτουν οι κώδικες συμπεριφοράς, κοινές πρακτικές ή άλλου είδους συμφωνίες που υιοθετούνται από τους ίδιους τους παράγοντες της αγοράς, δεν συνάδει με την βούληση του Έλληνα συντακτικού νομοθέτη. Αφετέρου, σε ό,τι αφορά στην εμπορική δραστηριότητα του Κράτους και στην ανάπτυξη εφαρμογών της ΚτΠ (κυρίως ηλεκτρονικού εμπορίου ή άλλων κόμβων επικοινωνίας και εξυπηρέτησης των πολιτών), το άρθρο 5^Α § 2 του Συντάγματος προσφέρει την απαραίτητη γενική νομική βάση, η οποία ελλείπει από τα επί μέρους νομοθετικά κείμενα, τόσο εθνικά όσο και κοινοτικά.

Οι τελευταίες λέξεις του άρθρου 5^Α § 2 προτάσσουν του δικαιώματος συμμετοχής στην ΚτΠ, τα δικαιώματα που κατοχυρώνονται στα άρθρα 9, 9^Α και 19 του Συντάγματος.

β) Προστασία Ιδιωτικής Ζωής (9 Σ)

Ο περιορισμός στο άρθρο 5^Α § 2 που συνδέεται με το άσυλο της κατοικίας και την προστασία της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής (άρθρο 9Σ), αφορά κυρίως στη χρήση ηλεκτρονικών μέσων για την υποκλοπή και συλλογή πληροφοριών. Έτσι, η χρήση τεχνικών μέσων, κυρίως μέσω δικτύων, τα οποία επιτρέπουν την παρακολούθηση της προσωπικής ζωής του ατόμου απαγορεύεται. Ειδική εφαρμογή της προστασίας της προσωπικής ζωής στο πλαίσιο της ΚτΠ συνιστά η απαγόρευση παρακολούθησης ή παγίδευσης του προσωπικού υπολογιστή του ατόμου.

Συγκεκριμένα, το ίδιο το Σύνταγμα προβλέπει στο άρθρο 9 § 1:
« Η κατοικία του καθενός είναι άσυλο. Η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή του ατόμου είναι απαραβίαστη. Καμμία έρευνα δεν γίνεται σε κατοικία, παρά μόνον

όταν και όπως ορίζει ο νόμος και πάντοτε με την παρουσία εκπροσώπων της δικαστικής εξουσίας. »

Ταυτόχρονα, το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ κατοχυρώνει τον σεβασμό του ιδιωτικού και οικογενειακού βίου, της κατοικίας και της ανταπόκρισης (επικοινωνίας).

« 1. *Everyone has the right to respect for his private and family life, his home and his correspondence.*

2. *There shall be no interference by a public authority with the exercise of this right except such as is in accordance with the law and is necessary in a democratic society in the interests of national security, public safety or the economic well-being of the country, for the prevention of disorder or crime, for the protection of health or morals, or for the protection of the rights and freedoms of others.* »

Άρα, αν σε κάποιο blog κάποιος διαδίδει μια πληροφορία που αφορά την ιδιωτική ή οικογενειακή ζωή ενός προσώπου, χωρίς να έχει τη συγκατάθεσή του, παραβιάζεται το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή (Το ότι μπορεί ο ίδιος να έχει ανακοινώσει δημόσια την πληροφορία δεν σημαίνει ότι ο άλλος έχει το δικαίωμα να προβεί σε εκ νέου διάδοσή της).

γ) Προστασία Προσωπικών Δεδομένων (9^Α Σ)

Η συλλογή, επεξεργασία και χρήση των προσωπικών δεδομένων με ηλεκτρονικά μέσα προστατεύεται ειδικώς από τη διάταξη του άρθρου 9^Α Σ. Η διάταξη αυτή η οποία ουσιαστικά κατοχυρώνει συνταγματικά τον προϋπάρχοντα νόμο 2472/99, έχει πεδίο εφαρμογής ευρύτερο από το άρθρο 9 Σ, αφού αφορά κάθε είδους προσωπικό δεδομένο και όχι μόνον πληροφορίες που άπτονται της προσωπικής και οικογενειακής ζωής του ατόμου. Αξίζει να σημειωθεί ότι διάταξη παρόμοια με το άρθρο 9 Σ προβλέπεται στο άρθρο 8 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ.

« Καθένας έχει δικαίωμα προστασίας από την συλλογή, επεξεργασία και χρήση, ιδίως με ηλεκτρονικά μέσα, των προσωπικών του δεδομένων, όπως νόμος ορίζει. Η προστασία των προσωπικών δεδομένων διασφαλίζεται από ανεξάρτητη αρχή, που συγκροτείται και λειτουργεί, όπως νόμος ορίζει. » (άρθρο 9^Α Συντάγματος).

Προσοχή: προσωπικά δεδομένα δεν είναι μόνο όσα σχετίζονται με την αυστηρά ιδιωτική ζωή κάποιου. Αντιθέτως, προσωπικά δεδομένα είναι κάθε πληροφορία που αφορά ένα συγκεκριμένο πρόσωπο. Η διάδοση προσωπικών δεδομένων απαγορεύεται κανονικά, εκτός αν υπάρχουν συγκεκριμένοι όροι.

Άρα, αν σε κάποιο blog διαδίδεται κάποια πληροφορία που αναφέρεται σε συγκεκριμένο πρόσωπο κατά παράβαση των αρχών προστασίας προσωπικών δεδομένων, υφίσταται παραβίασή τους.

δ) Απόρρητο Ανταποκρίσεων

Το απόρρητο των επιστολών και της ελεύθερης ανταπόκρισης και επικοινωνίας το οποίο κατοχυρώνεται με το άρθρο 19 § 1 Σ, βρίσκει ειδική εφαρμογή σε σχέση με την ΚτΠ, αφενός στην ασφάλεια των τηλεπικοινωνιακών δικτύων και αφετέρου στην εξασφάλιση ασφαλούς ανταλλαγής πακέτων πληροφοριών. Ειδικότερα, απαιτείται η διασφάλιση των εξής στοιχείων: α) της εμπιστευτικότητας της επικοινωνίας, β) της ακεραιότητας των μηνυμάτων και γ) της αυθεντικοποίησης του αποστολέα και του παραλήπτη. Σχετικά ο ν. 2774 / 99 για την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στον τομέα των τηλεπικοινωνιών καθώς και το π.δ. 150 / 2001 για τις ηλεκτρονικές υπογραφές αποτελούν σημαντικά βήματα, αλλά απαιτείται επιπλέον να θεσμοθετηθεί ο ρόλος των εμπιστων τρίτων οντοτήτων και να ρυθμιστούν ζητήματα κρυπτογραφίας.

Το απόρρητο της επικοινωνίας προβλέπεται ως εξής από το άρθρο 19 § 1 του Συντάγματος:

« 1. Το απόρρητο των επιστολών και της ελεύθερης ανταπόκρισης ή επικοινωνίας με οποιονδήποτε άλλο τρόπο είναι απόλυτα απαραβίαστο. Νόμος ορίζει τις εγγυήσεις υπό τις οποίες η δικαστική αρχή δεν δεσμεύεται από το απόρρητο για λόγους εθνικής ασφάλειας ή για διακρίβωση ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων. »

Αρα, αν κάποιος στο blog του διαδίδει μια πληροφορία που απετέλεσε περιεχόμενο επικοινωνίας (e-mail, sms, τηλεφωνική συνδιάλεξη, ηχητικό μήνυμα, log από chat room, private message κλπ.) κάποιου τρίτου, έστω και μαζί του, χωρίς να έχει τη συγκατάθεσή του για την διάδοση, παραβιάζεται το απόρρητο της επικοινωνίας.

Βεβαίως, το απόρρητο της διαδικτυακής επικοινωνίας, ορίζεται εν πολλοίς από την κατευθυντήρια οδηγία 58 / 2002 ΕΚ, η οποία ορίζει ποια στοιχεία συνιστούν μέρος του απορρήτου για το διαδίκτυο. Απόρρητα στοιχεία είναι λοιπόν το πλήρες περιεχόμενο φυσικά της επικοινωνίας, η ταυτότητα του αποστολέα και του παραλήπτη, τα δεδομένα κίνησης (η διάρκεια, το μέγεθος, ο χρόνος, η θέση των χρηστών κ.α.) και τα δεδομένα θέσης (η γεωγραφική θέση του τερματικού).

Ο Ν. 2774 / 1999 ερμηνεύοντας την κοινοτική οδηγία όρισε υποχρέωση του παρόχου τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών να διασφαλίζει το απόρρητο της επικοινωνίας και των δεδομένων που διακινούνται. Οι αποφάσεις της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα 58 και 61 του 2004 ερμήνευσαν ειδικότερα ζητήματα του απορρήτου στο διαδίκτυο σε σχέση με τους εργαζομένους σε εταιρείες κρίνοντας ότι ο εργοδότης είναι υποχρεωμένος να διατηρεί ένα τμήμα του σκληρού δίσκου του εργαζομένου αποκλειστικά για προσωπική χρήση του εργαζομένου, χωρίς να επεμβαίνει καθόλου σε αυτό και χωρίς να το ελέγχει.

Τέλος, το πολύ πρόσφατο Προεδρικό Διάταγμα 47 / 2005 έθεσε τους όρους και τις προϋποθέσεις με τις οποίες είναι δυνατόν να αρθεί το απόρρητο των επικοινωνιών. Έτσι, αφενός μεν οι πάροχοι των τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών

υποχρεούνται σε τήρηση αρχείων και στοιχείων της επικοινωνίας, αφετέρου ορίζονται οι λόγοι άρσης του απορρήτου.

Οι λόγοι για τους οποίους επιτρέπεται η άρση του απορρήτου είναι λόγοι εθνικής ασφάλειας, περιπτώσεις οργανωμένου εγκλήματος και ιδιαίτερα σοβαρά εγκλήματα του ποινικού κώδικα (παραχάραξη, ανθρωποκτονία από πρόθεση, έκρηξη, διατάραξη της ασφάλειας των συγκοινωνιών – και εδώ βλέπουμε χαρακτηριστικά το πόσο η νομοθεσία ακολουθεί και επηρεάζεται από την επικαιρότητα - , αρπαγή ανηλίκων, εκβίαση, ληστεία και άλλα).

Για τις περιπτώσεις απειλής της εθνικής ασφάλειας την απόφαση για την άρση του απορρήτου λαμβάνει ο αρμόδιος εισαγγελέας και για όλες τις υπόλοιπες περιπτώσεις δικαστικό συμβούλιο. Την τήρηση των αυστηρών προϋποθέσεων του νόμου για την διαδικασία άρσης του απορρήτου διαφυλάττει η Αρχή Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών, μία νέα ανεξάρτητη αρχή, η οποία υπάρχει όχι μόνο για να διαφυλάσσει την τήρηση του απορρήτου μας από ιδιωτική παρέμβαση αλλά και από το ίδιο το κράτος.

6. ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΡΑΔΙΟΤΗΛΕΟΡΑΣΕΩΣ

α) Ε. Σ. Ρ.

Για να αποφύγει το πολιτικό κόστος μιας συχνής αντιπαράθεσης με τα ισχυρά ιδιωτικά μέσα μαζικής ενημέρωσης η πολιτική εξουσία προτίμησε, τόσο στην Ελλάδα όσο και σε πολλές άλλες χώρες, να επιφορτίσει μια **ανεξάρτητη διοικητική αρχή** με τον έλεγχό τους. Ιδρύθηκε έτσι με το άρθρο 1 ν. 1866 / 1989 το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης, το οποίο συγκροτείται από προσωπικότητες αναγνωρισμένου κύρους υποδεικνυόμενες από τα πολιτικά κόμματα, με τριετή όμως θητεία και διασφάλιση της προσωπικής και λειτουργικής τους ανεξαρτησίας.

Μετά την συνταγματική αναθεώρηση του 2001 η τροποποιημένη παρ. 2 του άρθρου 15 Συντ. κατοχυρώνει πλέον τόσο την υπόσταση του Ε. Σ. Ρ. ως ανεξάρτητης αρχής, όσο και την αποκλειστική του αρμοδιότητα για έλεγχο και επιβολή διοικητικών κυρώσεων στους ραδιοτηλεοπτικούς σταθμούς. Οπότε, μετά την κατοχύρωση της « ανεξαρτησίας » του τελευταίου σε συνταγματικό πια επίπεδο από τον Απρίλιο του 2001, πρέπει να γίνει δεκτό ότι ούτε έλεγχο νομιμότητας μπορεί να ασκήσει ο Υπουργός. Και τούτο διότι, σε αντίθεση προς ό, τι συμβαίνει με τους οργανισμούς της καθ' ύλην και κατά τόπον αυτοδιοίκησης, οι ανεξάρτητες αρχές γενικώς και ειδικώς το Ε. Σ. Ρ. δεν υπόκεινται σε κρατική εποπτεία, η οποία συνίσταται ακριβώς σε έλεγχο νομιμότητας (κατά ρητή πρόβλεψη του άρθρου 102 παρ. 4 εδ. α' Συντ. για τους Ο. Τ. Α. και κατά νομολογιακή παραδοχή, με βάση το άρθρο 16 παρ. 5 εδ. β', για τα Α. Ε. Ι.).

➤ Αντικειμενική & με ίσους όρους μετάδοση

Το Ε. Σ. Ρ. επιφορτίζεται με την επιταγή για αντικειμενική και με ίσους όρους μετάδοση πληροφοριών και ειδήσεων καθώς και γενικότερα προϊόντων του λόγου, όπου βρίσκει έκφραση η αρχή της πολυφωνίας στην ραδιοτηλεόραση, η οποία μπορεί πάντως να θεωρηθεί ότι απορρέει απευθείας από την ίδια την δημοκρατική αρχή (άρθρο 1 Συντ.). Και τούτο διότι η μεγάλη δύναμη επηρεασμού της κοινής γνώμης που έχουν τα ΜΜΕ συνεπάγεται ότι η τυχόν μονομέρεια ή μονοπώλησή τους φαλκιδεύει γενικότερα τον απαραίτητο για την λειτουργία της δημοκρατίας κοινωνικό και πολιτικό πλουραλισμό. Περαιτέρω η αρχή της πολυφωνίας ερείδεται στην κατά το άρθρο 14 παρ. 1 Συντ. ελευθερία της έκφρασης, αφού αυτή εμπεριέχει την θεσμική εγγύηση της ελεύθερης και πλουραλιστικής διαμόρφωσης της κοινής γνώμης. Η πολυφωνία αναλύεται σε εξωτερική (ευρύ φάσμα σταθμών) και εσωτερική (αυτή αφορά τα προγράμματα καθενός σταθμού). Στη θεωράκιση της

εξωτερικής πολυφωνίας αποσκοπούν άλλωστε και οι ρυθμίσεις της παρ.9 του άρθρου 14 Συντ. Σε ό,τι αφορά στην εσωτερική πολυφωνία, αυτή δεν σημαίνει ούτε τήρηση ακριβώς ίσων αποστάσεων από όλες τις πολιτικές τάσεις, τα κοινωνικά ρεύματα κ.λ.π., ούτε απαγόρευση έκφρασης οπωσδήποτε « χρωματισμένων » απόψεων από τους συνεργάτες του σταθμού. Άλλωστε, όπως αναφέρει και ο καθηγητής κος Χρυσόγονος¹, απόλυτη αντικειμενικότητα, με την έννοια της πλήρους « αμεροληψίας » ή έστω και μιας άψογης « συμψηφιστικής ουδετερότητας », δεν φαίνεται να είναι και πρακτικώς εφικτή.

➤ **Εξασφάλιση ποιοτικής στάθμης**

Πρακτικές δυσχέρειες παρουσιάζει η υλοποίηση των υπολοίπων επιταγών του εδ. γ', αφού κατά κοινή πείρα η ποιοτική στάθμη των προγραμμάτων των τηλεοπτικών σταθμών είναι συχνά χαμηλή. Επικίνδυνη έκταση έχει προσλάβει ιδίως το φαινόμενο των « τηλεδικών », δηλ. εκπομπών οι οποίες, ούτε λίγο ούτε πολύ, επιχειρούν την διερεύνηση (;) πραγματικών περιστατικών ποινικού συνήθως ενδιαφέροντος, ενίοτε και με κατ' αντιπαράθεση « εξέταση » των πρωταγωνιστών τους σε ζωντανή μετάδοση. Ο Χρυσόγονος¹ στηλιτεύει ιδιαίτερα το φαινόμενο αυτό. Εξηγεί πως με τον τρόπο αυτό οι αυτόκλητοι δικαστές – παρουσιαστές των εκπομπών υποκαθίστανται στον ρόλο των ποινικών δικαστηρίων, παραβιάζοντας βεβαίως σειρά δικαιωμάτων, όπως η αξία του ανθρώπου, η προστασία της προσωπικότητας και του ιδιωτικού και οικογενειακού βίου, το τεκμήριο αθωότητας κ.ά. Στην πράξη άλλωστε η τιμωρία του « κατηγορουμένου » σ' αυτήν την παρωδία δίκης, δηλ. ο τηλεοπτικός εξευτελισμός του στο πανελλήνιο, έχει πολλές φορές μεγαλύτερη βαρύτητα από τις κυρώσεις του ποινικού δικαίου, οδηγώντας τον κάποτε ως την αυτοκτονία!

➤ **Σεβασμός πρωτογενών ανθρωπίνων αξιών**

Τα αυτά ισχύουν αναφορικά και με τις πρωτογενείς ανθρώπινες αξίες, εφόσον η χαμηλή ποιοτική στάθμη είναι αυτή που πλήττει δεινά και αναφανδόν κάθε εγγύηση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, και δη τον σεβασμό της αξίας του ανθρώπου, την προστασία της παιδικής ηλικίας και της νεότητας.

¹ Βλ. Κώστας Χ. Χρυσόγονος, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, 2^η Έκδοση Αναθεωρημένη και Συμπληρωμένη, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 2002, σελ. 300 – 301.

β) Διακεκριμένες υποχρεώσεις πολιτειακής λειτουργίας

Το εδ. δ' της παρ. 2 του άρθρου 15 Συντ. επιβάλλει δύο διακεκριμένες υποχρεώσεις στα ραδιοτηλεοπτικά μέσα, αδιακρίτως κρατικά ή ιδιωτικά:

Πρώτον, την χωρίς καταβολή οικονομικού ανταλλάγματος μετάδοση των εργασιών της Βουλής και των επιτροπών της. Η υποχρέωση αυτή δεν μπορεί προφανώς να μεταφρασθεί σε μετάδοση του συνόλου των συνεδριάσεων, αφού κάτι τέτοιο θα καταργούσε τον αυτεξούσιο προγραμματισμό των σταθμών, παρά μόνο ουσιαστών σημείων τους, με περιθώριο μάλιστα επιλογής για τον κάθε σταθμό ως προς το τί και πόσο ακριβώς θα μεταδώσει.

Δεύτερον, το εδ. δ' ρητώς πλέον επιβάλλει την δωρεάν μετάδοση προεκλογικών μηνυμάτων των κομμάτων. Η ίδια υποχρέωση συναγόταν πάντως και πριν από την αναθεώρηση του 2001 από τον συνδυασμό των άρθρων 5 παρ. 1, 14 παρ. 1, 15 παρ. 2, 29 παρ. 1 και 51 Συντ., περιλαμβάνοντας την διάθεση σε όλα ανεξαιρέτως τα πολιτικώς υποστατά κόμματα ενός ελάχιστου αλλά ικανού χρόνου για την παρουσίαση στο εκλογικό σώμα των ουσιαστών σημείων του προγράμματός τους. Επιτρέπεται εξάλλου η διαφοροποίηση της μεταχείρισης των κομμάτων στην ποσοτική κατανομή του διατιθεμένου χρόνου με βάση αντικειμενικά και πρόσφορα κριτήρια, τα οποία δεν μπορούν να έχουν σχέση με την ιδεολογία, αλλά μόνον με την πολιτική σημασία των κομμάτων. Τέτοια κριτήρια είναι π.χ. η κοινοβουλευτική τους δύναμη, η οργάνωσή τους σε εθνική κλίμακα ή ο ρόλος που ιστορικώς έχουν διαδραματίσει στην πολιτική ζωή.

γ) Ο Νόμος 1491/1984 για το καθεστώς των Διαφημίσεων

Στην προστασία της δημόσιας υγείας ή των ανηλίκων αποσκοπούν οι περιορισμοί ή απαγορεύσεις της τηλεοπτικής διαφήμισης προϊόντων καπνού, αλκοολούχων ποτών και παιδικών παιχνιδιών (τροποποίηση με νόμο 1941/1991), καθώς κατ' αρχήν και η υποχρέωση αποτυπώσεως των προειδοποιήσεων του Υπουργείου Υγείας «Το κάπνισμα βλάπτει σοβαρά την υγεία» σε όλες τις συσκευασίες και έντυπες διαφημίσεις των προϊόντων καπνού. Πλήρης απαγόρευση οποιασδήποτε διαφήμισης προϊόντων που κυκλοφορούν νομίμως θα αντέκειτο πάντως στην οικονομική ελευθερία, την ελευθερία γνώμης και πληροφορίας και την προστασία της ιδιοκτησίας.

δ) Το επίμαχο « ασυμβίβαστο του Βασικού Μετόχου »

Συνελόντι ειπείν, στο γράμμα της διάταξης 14 § 9 Σ ορίζεται πως όποιος αναλαμβάνει δημόσια έργα ή προμήθειες αποκλείεται από το δικαίωμα να φέρει και την ιδιότητα του ιδιοκτήτη ΜΜΕ. Πρόκειται για μία νεοεισαχθείσα με την Αναθεώρηση του 2001 διάταξη που αποσκοπούσε στην καταπολέμηση της περιβόητης « διαπλοκής » με το σκεπτικό ότι οι εκάστοτε ιδιοκτήτες των ΜΜΕ θα έκαναν χρήση αυτών προκειμένου να ασκήσουν πίεση σε κυβερνητικούς με απώτατο στόχο την λήψη δημοσίων έργων. Η απαγόρευση κατελάμβανε και πάσης φύσεως παρένθετα πρόσωπα. Και ενόσω ίσχυαν αυτά ιδιοκτήτης ΜΜΕ κατήγγειλε την Ελλάδα στην ΕΕ ότι παραβιάζει το κοινοτικό δίκαιο με την ως άνω διάταξη. Αξίζει να σημειωθεί εδώ ότι αν και υπάρχουν πλείονες περιοριστικοί λόγοι ασυμβίβαστου στο κοινοτικό δίκαιο, η περίπτωση ανάληψης δημοσίων έργων δεν υπάγεται σ' αυτούς. Τελικώς, η ΕΕ απείλησε την χώρα μας πως εάν δεν προέβαινε σε τροποποίηση της διάταξης, θα διέκοπτε την ροή κοινοτικών κονδυλίων προς αυτήν, ώστε η τελευταία να παύσει την εφαρμογή αντι-κοινοτικών κανόνων νοθεύοντας τον ανταγωνισμό. Η Ελλάδα αντέδρασε ψηφίζοντας νόμο, που απηγόρευε την σύμπτωση στο ίδιο πρόσωπο εργολάβου δημοσίων έργων και ιδιοκτήτη ΜΜΕ υπό την ρήτρα προτέρας καταδίκης για δωροδοκία του προσώπου. Μέχρι σήμερα καμμία τέτοια καταδίκη δεν υπήρξε και η ως άνω εκτεθείσα τροποποίηση αναιρεί ουσιαστικά το περιεχόμενο του άρθρου 14 § 9 Σ και κρίνεται κατά συνέπεια και η ίδια ουσία αντισυνταγματική κατά τον κύριο Βλαχόπουλο.

Σε έσχατη ανάλυση, το ζήτημα που αναδύεται μέσα από την παρούσα νομική έριδα είναι αυτό της ιεράρχησης εθνικού και κοινοτικού δικαίου. Αν και το Δ' Τμήμα του ΣτΕ έδωσε προβάδισμα στο εθνικό δίκαιο, η Ολομέλεια του ΣτΕ - εμμέσως πλην σαφώς - άφησε να εννοηθεί ότι υπερέχει το κοινοτικό.

7. ΕΙΔΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ

α) Πληροφόρηση Διοικουμένου

Η νέα παρ. 3 του άρθρου 10 Συντ., όπως ισχύει μετά την αναθεώρηση του 2001, δεν εξαρτά πλέον την υποχρέωση της διοίκησης να απαντά στα αιτήματα για παροχή πληροφοριών από την ύπαρξη σχετικής νομοθετικής πρόβλεψης (όπως η γραμματική διατύπωση της παρ. 3 πριν από την αναθεώρηση), αλλά την επιβάλλει κατά γενικό τρόπο. Συνεχώς ο κοινός νομοθέτης οφείλει να ρυθμίσει τον τρόπο απάντησης στα σχετικά αιτήματα και χορήγησης εγγράφων και μάλιστα μέσα σε προθεσμία όχι ανώτερη των 60 ημερών, ενώ, στο σημείο αυτό, η συνταγματική διάταξη (και ειδικότερα το εδ. α' της νέας παρ. 3) μπορεί να τύχει και άμεσης εφαρμογής. Απαραίτητη είναι αντίθετα η νομοθετική διαμεσολάβηση ως προς την εξειδίκευση της υποχρέωσης καταβολής ειδικής χρηματικής ικανοποίησης στον αιτούντα, σύμφωνα με το εδ. β' της παρ. 3 του άρθρου 10 Συντ., σε περίπτωση παραβίασης των κατά το εδ. α' της ίδιας παραγράφου υποχρεώσεων των κρατικών αρχών. Συνεπώς, μετά την θέσπιση της σχετικής διάταξης (άρθρο 5 ν. 1943 / 1991) δεν είναι συνταγματικώς θεμιτή η κατάργησή της χωρίς αντικατάσταση από άλλη ισοδύναμου αποτελέσματος, αφού τούτο θα ματαίωνε την εφαρμογή της συνταγματικής επιταγής. Συνολικά πάντως η νέα παρ. 3 του άρθρου 10 Συντ. αποτελεί συνέχεια και συνέπεια, σε ό,τι αφορά ειδικότερα στην πληροφόρηση του διοικουμένου από την κρατική εξουσία, του γενικότερου δικαιώματος στην πληροφόρηση (άρθρο 5^Α Συντ.).

Εν κατακλείδι, από την αρχή του σεβασμού της αξίας του ανθρώπου και το δικαίωμα για ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας απορρέει το δικαίωμα του καθενός να λαμβάνει γνώση τουλάχιστον εκείνων των διοικητικών εγγράφων τα οποία τον αφορούν και ενδεχομένως τον θίγουν άμεσα και προσωπικά. Και τέλος η αποτελεσματική άσκηση των δικαιωμάτων αναφοράς, προηγούμενης ακρόασης από την διοίκηση και δικαστικής προστασίας προϋποθέτει ότι ο διοικούμενος θα έχει επαρκή **πληροφόρηση**.

β) Πληροφόρηση Κατηγορουμένου

Η πληροφόρηση για την εναντίον του κατηγορία πρέπει να είναι λεπτομερής και να παρασχεθεί στον κατηγορούμενο, σύμφωνα με το στοιχείο α' της παρ. 3 του άρθρου 6 ΕΣΔΑ, μέσα στην βραχύτερη (δυνατή) προθεσμία. Το ποιά είναι αυτή μπορεί να κριθεί μόνο κατά περίπτωση. Αξιοσημείωτη είναι όμως ιδίως η επιταγή να παρασχεθεί η πληροφόρηση σε γλώσσα την οποία εννοεί ο κατηγορούμενος. Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι η απουσία γραπτής μετάφρασης του κατηγορητηρίου παραβιάζει το άρθρο 6 ΕΣΔΑ, εάν εξαιτίας της ο

κατηγορούμενος δεν είχε επαρκή πληροφόρηση και έτσι εμποδίσθηκε να υπερασπιστεί τον εαυτό του¹. Υπό τα δικά μας δεδομένα, λέει ο Χρυσόγονος², πρέπει να γίνει δεκτό ότι απαιτείται οπωσδήποτε μετάφραση του κλητηρίου θεσπίσματος, εάν ο κατηγορούμενος αγνοεί την ελληνική γλώσσα, έστω κι αν αυτός παρέστη στην προδικασία με διερμηνέα³.

¹ ΕΔΔΑ 19. 12. 1989, Kamasinski, Α 168, παρ. 81.

² Βλ. Κώστας Χ. Χρυσόγονος, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, 2^η Έκδοση Αναθεωρημένη και Συμπληρωμένη, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 2002, σελ. 430.

³ Βλ. Κ. Χρυσόγονου, Η ενσωμάτωση της ΕΣΔΑ στην εθνική έννομη τάξη, 2001, 327 επ. Contra ΤριμΕφΘες 814/2000, Αρμ. 2001, 113, με αντίθετες παρατ. Α. ΖΑΧΑΡΙΑΔΗ, 115 επ.

8. ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

(, όπως συνελήχθησαν από την Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών ΝΟΜΟΣ.)

α) 16 – 3 / 2000 ΕΔΔΑ (291444)

- Υπόθεση Ozgur Gundem κατά Τουρκίας

ΠΟΙΝΔ / ΝΗ / 2000 (522)

Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων . Παράβαση του άρθρου 10 της ΕΣΔΑ που προστατεύει το δικαίωμα έκφρασης από την Τουρκική Κυβέρνηση , που δεν έλαβε τα κατάλληλα μέτρα για την προστασία κυκλοφορίας εφημερίδας .

Προσφυγή 23 144 / 1993 ,
απόφαση της 16.3.2000

Υπόθεση Ozgur Gundem κατά Τουρκίας

Πρόεδρος Μ . Pellonpra

Μέλη G . Ress , A . Pastor Ridruejo , L . Cafilisch , J . Makarczyk , V . Butkevych ,
F . Gocuklu

Εισαγωγή

Τρεις Τούρκοι υπήκοοι , οι Gurbetelli Ersoz , Fahri Ferda Cetin και Yasar Kaya , καθώς και η Ulem Basin ve Yayincilik Sanayi Ticated Limited , εταιρεία με έδρα την Κωνσταντινούπολη , προσέφυγαν ενώπιον των οργάνων του Στρασβούργου . Οι δύο πρώτοι προσφεύγοντες ήταν αντιστοίχως αρχισυντάκτης και βοηθός αρχισυντάκτη της εφημερίδας Ozgur Gundem , ενώ ο τρίτος και τέταρτη ιδιοκτήτες αυτής .

Η προσφυγή τους περιείχε παράπονα για προσβολή του δικαιώματος ελευθέρως εκφράσεως , ως αποτέλεσμα μιας συστηματικής και οργανωμένης καμπάνιας κατά των δημοσιογράφων και άλλων προσώπων που είχαν σχέση με την εφημερίδα Ozgur Gundem .

I. Πραγματικά περιστατικά

Η Ozgur Gundem είναι εφημερίδα που εκδιδόταν καθημερινά , στην τουρκική γλώσσα . Είχε έδρα την Κωνσταντινούπολη . Σύμφωνα με διάφορες εκτιμήσεις που περιείχοντο στην δικογραφία , η ανωτέρω εφημερίδα διέθετε 45.000 αντίτυπα στο εσωτερικό της χώρας και ένα μη καθορισθέντα αριθμό

αντιτύπων στο εξωτερικό, εκδίδετο δε από 30 Μαΐου 1992 έως και τον μήνα Απρίλιο 1994 οπότε μία άλλη εφημερίδα η Ozgur Ulke την διαδέχθηκε.

Η υπόθεση αφορά παράπονα των προσφευγόντων, σύμφωνα με τα οποία η Ozgur Gundem απετέλεσε αντικείμενο σοβαροτάτων επιθέσεων και επιβουλών, συνεπεία των οποίων αναγκάστηκε τελικώς να σταματήσει να εκδίδεται. Σύμφωνα με τα παράπονα των προσφευγόντων για όλα αυτά οι Τουρκικές Αρχές υπήρξαν άμεσα ή έμμεσα υπεύθυνες.

Οι προσφεύγοντες περιέγραψαν, στην προσφυγή τους και ενώπιον του Δικαστηρίου τα περιστατικά βίας και απειλών κατά της εφημερίδας και των προσώπων που συνδέονται με αυτήν, τα οποία δεν έτυχαν καμμίας αμφισβήτησης.

Επτά πρόσωπα που είχαν κάποιο σύνδεσμο με την Ozgur Gundem σκοτώθηκαν σε διάφορες ημερομηνίες κάτω από περιστάσεις που θεωρήθηκαν ως φόνοι:

Οι έξι πυροβολήθηκαν, ο έβδομος, ανταποκριτής της εφημερίδας, έπεσε θύμα απαγωγής και τελικώς βρέθηκε νεκρός. Επίσης, διάφορα καταστήματα διαθέσεως της εφημερίδας δέχθηκαν επιθέσεις, σημειώθηκαν εμπρησμοί, απειλές και επιθέσεις με μαχαίρια κατά διανομέων και πωλητών της εφημερίδας. Μάλιστα, ένας από τους συνεργάτες της εφημερίδας υπέβαλε προσφυγή στα όργανα του Στρασβούργου για κακή και εξευτελιστική μεταχείριση κατά την διάρκεια κρατήσεώς του από την τουρκική αστυνομία. Η προσφυγή έγινε δεκτή και το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 3 της Συμβάσεως.

Οι προσφεύγοντες προέβαλαν με την προσφυγή τους ότι η Τουρκική Κυβέρνηση, άμεσα ή έμμεσα, επεδίωξε να παρενοχλήσει, να εμποδίσει και τελικώς να καταστήσει αδύνατη την έκδοση της εφημερίδας Ozgur Gundem ενθαρρύνοντας ή εγκρίνοντας δολοπλοκίες ή εξαφανίσεις, παίρνοντας μέτρα καταπονήσεως και εκφοβισμού κατά της ζωής δημοσιογράφων και διανομέων της εφημερίδας και καθώς η ζωή τους ήταν προφανώς σε κίνδυνο, εξήτησαν μέτρα προστασίας προς αυτήν την κατεύθυνση.

Οι προσφεύγοντες για την υποστήριξη των επιχειρημάτων τους επικαλούνται και τις διαπιστώσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η οποία με την αναφορά της διαπίστωσε την ύπαρξη μιας γενικευμένης διαδικασίας επιθετικών ενεργειών κατά προσώπων που συνεδέοντο με την Ozgur Gundem και ταυτόχρονα παράλειψη των αρχών ως προς την θετική ενέργεια την οποία υπέχουν να προστατεύουν το δικαίωμα της εφημερίδας για ελεύθερη έκφραση, δικαίωμα που εγγυάται το άρθρο 10 της Συμβάσεως.

Αντίθετα η Τουρκική Κυβέρνηση υπογράμμισε ενώπιον του Δικαστηρίου ότι η εφημερίδα Ozgur Gundem υπήρξε της τρομοκρατικής οργανώσεως PKK και υποστήριζε τον αγώνα του, ο οποίος απέβλεπε στην προσβολή της εδαφικής ακεραιότητας της Τουρκίας και μάλιστα με βίαια μέσα.

II. Η θέση του Δικαστηρίου

Το Δικαστήριο από μακρό χρόνο εκτιμά ότι εάν ίσως πολλές διατάξεις της Συμβάσεως έχουν κατ' ουσίαν τους ως στόχο να προστατεύσουν το άτομο από κάθε αυθαίρετη παρέμβαση των δημοσίων αρχών, υφίστανται αντιστοίχως και θετικές υποχρεώσεις των εθνικών αρχών συναφείς προς τον αποτελεσματικό σεβασμό των σχετικών δικαιωμάτων. Το Δικαστήριο έκρινε ότι μια τέτοια θετική υποχρέωση που βαρύνει τις εθνικές αρχές, οι οποίες οφείλουν να λαμβάνουν μέτρα για μία πραγματική έρευνα καταγγελιών των πολιτών, απορρέει από το άρθρο 2 της Συμβάσεως.

Μία τέτοια θετική υποχρέωση λήψεων μέτρων για την προστασία της ζωής υφίσταται δυνάμει του άρθρου 2 της Συμβάσεως.

Το Δικαστήριο υπενθυμίζει την κρίσιμη σημασία της ελευθερίας εκφράσεως η οποία αποτελεί μία από τις αναγκαίες προϋποθέσεις της καλής λειτουργίας της δημοκρατίας. Η πραγματική και αποτελεσματική άσκηση της ελευθερίας αυτής δεν εξαρτάται μόνο από την υποχρέωση του Κράτους να απέχει από κάθε επέμβαση, αλλά μπορεί να απαιτείται η λήψη από τις Αρχές θετικών μέτρων για την παροχή προστασίας της ακόμη και στις σχέσεις των ανθρώπων μεταξύ τους. Για τον καθορισμό της υπάρξεως μιας τέτοιας θετικής υποχρέωσης των Αρχών, πρέπει να ληφθεί υπόψη η μέριμνα η οποία ενυπάρχει σε όλη τη Σύμβαση, για δίκαιη ισορροπία μεταξύ του γενικού συμφέροντος και του συμφέροντος του ατόμου. Η έκταση αυτής της υποχρέωσης ποικίλει αναπόφευκτα, αναλόγως με τις καταστάσεις σε διάφορα συμβαλλόμενα κράτη, τις δυσκολίες της αστυνομίας να ασκήσει τις αρμοδιότητές της στις σύγχρονες κοινωνίες και τις επιλογές που πρέπει να κάνει βάσει των προτεραιοτήτων και των μέσων που διαθέτει. Αυτή η υποχρέωση δεν μπορεί να ερμηνεύεται με τέτοιο τρόπο ώστε να επιβάλει στις αρχές ένα βάρος υπερβολικό ως προς την υποχρέωση θετικών ενεργειών για την προστασία των ατόμων.

Στην συγκεκριμένη υπόθεση, οι αρχές ε γνώριζαν ότι η εφημερίδα Ozgur Gundem και μερικοί από τους συνεργάτες της είχαν πέσει θύματα μιας σειράς από πράξεις βίας και ότι οι προσφεύγοντες φοβόντουσαν ότι ήταν πλέον ο στόχος μιας σειράς από βίαιες πράξεις οι οποίες αποσκοπούσαν στο να εμποδίσουν την έκδοση και την διανομή της εφημερίδας. Εν τούτοις, κανένα από τα αιτήματα προστασίας που υπεβλήθησαν στις Αρχές από την εφημερίδα και το προσωπικό της δεν είχαν απάντηση. Η Τουρκική Κυβέρνηση δεν μπόρεσε να επικαλεσθεί ούτε ένα μέτρο προστασίας που αφορούσε στην διανομή της εφημερίδας, που να ελήφθη όταν η εφημερίδα εκδιδόταν. Τα μέτρα που ελήφθησαν μετά την έκρηξη μιας βόμβας στην έδρα της στην Κωνσταντινούπολη τον Δεκέμβριο του 1994 αφορούσαν στην εφημερίδα που διαδέχθηκε την Ozgur Gundem. Λαμβάνοντας υπόψιν την σοβαρότητα και την ευρύτητα των επιθέσεων το Δικαστήριο δεν επείσθη από τις διαβεβαιώσεις της Κυβέρνησης ότι έγιναν έρευνες και ότι εδόθη απάντηση στους προσφεύγοντες

που προέβαλαν ότι οι επιθέσεις αποτελούσαν μία οργανωμένη επιχείρηση, την οποία υποστήριζαν ή ανέχονταν οι Αρχές.

Το Δικαστήριο λαμβάνει υπόψην του τα επιχειρήματα της Τουρκικής Κυβερνήσεως, σχετικώς με την κατηγορηματική της πεποίθηση ότι η Ozgur Gundem και το προσωπικό της ήταν μέλη του PKK και όργανο προπαγάνδας στην υπηρεσία αυτής της οργάνωσης. Ακόμη όμως και αν είναι έτσι τα πράγματα αυτά δεν δικαιολογεί κατά το Δικαστήριο την απουσία αποτελεσματικών μέτρων διερεύνησης παρανόμων πράξεων που συνοδεύθηκαν από βία και έλλειψη παροχής προστασίας έναντι αυτών των πράξεων, εκεί όπου αυτή ήταν αναγκαία.

Το Δικαστήριο εδέχθη ότι η Τουρκική Κυβέρνηση δεν ανταποκρίθηκε στην θετική της υποχρέωση να προστατεύσει το δικαίωμα στην ελευθερία έκφρασης της Ozgur Gundem.

Η συσσώρευση διαφόρων παραγόντων την οποία επέτρεψε η συμπεριφορά των Αρχών, υποχρέωσαν την εφημερίδα να σταματήσει να εκδίδεται. Εξ' αυτού του λόγου υπήρξε παραβίαση του άρθρου 10 της Συμβάσεως.

Το Δικαστήριο επεδίκασε ως αποζημίωση στην προσφεύγουσα εταιρεία, ιδιοκτήτρια της εφημερίδας, 9 δισεκατομμύρια τουρκικές λίρες και 5.000 αγγλικές λίρες σε κάθε έναν από τους προσφεύγοντες και επί πλέον τα δικαστικά έξοδα.

β) 19 – 12 / 2006 ΕΔΔΑ (440009)
- Υπόθεση Radio Twist AS κατά Σλοβακίας

(ΔΙΜΕΕ 2007 / 139 , ΕΔΔΔ 2007 / 515)

Υπόθεση 62202 / 2000 . ΕΣΔΑ . Προστασία του δικαιώματος έκφρασης . (Άρθρο 10 ΕΣΔΑ) .

Επιβολή κυρώσεων σε ραδιοφωνικό σταθμό για μετάδοση πληροφοριών σχετικών με στελέχη της Κυβερνήσεως με βάση τηλεφωνική τους συνομιλία που ήταν προϊόν υποκλοπής και αναφερόταν σε καθαρά πολιτικού χαρακτήρα θέματα . Κρίση ότι η καταδίκη του σταθμού με τις συγκεκριμένες κυρώσεις συνιστά παραβίαση του άρθρου 10 της ΕΣΔΑ .

ΕΔΔΑ αποφ. 19 . 12 . 2006

Υπόθεση : 62202 / 2000

Radio Twist AS κατά Σλοβακίας

I. Πραγματικά περιστατικά

Ο προσφεύγων ραδιοφωνικός σταθμός (RADIO TWIST) με έδρα την Μπατισλάβα της Σλοβακίας λειτουργεί νομίμως από το 1991 , εκπέμποντας σε πέντε συχνότητες της χώρας και έχει καθημερινά περίπου 400.000 ακροατές . Στις 12 Ιουνίου 1996 στις 6 μ.μ. μετέδωσε απόσπασμα τηλεφωνικής συνομιλίας μεταξύ του τότε Αναπληρωτή Πρωθυπουργού και Υπουργού Οικονομικών της χώρας (κ . Κ .) και του τότε Γενικού Γραμματέα του Υπουργείου Δικαιοσύνης (κ . D .) , το οποίο αφορούσε στη διοίκηση της ασφαλιστικής εταιρείας Slovenska poisťovna . Η ασφαλιστική αυτή εταιρεία ελεγχόταν από το Κράτος και η διοίκησή της είχε οριστεί το 1994 μετά τις τότε κοινοβουλευτικές εκλογές κατόπιν συμφωνίας μεταξύ των τότε κομμάτων του συνασπισμού που βρισκόταν στην εξουσία . Την 1^η Ιουνίου 1996 η εποπτεύουσα αρχή απομάκρυνε από τη διοίκηση της εταιρείας τα μέλη εκείνα εκείνα που είχαν οριστεί από το « Εθνικό Κόμμα της Σλοβακίας » , διορίζοντας καινούργια διοίκηση . Η παλιά διοίκηση αντέδρασε και στις 3 Ιουνίου 1996 κατέλαβε τα γραφεία της εταιρείας με την βοήθεια ιδιωτικής αλλά και κρατικής αστυνομικής δύναμης , έδωξε την καινούργια διοίκηση και επανέκτησε τον έλεγχο της εταιρείας για μερικές μέρες , μέχρι που η καινούργια διοίκηση επανήλθε και ξαναπήρε τον έλεγχο στα χέρια της .

Το όλο αυτό ζήτημα δημιούργησε , όπως ήταν αναμενόμενο , μεγάλη συζήτηση και πολιτική κρίση στους κόλπους της κυβέρνησης . Η μετάδοση της τηλεφωνικής συνομιλίας μεταξύ των πολιτικών συνοδευόταν από εκτεταμένο σχόλιο του δημοσιογράφου και ήταν προϊόν υποκλοπής , στην οποία όμως ο

παραπάνω ραδιοφωνικός σταθμός δεν είχε καμμία ανάμειξη, καθώς η κασέτα με την συνομιλία είχε αφαιρεθεί από άγνωστα πρόσωπα στο γραμματοκιβώτιό του.

Ο Γενικός Γραμματέας του Υπουργείου Δικαιοσύνης προσέφυγε ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων για την προστασία της προσωπικής του αξιοπρέπειας. Το πρωτοβάθμιο δικαστήριο δικάωσε τον προσφεύγοντα, υποχρεώνοντας το ραδιοφωνικό σταθμό να προσφέρει στον θιγόμενο γραπτή συγγνώμη, την οποία όφειλε επίσης να μεταδώσει εντός 15 ημερών, καθώς και χρηματική ικανοποίηση ύψους περίπου 2.600 ευρώ. Σύμφωνα με την απόφαση αυτή, ο ραδιοφωνικός σταθμός είχε ασφαλώς το δικαίωμα να ενημερώσει το κοινό του για το ζήτημα της Slovenca poistovna, το οποίο απασχολούσε την επικαιρότητα το διάστημα εκείνο, η χρήση όμως της παράνομα αποκτηθείσας μαγνητοταινίας δεν ήταν απαραίτητη προς το σκοπό αυτό. Η αξιοπρέπεια του κ. D. ως πολιτικού προσώπου είχε θιγεί, δεδομένου ότι το θέμα της μετάδοσης της συνομιλίας του με τον κ. K από το ραδιοφωνικό σταθμό είχε πάρει διαστάσεις και είχε ευρέως σχολιαστεί στον Τύπο αλλά και στην τηλεόραση. Για τους λόγους αυτούς έπρεπε ο ραδιοφωνικός σταθμός να αποζημιώσει με τον παραπάνω τρόπο τον θιγόμενο. Το δευτεροβάθμιο δικαστήριο, ύστερα από έφεση του ραδιοφωνικού σταθμού κατά της πρωτόβαθμης απόφασης, επεκύρωσε την τελευταία, υιοθετώντας διαφορετική αιτιολογία, θεώρησε δηλαδή ότι είχε θιγεί το δικαίωμα της ιδιωτικής ζωής και η ελευθερία της επικοινωνίας του κ. D., καθώς η προστασία τους εκτείνεται και στις ιδιωτικές συνομιλίες των δημοσίων προσώπων.

Στις 20 Ιουλίου 2000, ο ραδιοφωνικός σταθμός προσέφυγε, κατόπιν της εξέλιξης αυτής, στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο του Στρασβούργου, θεωρώντας ότι η καταδίκη του από τα δικαστήρια της χώρας του αποτελούσε επέμβαση στο δικαίωμά του να μεταδίδει πληροφορίες, δικαίωμα το οποίο προστατεύεται από το άρθρο 10 της ΕΣΔΑ.

II. Νομικό πλαίσιο

Το επταμελές τμήμα του Δικαστηρίου, που δίκασε την υπόθεση, εξέδωσε την απόφασή του στις 19 Δεκεμβρίου 2006. Εξετάζοντας αν υπήρχε πράγματι παραβίαση του άρθρου 10 της ΕΣΔΑ, το Δικαστήριο δέχτηκε, κατ' αρχήν, την ύπαρξη επέμβασης στο δικαίωμα της μετάδοσης πληροφοριών εκ μέρους των δημοσίων αρχών της Σλοβακίας, η οποία πραγματοποιήθηκε με την μορφή των παραπάνω δικαστικών αποφάσεων. Δεν δυσκολεύτηκε, εξάλλου, να δεχτεί ότι η επέμβαση αυτή προβλεπόταν νομοθετικά στα άρθρα 11 επ. του Αστικού Κώδικα της Σλοβακίας και ότι στόχευε στην προστασία της υπόληψης και των δικαιωμάτων τρίτων. Επρόκειτο, επομένως, για μία επέμβαση, η οποία πληρούσε κάποιες από τις τασσόμενες στο άρθρο 10 παρ. 2 ΕΣΔΑ προϋποθέσεις, την απαίτηση δηλαδή για νομοθετική πρόβλεψη και για προστασία θεμιτού, σύμφωνα με την διάταξη αυτή, σκοπού. Το ζήτημα το οποίο έπρεπε ουσιαστικά λοιπόν να κριθεί ήταν το κατά πόσο η επέμβαση αυτή ήταν « αναγκαία στο πλαίσιο μιας δημοκρατικής κοινωνίας ». Προκειμένου να απαντήσει στο ερώτημα αυτό, το Δικαστήριο δέχθηκε, εν πρώτοις, πως ο θιγόμενος από την μετάδοση της

συνομιλίας κ. D . ήταν κατά τον κρίσιμο χρόνο δημόσιο πρόσωπο και δη πολιτικός , κατέχοντας την θέση του Γενικού Γραμματέα του Υπουργείου Δικαιοσύνης , ύστερα από τον σχετικό διορισμό του από πολιτικό κόμμα . Εξαιτίας της ιδιότητας του αυτής , το Δικαστήριο απέρριψε τον ισχυρισμό των εθνικών δικαστηρίων σχετικά με τον ιδιωτικό χαρακτήρα της συνομιλίας που μεταδόθηκε , τονίζοντας ότι επρόκειτο για συνομιλία μεταξύ υψηλοβάθμων στελεχών της Κυβέρνησης της Σλοβακίας , που αφορούσε σε θέμα καθαρά πολιτικού χαρακτήρα και η οποία δεν περιείχε κανένα στοιχείο για την ιδιωτική ζωή των συνομιλητών . Ως εκ τούτου , θεώρησε ότι επιβαλλόταν να εφαρμοστεί και εδώ το ιδιαίτερα υψηλό επίπεδο ανοχής , που έχει ήδη εφαρμόσει το Δικαστήριο και σε προηγούμενες αποφάσεις του και σύμφωνα με το οποίο το περιθώριο κριτικής στα δημόσια πρόσωπα , όπως είναι οι πολιτικοί , είναι σαφώς μεγαλύτερο συγκριτικά με τα ισχύοντα για τους ιδιώτες . Άλλωστε , όπως δέχεται το Δικαστήριο , το περιεχόμενο της συνομιλίας , που αφορούσε στην ιδιωτικοποίηση και την διοίκηση γενικότερα μιας από το Κράτος ελεγχόμενης εταιρείας , αποτελεί κατ' εξοχήν θέμα δημοσίου ενδιαφέροντος , πολύ περισσότερο μάλιστα όταν η υπόθεση της Slovenska poist' onna , εν προκειμένω , είχε εγείρει πολλές συζητήσεις και είχε απασχολήσει έντονα την κοινή γνώμη .

Το Δικαστήριο ασχολήθηκε , περαιτέρω , με τον παράνομο τρόπο κτήσης της μαγνητοταινίας που περιείχε την συνομιλία που μεταδόθηκε από τον προσφεύγοντα ραδιοφωνικό σταθμό , ζήτημα που είχε απασχολήσει και τα εθνικά δικαστήρια . Το Δικαστήριο παρατήρησε , κατ' αρχήν , ότι σε κανένα στάδιο δεν τέθηκε ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων ο ισχυρισμός ότι οι υπάλληλοι του ραδιοφωνικού σταθμού είχαν οποιαδήποτε ανάμειξη ή ευθύνη για την μαγνητοφώνηση της συνομιλίας ή ότι οι δημοσιογράφοι του παρέβησαν οποιαδήποτε ποινική διάταξη , όταν την απέκτησαν καθώς και όταν την μετέδωσαν . Άλλωστε , όπως δέχεται το Δικαστήριο , δεν αποδείχτηκε ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων ότι η μαγνητοφώνηση περιείχε ψευδείς ή παραποιημένες πληροφορίες ή ότι από πληροφορίες που μεταδόθηκαν και από σχόλια του δημοσιογράφου που ακολούθησαν την μετάδοσή τους , υπέστη ο Γενικός Γραμματέας του Υπουργείου Δικαιοσύνης κάποια ζημία στην αξιοπρέπεια και την φήμη του , γεγονός που αποδεικνύεται και από την μεταγενέστερη εκλογή του ως δικαστή στο Συνταγματικό Δικαστήριο , ότι ουσιαστικά ο προσφεύγων ραδιοφωνικός σταθμός καταδικάστηκε από τα εθνικά δικαστήρια της Σλοβακίας μόνον και μόνον επειδή μετέδωσε πληροφορίες τις οποίες κάποιος άλλος είχε αποκτήσει παράνομα . Η παραδοχή όμως αυτή δεν θεωρήθηκε αρκετή από το Δικαστήριο , ώστε να στερηθεί ο σταθμός την προστασία που του προσφέρει το άρθρο 10 της ΕΣΔΑ . Δεν αποδείχθηκε , εξάλλου , ότι οι δημοσιογράφοι του σταθμού αυτού ενήργησαν κακόπιστα , με σκοπό να βλάψουν τον Γενικό Γραμματέα του Υπουργείου Δικαιοσύνης , αλλά αντίθετα σκόπευαν απλώς και μόνο στην μετάδοση πληροφοριών που πίστευαν ότι είχαν την υποχρέωση να μεταδώσουν στο κοινό . Το Δικαστήριο κατέληξε ομόφωνα στο συμπέρασμα ότι η μετάδοση της τηλεφωνικής συνομιλίας μεταξύ των δύο παραπάνω πολιτικών δεν έβλαψε

την φήμη και γενικότερα τα δικαιώματα του Γενικού Γραμματέα του Υπουργείου Δικαιοσύνης με τρόπο που να δικαιολογείται η επιβολή των συγκεκριμένων κυρώσεων στον ραδιοφωνικό σταθμό. Ως εκ τούτου, οι δικαστικές αποφάσεις με τις οποίες καταδικάστηκε ο τελευταίος απετέλεσαν επέμβαση στο δικαίωμα του να μεταδίδει πληροφορίες, η οποία δεν ανταποκρίνεται σε κάποια επιτακτική κοινωνική ανάγκη, ούτε είναι ανάλογη με τον νόμιμο σκοπό που επιδιώκει και, συνεπώς, δεν είναι αναγκαία σε μια δημοκρατική κοινωνία. Υπήρξε επομένως παραβίαση του άρθρου 10 ΕΣΔΑ.

γ) 3545 / 2002 ΣΤΕ (325267)

**- Υπόθεση Τριανταφυλλόπουλος / ALPHA κατά
Αρχής Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων**

(ΠΟΙΝ/ΔΗ 2003/132 , ΔΕΕ 2003/690 , ΕΔΚΑ 2003/591 , ΝΟΒ 2003/348)

Επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που έγινε αποκλειστικώς για δημοσιογραφικούς σκοπούς . Η ελευθερία της έκφρασης , και ιδιαίτερα του πληροφορέιν και του πληροφορείσθαι (αρ. 5 παρ. 1 Συντ.) και η ελευθερία του εγγράφου τύπου (αρ. 14 παρ. 1) δεν περιλαμβάνει και την ελευθερία διάδοσης πληροφοριών που ανάγονται στην απαραβίαστη σφαίρα της ιδιωτικής ζωής . Η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων δεν είναι επιτρεπτή , ακόμα και αν γίνει δεκτό ότι υπήρχαν υποψίες ότι τα άτομα , των οποίων τις δραστηριότητες αφορούσαν τα αρχεία , είχαν υποπέσει σε ποινικώς ελεγκτέα συμπεριφορά .

(Παρατίθεται απόσπασμα από την υπ' αριθμόν 3545/2002 απόφαση του Δ' Τμήματος του Συμβουλίου της Επικρατείας .)

« 12. Επειδή , τόσο η κασέτα η περιέχουσα σκηνές , στις οποίες ο τραγουδιστής Στέφανος Κορκολής εμφανιζόταν τελώντας ερωτική πράξη , όσο και το προσωπικό ημερολόγιο του σχεδιαστή μόδας Μιχάλη Ασλάνη , στο οποίο υπήρχαν καταχωρήσεις σχετικά με την ερωτική δραστηριότητα του εν λόγω προσώπου καθώς και συναφείς με αυτήν φωτογραφίες , αποτελούν σύνολο ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων , τα οποία ήταν δεκτικά επεξεργασίας από τρίτους , επεξεργασία την οποία – εξ άλλου – υπέστησαν τελικώς . Επομένως , συνιστούν αρχείο κατά την έννοια της περιπτ. ε του άρθρου 2 του ν. 2472/1997 . Περαιτέρω , τα αρχεία αυτά υπέστησαν επεξεργασία κατά την έννοια της περιπτ. δ του αυτού άρθρου από τους αιτούντες και στις δύο κρινόμενες αιτήσεις . Συγκεκριμένα , η επεξεργασία , την οποία πραγματοποίησε η ετερόρρυθμη εταιρεία « Ευθύμιος Τριανταφυλλόπουλος και ΣΙΑ ΕΕ » συνίσταται στην εκ μέρους της συλλογή των εν λόγω ευαίσθητων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα δια της συγκροτήσεως αρχείων με βάση την εν λόγω κασέτα και το εν λόγω προσωπικό ημερολόγιο , τα οποία παρουσιάσθηκαν τελικά στις επίμαχες εκπομπές . Τούτο δε διότι βάσει του , από 15. 6. 1999 « ιδιωτικού συμφωνητικού » με την ανώνυμη εταιρεία « ALPHA Δορυφορική Τηλεόραση Α.Ε. » , η εν λόγω εταιρεία είχε την ευθύνη για την παραγωγή των εκπομπών με την επωνυμία ΖΟΥΓΚΛΑ και ΚΙΤΡΙΝΟΣ ΤΥΠΟΣ , επομένως , ήταν υπεύθυνη για όσα στοιχεία καταχωρήθηκαν σε όλες τις εκπομπές με την επωνυμία αυτή , άρα και στις επίμαχες . Περαιτέρω , ο δημοσιογράφος Μάκης Τριανταφυλλόπουλος , τηλεοπτικός παρουσιαστής και συντονιστής των εκπομπών , προέβη σε επεξεργασία συνιστάμενη στην χρήση , διατήρηση και

διάδοση των αρχείων αυτών. Τέλος, η α.ε. «ALPHA Δορυφορική Τηλεόραση Α.Ε.», από τον τηλεοπτικό σταθμό της οποίας μεταδόθηκαν οι εκπομπές αυτές, προέβη σε επεξεργασία συνιστάμενη στην διατήρηση, χρήση και διάδοση των αρχείων. Με τα δεδομένα αυτά, και οι τρεις αιτούντες, οι ασκούντες τις δύο κρινόμενες αιτήσεις ήσαν «υπεύθυνοι επεξεργασίας» ευαίσθητων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα κατά την έννοια της περιπτ. ζ του άρθρου 1 του ν. 2472/1997, εφόσον, οι μεν ασκούντες την δεύτερη αίτηση καθόρισαν το περιεχόμενο της εκπομπής και προέβησαν στην παρουσίασή της, η δε α.ε. «ALPHA Δορυφορική Τηλεόραση Α.Ε.» καθόρισε τον τρόπο της μετάδοσής τους και δια του τηλεοπτικού σταθμού της μεταδόθηκαν τελικώς οι σχετικές εκπομπές. Η δε επεξεργασία αρχείων, στην οποία προέβησαν, εμπίπτει, βάσει της διατάξεως του άρθρου 3 παρ. 1 του αυτού νόμου, στο πεδίο εφαρμογής του. Ορθώς, επομένως, διαπιστώθηκε με την προσβαλλόμενη απόφαση ότι, οι αιτούντες προέβησαν σε, απαγορευμένη από το άρθρο 7 του νόμου, συλλογή και επεξεργασία ευαίσθητων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (όπως είναι, κατά τα προεκτεθέντα, τα δεδομένα τα αναφερόμενα στην ερωτική ζωή του ατόμου) και, συνεπώς, νομίμως τους επεβλήθησαν, υπό την ιδιότητά τους ως υπευθύνων επεξεργασίας, με την προσβαλλόμενη πράξη διοικητικές κυρώσεις κατ'επίκληση του άρθρου 21 του νόμου αυτού. Πρέπει, κατά συνέπεια, να απορριφθούν ως αβάσιμοι οι περί του αντιθέτου λόγοι ακυρώσεως οι προβαλλόμενοι με τις δύο υπό κρίση αιτήσεις και συγκεκριμένα οι λόγοι, με τους οποίους προβάλλεται ότι τα πιο πάνω στοιχεία (κασέτα και προσωπικό ημερολόγιο) δεν συνιστούν αρχεία κατά την έννοια του νόμου, ότι οι αιτούσες εταιρείες α.ε. «ALPHA Δορυφορική Τηλεόραση Α.Ε.» και ε.ε. «Ευθύμιος Τριανταφυλλόπουλος και ΣΙΑ ΕΕ» δεν ήσαν «υπεύθυνοι επεξεργασίας» ευαίσθητων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, κατά την έννοια της περιπτ. ζ του άρθρου 1 του ν. 2472/1997 και ότι, επομένως, δεν μπορούσαν να τους επιβληθούν κυρώσεις. Απορριπτέος επίσης ως αβάσιμος είναι, και ο συναφώς προβαλλόμενος από την α.ε. «ALPHA Δορυφορική Τηλεόραση Α.Ε.» ισχυρισμός ότι η εν λόγω εταιρεία δεν είχε καμμία ευθύνη για την μετάδοση των επίμαχων εκπομπών, εφόσον απλώς μετέδωσε δημοσιογραφική έρευνα που είχαν προετοιμάσει άλλοι, ενώ αυτή δεν γνώριζε εκ των προτέρων το περιεχόμενο της έρευνας, η οποία θα παρουσιαζόταν στις εκπομπές αυτές και ούτε είχε το δικαίωμα να την «λογοκρίνει». Τούτο δε διότι, όπως εξετέθη, δια της μετάδοσεως των εκπομπών από τον τηλεοπτικό της σταθμό κατέστη και αυτή, εξ αυτού και μόνον, «υπεύθυνος επεξεργασίας», εφόσον κατά την πρόδηλη έννοια των διατάξεων του νόμου 2328/1995, ο οποίος διέπει το καθεστώς της ιδιωτικής τηλεοράσεως, είναι υπεύθυνη για οτιδήποτε μεταδίδεται από τον τηλεοπτικό της σταθμό (δεν ασκεί δε περαιτέρω ουδεμία, κατά νόμο, επιρροή το αν όργανα της εν λόγω εταιρείας, ιδιοκτήτριας του τηλεοπτικού σταθμού, εγνώριζαν ή όχι εκ των προτέρων το περιεχόμενο της εκπομπής. Άλλωστε, ο τελευταίος αυτός ισχυρισμός είναι, επιπλέον, απορριπτέος και ως επί ανακριβούς προϋποθέσεως ερειδόμενος, δεδομένου ότι, όπως προκύπτει από το περιεχόμενο της καταθέσεως του δικηγόρου της εταιρείας Β. Πήττα κατά την ενώπιον της Αρχής εμφάνισή του στις 8.12.1999 προς παροχήν εξηγήσεων, η ροή του προγράμματος παρακολουθείται από υπαλλήλους της

εταιρείας και υπάρχει η δυνατότητα διακοπής αυτής από αρμόδιο υπάλληλο, αν παραστεί ανάγκη προς τούτο.

Απορριπτέος, περαιτέρω, ως αβάσιμος είναι και ο άλλος, συναφώς προβαλλόμενος από την αυτή εταιρεία, ισχυρισμός ότι μη νομίμως της επεβλήθη κύρωση για την τήρηση των επιμάχων αρχείων ευαίσθητων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, για το λόγο ότι, όπως υποστηρίζεται, η τήρησή τους δεν συνιστά απαγορευμένη επεξεργασία ευαίσθητων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, εφόσον έγινε επί τη βάση υποχρεώσεώς της, θεσπιθείσης από την διάταξη της παρ. 12 του άρθρου 3 του ν. 2328/1995, στην οποία ορίζεται ότι, οι τηλεοπτικοί και ραδιοφωνικοί σταθμοί υποχρεούνται να διατηρούν στο αρχείο τους μαγνητοφωνήσεις και μαγνητοσκοπήσεις όλων των εκπομπών τους, ακριβώς όπως αυτές μεταδίδονται, επί τρεις μήνες αρχής γενομένης από την ημέρα της μετάδοσης. Και τούτο, διότι η προσβαλλόμενη διοικητική κύρωση επεβλήθη στην αιτούσα, όχι για το ότι συμμορφώθηκε στην συγκεκριμένη αυτή νόμιμη υποχρέωσή της, αλλά διότι επεξεργάστηκε αρχεία περιέχοντα ευαίσθητα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, μεταδίδοντάς τα δια του τηλεοπτικού της σταθμού. Για να καταστεί, εξ άλλου, δυνατή η τήρηση της νόμιμης αυτής υποχρεώσεως της αιτούσης εταιρείας, επεβλήθη σ' αυτήν με την προσβαλλόμενη απόφαση η υποχρέωση να καταστρέψει τα επίμαχα αρχεία μετά την πάροδό της, θεσπιθείσης με την τελευταία ως άνω διάταξη, προθεσμίας του τριμήνου. Τέλος, απορριπτέος ως αβάσιμος είναι και ο άλλος συναφής ισχυρισμός, ο προβαλλόμενος από τους ασκούντες την δεύτερη εκ των κρινομένων αιτήσεων, ότι η παραγωγή των εν λόγω εκπομπών δεν συνιστά επεξεργασία αρχείων κατά την έννοια του ν. 2472/1997, αφού ο νόμος αυτός αναφέρεται στις περιπτώσεις συστηματικής τήρησης αρχείων, ενώ στην προκειμένη περίπτωση πρόθεση των αιτούντων δεν ήταν να συγκροτήσουν και να διατηρήσουν αρχείο, αλλά απλώς να δημοσιοποιήσουν την «παράνομη» συμπεριφορά των ... και ..., προκειμένου να «ευαισθητοποιηθούν» και κινηθούν οι αρμόδιες εισαγγελικές Αρχές. Και τούτο διότι εφόσον, όπως ήδη εξετέθη, οι αιτούντες συγκρότησαν, διατήρησαν, έκαναν χρήση και διέδωσαν αρχεία περιέχοντα ευαίσθητα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, προέβησαν δηλαδή σε ενέργειες απαγορευμένες από τον νόμο 2472/1997, νομίμως τους επεβλήθησαν οι προσβαλλόμενες από αυτές κυρώσεις, είναι δε αδιάφορο κατά την έννοια του νόμου το αν είχαν την πρόθεση να συγκροτήσουν διαρκές αρχείο ή όχι.

[...] Όπως έχει ήδη εκτεθεί ανωτέρω, με τον νόμο 2472/1997 επιχειρείται η εξασφάλιση της αποτελεσματικής εφαρμογής της θεμελιώδους συνταγματικής αρχής της προστασίας της αξίας του ανθρώπου και της ιδιωτικής ζωής των ατόμων, προβλέπονται δε από τις διατάξεις του μόνο περιπτώσεις, που είναι επιτρεπτή η επεξεργασία ευαίσθητων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Τέτοια είναι μεταξύ άλλων, και η περίπτωση που ο νομοθέτης, ακριβώς επειδή λαμβάνει πρόνοια για την καταπολέμηση του εγκλήματος,

επιτρέπει, κατ' εξαίρεση, και υπό προϋποθέσεις, την τήρηση αρχείων ευαίσθητων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από τις αρμόδιες για την άσκηση εγκληματολογικής πολιτικής και για την καταπολέμηση της εγκληματικότητας δημόσιες Αρχές. Ο νόμος δεν αναγνωρίζει, κατά το σαφές γράμμα του, άλλες εξαιρέσεις και κατά τούτο δεν προσκρούει σε καμμία συνταγματική διάταξη. Η διάταξη του άρθρου 5 παρ. 1 του Συντάγματος δεν έχει, περαιτέρω, την έννοια, που της αποδίδουν οι αιτούντες, σύμφωνα με τους οποίους το άτομο, στο οποίο αποδίδεται παραβίαση των χρηστών ηθών ή παράνομη συμπεριφορά, στερείται των συνταγματικών εγγυήσεων των σχετικών με την προστασία της προσωπικότητάς του. Η διαφύλαξη εξ άλλου των χρηστών ηθών και η καταπολέμηση της εγκληματικότητας, δια της επιβολής περιορισμών στις ελευθερίες των εγκληματούντων, ανήκει κατά το Σύνταγμα, αποκλειστικά και μόνον, στην δικαιοδοσία των αρμοδίων κρατικών αρχών, οι οποίες υπόκεινται κατά την εκπλήρωση του έργου τους αυτού, σε σειρά ελέγχων, κατά τα προβλεπόμενα σχετικά στο Σύνταγμα. Στην συγκεκριμένη, επομένως, περίπτωση η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα των προαναφερθέντων προσώπων δεν ήταν κατά τον νόμο επιτρεπτή, ακόμη και αν ήθελε γίνει δεκτό ότι υπήρχαν υποψίες ότι τα άτομα, δραστηριότητες των οποίων αφορούσαν τα μεταδοθέντα αρχεία, είχαν υποπέσει σε ποινικώς ελεγκτέα συμπεριφορά. Οι αιτούντες είχαν, εξ άλλου, την ευχέρεια να βοηθήσουν στην καταπολέμηση της εγκληματικότητας, την οποία ήδη επικαλούνται ως κίνητρο για την επεξεργασία ευαίσθητων δεδομένων στην οποία προέβησαν, αποστέλλοντας τα προαναφερθέντα στοιχεία, τα οποία είχαν περιέλθει στην κατοχή τους, στην αρμόδια εισαγγελική αρχή, προκειμένου η τυχόν παράνομη συμπεριφορά των ατόμων αυτών, να ελεγχθεί και κολασθεί από την Δικαιοσύνη, αποκλειστικώς αρμόδια όργανα προς τούτο εκ του Συντάγματος. Τέλος, απορριπτέος είναι και ο συναφώς επιβαλλόμενος ισχυρισμός ότι, βάσει του Κώδικα Επαγγελματικής Ηθικής και Κοινωνικής Ευθύνης των δημοσιογράφων που έχει καταρτίσει η Ένωση Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών το έτος 1998, οι δημοσιογράφοι έχουν δικαίωμα να ασκούν κοινωνικό έλεγχο και σε « επωνύμους » ακόμη και δια της επεξεργασίας ευαίσθητων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που τους αφορούν. Και τούτο διότι ο « Κώδικας » αυτός, προερχόμενος από νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου, δεν μπορεί σε καμμία περίπτωση να υπερισχύσει των διατάξεων του νόμου 2472/1997, ο οποίος ρητώς απαγορεύει την επεξεργασία ευαίσθητων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα απάντων των προσώπων (μηδέ των « επωνύμων » εξαιρουμένων), εκτός από την διάταξη της περιπτώσεως του εδαφίου ζ της παρ. 2 του άρθρου 7 αυτού. Στην διάταξη αυτή ορίζεται, όπως έχει ήδη εκτεθεί, ότι είναι κατ' εξαίρεση, επιτρεπτή η επεξεργασία, όταν αφορά δεδομένα δημοσίων προσώπων, εφόσον αυτά συνδέονται με την άσκηση δημοσίου λειτουργήματος ή την διαχείριση συμφερόντων τρίτων, και πραγματοποιείται αποκλειστικώς για την άσκηση του δημοσιογραφικού επαγγέλματος και υπό τις περαιτέρω προϋποθέσεις ότι επιχειρείται κατόπιν αδειάς της αρχής και ότι δεν θίγεται δι' αυτής η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή του ατόμου. Οι προϋποθέσεις όμως αυτές δεν συντρέχουν στην προκειμένη υπόθεση και τούτο προεχόντως διότι τα περί των ο λόγος δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, τα σχετικά με τους Στέφανο Κορκολή και

Μιχάλη Ασλάνη, δεν συνδέονται με την άσκηση δημοσίου λειτουργήματος ή την διαχείριση συμφερόντων τρίτων υπό την προεκτεθείσα έννοια.

9. ΧΡΗΣΙΜΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

α) Η Πληροφόρηση του Χθες :

Από τον Υπαρκτό Σοσιαλισμό έως τον Ώριμο Καπιταλισμό

Η Πληροφόρηση υπήρξε ανέκαθεν μια ροπή του ανθρώπου τόσο ενδιάθετη , ώστε τα πλέον ανελεύθερα καθεστώτα θέλησαν να την παρακωλύσουν . Γιατί ; Μα επειδή η πληροφορία δεν είναι απλώς πνεύμα η ίδια αλλά πνευματογόνος καθ' εαυτήν με δύναμη πραγματοποιό , που επιτρέπει στον εκάστοτε « πληροφορημένο » φορέα της να επιβάλλεται πάνω στο αύριο βουλευσιοκρατικά . Οι ιδεοληπτικοί του Σοσιαλισμού και του Καπιταλισμού , που ηγήθησαν πόσο ο Άνθρωπος του Αριστοτέλη « φύσει ὀρέγεται τοῦ εἰδέναι » , ήρθαν πάντα αντιμέτωποι με την αγανάκτηση .

Από την σκοπιά των οραματιστών του Κομμουνισμού , παράλληλα με τον Ψυχρό Πόλεμο ένας άλλος άγριος πόλεμος διεξαγόταν , αυτός στα ραδιοκύματα . Με επίκεντρο το Radio Free Europe , το RFE . Ένα ραδιόφωνο με έδρα το Μόναχο , που στήθηκε από την CIA και είχε στόχο να προκαλέσει αναταραχές στο εσωτερικό των χωρών που βρίσκονταν στην σφαίρα επιρροής της Σοβιετικής Ένωσης . Στην αρχή μετέδιδε εκπομπές καθαρής προπαγάνδας σε 6 γλώσσες .

Μετά την εξέγερση του '56 στην Ουγγαρία , όμως , την οποία έπνιξαν στο αίμα τα σοβιετικά τανκ , όλοι διαπίστωσαν ότι η σκέτη προπαγάνδα δεν θα προκαλούσε ποτέ καμμία εξέγερση και ότι ο πόλεμος θα ήταν μακρύς και σκληρός . Το ραδιόφωνο ωρίμασε απότομα και έγινε ένας κανονικός ραδιοσταθμός με εκπομπές που απευθύνονταν σε ανθρώπους πίσω από το Σιδηρούν Παραπέτασμα , που άκουγαν κρυφά και με τον κίνδυνο να συλληφθούν . Ανθρώπους που ήθελαν να πληροφορηθούν τι συμβαίνει όχι μόνον στην Δύση αλλά και στην ίδια τους την χώρα – αφού τα κρατικά ραδιόφωνα ήταν επίσης καθαρής προπαγάνδας .

Το Radio Free Europe έπαιξε σημαντικό ρόλο όταν συγκέντρωσε μερικούς δημοσιογράφους και διανοούμενους με κύρος , που είχαν αυτομολήσει , κι εκείνοι του έδωσαν πάθος και επαγγελματισμό . Ένας από αυτούς , ο ούγγρος Geza Ekecs , έγινε ο πιο διάσημος DJ της Ανατολικής Ευρώπης κάνοντας μουσικές εκπομπές με ποπ και ροκ . Τα κομμουνιστικά καθεστώτα φυσικά άνοιξαν πόλεμο στο Radio Free Europe . Με σαμποτάζ , απόπειρες δολοφονίας , βομβιστικές επιθέσεις και πολλή , πολλή προπαγάνδα . Όποιος συλλαμβανόταν να ακούει το ραδιόφωνο έμπαινε φυλακή . Παρόλα αυτά ήταν το μοναδικό μέσο στο οποίο οι πολίτες κατέφευγαν για να ενημερωθούν σε περιόδους κρίσης , όπως οι εξεγέρσεις στην Βουδαπέστη το '56 και την Πράγα το '68 , οι απεργίες στην Πολωνία το '80 , το πυρηνικό ατύχημα στο Τσέρνομπιλ το '86 .

Με την διάψευση του Υπαρκτού Σοσιαλισμού πολλοί έσπευσαν να ενστερνιστούν το αντίπαλο δέος : τον Καπιταλισμό . Όμως , πρόσφατα

παραδείγματα ιστορικά, που την ανάσα τους ακόμη νιώθουμε, έντυσαν τον Καπιταλισμό αυτόν με την μορμολύκη του πιο άσπονδου εχθρού του: του Κομμουνισμού. Έτσι για παράδειγμα, η « χρυσή » (;) εποχή Μπους της Αμερικής με τις ατέρμονες εκστρατείες οιονεί ιεραποστολικού χαρακτήρα (!) και έναν λαό να χαιρετίζει πάσαν στρατιωτική απόβαση καθότι πνιγμένος στο ψέμα, έδειξε πως ο έλεγχος των πηγών πληροφόρησης και των κρουσμών τους είναι ευσεβής πόθος κάθε επιτήδειου ποδηγέτη της πλανητικής αγέλης!

Εξαιρετικά ενδιαφέρουσα και φανερόνουςα με χρώματα αποκαλυπτικά αυτήν την ιλαροτραγωδία της Ιστορίας είναι η άποψη του κ. Μάριου Πλωρίτη, όπως εξάγεται από το κάτωθι άρθρο του δημοσιευμένο στην εφημερίδα « Το Βήμα » στις 15/6/2003 :

[Ο θεοσεβής κ. Μπους δεν παύει να διαλαλεί πως τις πράξεις του – και ειδικά, την εξωτερική πολιτική και πολεμική του – τις υπαγορεύουν ο Πατήρ (όχι ο δικός του), ο Υιός και το Άγιο Πνεύμα . Υποψιάζομαι , ωστόσο , πως , στην εσωτερική του πολιτική , ο τεξανός θεομπαίχτης έχει κάποιον άλλο κρυπτο – καθοδηγητή : τον Κινέζο σοφό Λάο Τσε , που συμβουλεύει τάδε στους κρατούντες : « Όταν ένας λαός κυβερνιέται δύσκολα , φταίει τ' ότι ξέρει πολλά . Όποιος λέει πως κάνει καλό στον τόπο δίνοντας μόρφωση στο λαό , γελιέται και αφανίζει την χώρα του . Κράτα τον λαό σε άγνοια , μόνο έτσι κατορθώνεις την σωτηρία της χώρας σου » . (Ακριβέστερα : τη σωτηρία την δική σου) .

Και καλά στην Κίνα των παμπάλαιων καιρών – θα πουν μερικοί . Πώς μπορείς , όμως , να κρατήσεις σε άγνοια εκατοντάδες εκατομμύρια ανθρώπους , στην σημερινή εποχή της τεράστιας και ακαριαίας ενημέρωσης , και σε μια χώρα όπου τα Μ. Μ. Ε. « λαλάνε » επί εικοσιτετραώρου βάσεως ;

Μα ακριβώς με την μετατροπή των Μ. Μ. Ε. σε φερέφωνα , κεκράκτες , τελάληδες της εξουσίας και μόνον ... Αλλά – πάλι - πώς κατορθώνεται αυτό , στον κατεζοχόν τόπο της ιδιωτικής πρωτοβουλίας , της ελεύθερης αγοράς , της « ελευθερίας και δημοκρατίας » ; Απλούστατα , εξαγοράζοντας τα Μ. Μ. Ε. – ελεύθερη αγορά δεν έχουμε ; Όχι βέβαια με χρήματα του κρατικού προϋπολογισμού (ντροπή !) αλλά με χρήματα μεγάλων πολυπλόκαμων εταιρειών , που ιδιοποιούνται απόλυτα τα Μ. Μ. Ε. και που κατά – σύμπτωση – τα δικά τους εταιρικά συμφέροντα συμπίπτουν με τα συμφέροντα των εταιρών της εξουσίας . Έτσι , οι κρατούντες μέσω των εταιρειών και οι εταιρείες μέσω των « Μέσων » , βομβαρδίζουν , κατακτώννουν , μπουκώνουν , φλομώνουν το λαό « τους » αποκλειστικά με τις γνώσεις , τις πληροφορίες , τα ιδεολογήματα και τα αφιόνια που εκείνοι θέλουν και , συνακόλουθα , τον κάνουν ό,τι θέλουν .

Την σήμεραν ημέραν , η (κατά Λάο Τσε) άγνοια αποτελεί ουτοπία . Και ουτοπία επικίνδυνη , επειδή όλο και κάποιιοι καλοθελητές μπορεί να γεμίσουν το « κενό » με ζιζάνια βλαβερότατα . Πρακτική , ρεαλιστική είναι , αντίθετα , ψευδής γνώση , η κατευθυνόμενη ενημέρωση , η στρέβλωση των γεγονότων , η παραπλάνηση των ακροατών . « Ο λαός πρέπει να ξέρει τα πάντα » , ορκίζονται οι νυν προφήτες . « Αλλά να ξέρει όλα όσα μας αρέσει να ξέρει και με τον τρόπο που μας αρέσει να ξέρει , ώστε να του αρέσουν κι εκείνου » . Τότε , αποδέχεται , επικροτεί , χειροκροτεί ό,τι του πούμε και δίνει ό,τι του ζητήσουμε . Τότε , τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας φτάνουν στην ιδανική τελειότητα : γίνονται Μέσα Μαζικού Εξανδραποδισμού ...

Και – ποιος το αγνοεί; - το αποτελεσματικότερο όπλο γι' αυτήν την πειθώ και την λαϊκή ευπείθεια είναι ο λαϊκός τρόμος. Τον (δικαιολογημένο) φόβο των Αμερικανών μετά την 11.9.2001, η εξουσία τον διόγκωσε, σαν μογγολφιέρειο αερόστατο, σε εθνικό πανικό, τροφοδοτώντας και φουσκώνοντάς τον ακατάσχετα.

Με τον γνωστό κυνισμό του, ο Ντ. Ράμσφελντ είχε πει περιχαρής, τον Φεβρουάριο: « Ώρες – ώρες, η κοινή γνώμη χρειάζεται ένα Περλ Χάρμπορ » - για να τρομάζει, φυσικά, να παίρνει τα όπλα ή / και να πληρώνει για περισσότερα όπλα. Ξέροντας πως « κανένα πάθος δεν λεηλατεί το μυαλό από την ικανότητα να σκέπτεται, όσο ο φόβος », η γερακοφωλιά της Ουάσιγκτον καλλιεργεί εξαντλητικά την παράλυση της γνώσης και της κρίσης των υπηκόων της, και τους πείθει πως πρέπει να φοβούνται τους πάντες εκτός απ' την εξουσία της, που μόνη αυτή μπορεί να τους προστατεύσει από εξωτερικούς και εσωτερικούς εχθρούς.

Και φυσικά, πολύτιμος αρωγός σ' αυτήν την εθνική εκστρατεία, είναι, και πάλι, τα Μ. Μ. Ε., που έχουν υψωθεί σε Μέσα Μαζικού Εκφοβισμού. Το υπέρτατο αγαθό (μετά το δολάριο) είναι πια η ασφάλεια και η τάξη. Στον βωμό της, πρέπει να θυσιαστούν όλες οι αρχές, Συντάγματα, νόμοι, ανθρώπινα δικαιώματα. Οι αυθαίρετες συλλήψεις, οι κρατήσεις χωρίς δικαστική απόφαση, οι παρακολουθήσεις αδίκων και δικαίων, το φακέλωμα ιθαγενών και αλλογενών, η έμμεση λογοκρισία και αυτολογοκρισία – όλα όσα απαγορεύουν η Διακήρυξη Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και ο Καταστατικός χάρτης των Η. Π. Α. – αποτελούν πια τρέχουσα πρακτική και « νόμιμη άμυνα », μέσα σε ατμόσφαιρα « Μεγάλου Αδελφού » και Μακαρθισμού, « και σ' ένα όργιο εκδικητικής εθνικιστικής έξαρσης ».

Στη Γαλλική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων 1789 (ταυτόσημη με την αμερικανική του 1776) τονιζόταν πως « η άγνοια, η λήθη ή η περιφρόνηση των δικαιωμάτων του ανθρώπου είναι τα μόνα αίτια των δημόσιων συμφορών και της διαφθοράς των κυβερνήσεων ». Όπερ έδειξαν πανηγυρικά και οι νυν θεματοφύλακες της αμερικανικής δημοκρατίας...]

Διαφαίνεται λοιπόν καθαρότατα πως οποτεδήποτε η παρεμπόδιση της διάχυσης της πληροφορίας ή η στρεβλωμένη παρουσίασή της είναι εκείνο το φαινόμενο που ικμάζει τις πολιτικές και πολιτειακές δομές μιας κοινωνίας, πάντοτε τότε ο Άνθρωπος ωσάν νέος Προμηθεύς Δεσμώτης θα επιχειρεί να λύσει τα δεσμά της αμαθείας, να αποδιώξει το αρπακτικό « όρνιο » της Νέας Πληροφοριακής Τυραννίας...

β) Η Πληροφόρηση του Αύριο ...

Οι τεχνολογίες Τηλεπικοινωνιών και Πληροφορικής δημιουργούν ένα νέο πεδίο ατομικής και κοινωνικής έκφρασης, αλληλεπίδρασης και μάθησης, εντός του οποίου διεκπεραιώνονται πλέον σημαντικές λειτουργίες της δημόσιας και ιδιωτικής ζωής μας. Το πεδίο αυτό επιχειρείται να κυριαρχηθεί και να χειραγωγηθεί σήμερα τόσο από τις μεγάλες διεθνείς ή

τοπικές επιχειρήσεις, όσο και από κρατικούς και υπερεθνικούς μηχανισμούς ελέγχου. Στο νέο αυτό πεδίο, εντός του οποίου είμαστε όλοι παραγωγοί και κοινωνοί ταυτόχρονα ενός – μεγαλύτερου από ποτέ – όγκου πληροφοριών και γνώσεων (αλλά και καταναλωτές και πωλητές όμως), διακυβούνται σήμερα ξανά, κοινές μας αξίες, όπως η ελευθερία της έκφρασης και μέσω αυτής η δημοκρατία. Αυτό, διότι οι δυνατότητες που παρέχονται από τις τεχνολογίες αυτές είναι και δυνατότητες κοινωνικού και ατομικού ελέγχου και επιτήρησης, σε πρωτοφανή στην παγκόσμια ιστορία βαθμό. Είναι ανάγκη λοιπόν να ανταποκριθούμε στην πρόκληση του επαναπροσδιορισμού τους στον κυβερνοχώρο και σε όλους τους τεχνητούς χώρους της πληροφορίας, προστατεύοντας ουσιαστικά τα ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα όλων, απέναντι σε όσους θέλουν να τον χειραγωγήσουν προς όφελος τους και όσους τον θεωρούν απλώς έναν ακόμη χώρο εμπορευματοποίησης.

Τα βασικό δικαίωμα, που οφείλουμε να κατοχυρώσουμε, είναι :

- Ισότιμη πρόσβαση όλων στις ΤΠΕ και το Διαδίκτυο.

Το διαδίκτυο σήμερα και οι ΤΠΕ αναδεικνύονται σε προνομιακό πεδίο διάχυσης της γνώσης αλλά και κρίσιμων πληροφοριών της δημόσιας σφαίρας, όπως π.χ. της δημόσιας διοίκησης. Μια κοινωνία στην οποία κάποιος θα έχουν πρόσβαση στον κόσμο των πληροφοριών, ενώ άλλοι δεν θα έχουν, θα είναι μοιραία μια κοινωνία αναπαραγωγής της ανισότητας και της αδικίας, μια κοινωνία όπου οι ΤΠΕ επικυρώνουν και αναπαράγουν απλώς τις ταξικές ανισότητες στην πρόσβαση στην γνώση. Η πρόσβαση στην γνώση και στον πληροφοριακό πλούτο (του διαδικτύου και όχι μόνον) όμως, πρέπει να είναι η πρόσβαση όλων μας στις υπηρεσίες κοινής ωφέλειας καθώς και στις υπηρεσίες της παιδείας, της υγείας και των τηλεπικοινωνιών. Τόσο διεθνώς, όσο και στην χώρα μας, μεγάλες μερίδες του πληθυσμού, στερούνται αυτό το δικαίωμα (και συχνά δεν γνωρίζουν καν πως το στερούνται), ενώ μια νέα διάκριση κάνει την εμφάνισή της χωρίζοντας τους πολίτες σε «πληροφοριακά φτωχούς» και «πληροφοριακά πλούσιους». Το Ψηφιακό χάσμα που χωρίζει τους μεν από τους δε, γίνεται ένα ακόμα ταξικό σύνορο – φραγμός σε μια κοινωνία ίσων ευκαιριών και δικαιωμάτων. Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει από το 2005 διακηρύξει την βούλησή της να καταπολεμήσει το Ψηφιακό χάσμα. Οι ΤΠΕ δεν είναι προσβάσιμες σήμερα για όλους, τόσο για οικονομικούς, όσο και κοινωνικούς ή πολιτισμικούς λόγους, κυρίως όμως διότι η ουσιαστική χρήση και η εκμετάλλευσή τους προϋποθέτει μια γενικότερη παιδεία: το πληροφοριακό χάσμα δεν είναι παρά άλλη μια έκφανση του χάσματος παιδείας και εκπαίδευσης μέσα στις κοινωνίες και μεταξύ των κοινωνιών του πλανήτη.

Φτωχοί, μετανάστες αλλά και μεγάλης ηλικίας συμπολίτες μας π.χ. μένουν ακάλυπτοι από μια πολιτική καταπολέμησης του χάσματος, η οποία στην πραγματικότητα δεν τους συμπεριλαμβάνει.

Και εντός των δικτύων όμως, η επιχειρούμενη τόσο διεθνώς, όσο και στην χώρα μας απόπειρα σύνδεσης των παροχών πρόσβασης με παρόχους περιεχομένου δημιουργεί εν δυνάμει νέες ταξικές διαστρωματώσεις εντός των δικτύων με χρήστες που θα διαθέτουν καλλίτερες υπηρεσίες και

πρόσβαση σε περιεχόμενο αξίας από την μια πλευρά και χρήστες που ακολουθούν τις εξελίξεις λόγω της οικονομικής αδυναμίας. Αναγνωρίζοντας πως οι ΤΠΕ είναι πλέον βασικό εργαλείο πρόσβασης στην γνώση, διεξαγωγής δημόσιας και ιδιωτικής επικοινωνίας, ατομικής ή συλλογικής έκφρασης και τελικώς πολιτικής ενδυνάμωσης, θεωρείται κρίσιμη η καταπολέμηση του Ψηφιακού Χάσματος, τόσο σε διεθνές, όσο και σε εθνικό επίπεδο, αρχίζοντας από τα σχολεία.

10. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

α) Σύνοψη στα ελληνικά

« Πληροφόρηση »

Εφ' όσον το ανθρώπινο είδος υπήρξε προικισμένο με ευφυΐα και αντιληπτική ικανότητα, ο ίδιος ο άνθρωπος ήρθε αντιμέτωπος με την ωρίμαση του εαυτού του, αμέσως όταν μετεξελίχθη από απλό τροφосуλλέκτη σε συλλογέα των πληροφοριών που τον περιέβαλλαν. Το Ράδιο, η Τηλεόραση και προσφάτως το Διαδίκτυο υπήρξαν οι βασικές πηγές πληροφόρησής του έως τώρα. Στην πραγματικότητα, η διαδικασία της πληροφόρησης είναι διαχωρισμένη σε δύο ορισμένες διαστάσεις: μία ενεργητική, καθώς και μία άλλη παθητική. Το άρθρο 14 του ελληνικού Συντάγματος, που αφορά από κοινού στην ελευθερία της έκφρασης και σε αυτήν του Τύπου, απετέλεσε την σανίδα προς ένα « ολοκαίνουργιο » δικαίωμα πληροφόρησης (5^A Συντ.) για τον νομοθέτη της συνταγματικής αναθεώρησης του 2001, που θεώρησε πως το περιεχόμενο αυτού του δικαιώματος, της Πληροφόρησης, χρειάζεται να καταστεί διακριτό περισσότερο από ποτέ στο πλαίσιο της « Κοινωνίας της Πληροφορίας ». Επιπροσθέτως, το πεδίο της Ραδιο-τηλεοράσεως παρέχει μία σειρά από πληροφοριακά πλεονεκτήματα, όμως άπασα η ροή πληροφοριών είναι υποκείμενη σε περιορισμούς, όπως η εθνική άμυνα, η καταπολέμηση του εγκλήματος, η διανοητική ιδιοκτησία, το δικαίωμα στην προσωπικότητα και στην προσωπική ζωή κτλ., τα οποία σκοπούν, σε τελική ανάλυση, να διασφαλίσουν ότι η Πληροφορία παραμένει ένα προνομιούχο παράθυρο στην ανόθευτη Αλήθεια και δεν είναι αυτή που θα επιφέρει την αυτό-συσκότιση στον άνθρωπο.

β) Όροι

- *Ενεργητική Πληροφόρηση*
- *Παθητική Πληροφόρηση*
- *Ελευθερία της Έκφρασης*
- *Ελευθερία του Τύπου*
- *Συνταγματικοί Αναθεώρηση*
- *« Κοινωνία της Πληροφορίας »*
- *Εθνική Άμυνα*
- *Καταπολέμηση του Εγκλήματος*
- *Πνευματική Ιδιοκτησία*
- *Δικαίωμα Προσωπικότητας*
- *Δικαίωμα στην Ιδιωτική Ζωή κτλ.*

γ) Summary in English

« *Information* »

As long as the human being has been endowed with intelligence and wit, the man realized himself in a status of maturity just when he became, apart from fruit – picker, the gatherer of information surrounding him. Radio, Television and recently the Internet have been his basic sources of information so far. In fact, the process of being informed is separated into two certain dimensions: an active as well as a passive one.

Clause 14 of Greek Constitution, referring both to Freedom of Expression and that of Press, formed a springboard to a « brand – new » right of Information (5^A Const.) for the legislator of the constitutional revision in 2001, who considered that the content of this right of Information needs more than ever to appear distinct in the frame of « Society of Information ». Additionally, the field of Radio-television provides a series of informational advantages, but the whole flow of information is subject to restrictions such as the national defense, the combat against crime, the intellectual property, the right in personality and that in private life etc., which aim, in the final analysis, to ensure that Information remains a privileged window to pure knowledge far from sowing the seeds of man's self – blindness.

δ) Terms

- *Active Information*
- *Passive Information*
- *Freedom of Expression*
- *Freedom of Press*
- *Constitutional Revision*
- *« Society of Information »*
- *National Defense*
- *Combat against Crime*
- *Intellectual Property*
- *Right in Personality*
- *Right in Private Life etc.*

ε) Μια ιδιαίτερη μνεία

Καμμία ανάλυση ενός συνταγματικού δικαιώματος δεν αρδεύει κάποιο ουσιαστικό απόσταγμα απλώς περιχαρακωμένη στην θεωρητική του ενατένιση. Η κοινωνικο – πολιτική θέαση του δικαιώματος της Πληροφόρησης, επομένως, υπήρξε επιβεβλημένη. Όχι τόσο για τους αναγνώστες, καθότι όντες οι ίδιοι κοινωνοί της σύγχρονης « Πληροφοριακής Έκρηξης » είναι αρκούντως ικανοί να συλλάβουν την έννοια σε συνάρτηση προς την εμπειρική της αντανάκλαση. Πολύ περισσότερο είναι φόρος τιμής στον προπάππο μου, που συνελήφθη κάποτε με την κατηγορία της προδοσίας και συνεργασίας με το ελληνικό Κράτος και του επεβλήθη φυλάκιση 2 ετών (!), επειδή στην κατοχή του εντοπίστηκε μία ελληνική εφημερίδα. Αδιάφορο αν τα εσωκλειόμενα νέα της ήσαν παρωχημένα ήδη. Ο φόβος μιας ενημέρωσης που δεν εξυπηρετεί είναι για τους κρατούντες πάντα τόσο φρέσκος (!). Μια παρηγοριά για τους γονείς, που παιδιά - καθώς μου διηγήθηκαν - παρακολουθούσαν το πρόγραμμα της ΕΡΤ στο σπίτι του χωριού με την μοναδική τηλεόραση. Τα παραθύρια είχανε σφαιλιστά από φόβο μα οι καρδιές τους ήσαν πιο πολύ μανταλωμένες μήπως ανάμεσα στους « λαθροθεατές » υπήρχε κάποιος προδότης. Δεν ξέρω ποιος λαχτάρησε καλλίτερα την έννοια της ελευθερίας της έκφρασης: αυτός που την αποτύπωσε στο χαρτί υπό μορφήν ακαδημαϊκού προϊόντος ή εκείνοι, που μέσα στην καθημερινότητά τους γυρνώντας απ' το μπακάλικο εάν συναντούσαν στον δρόμο τους κάποιον άλλον, που θα όδευε προς τα εκεί να προμηθευτεί βασικά είδη τροφής, τον πληροφορούσαν τυχόν πως... « ... το ψωμί είχε τελειώσει και δεν επαρκούσε... », απειλούνταν με φυλάκιση 5 έως 7 ετών (!) ... ;

Εσύ, ω Ελεύθερε Άνθρωπε, άκου! Αυτοί που βγήκαν ζωντανοί από την κόλαση του Δάντη σου φωνάζουν τρανταχτά: Προχώρα μπροστά και αγωνίσου αγονάτιστος για τα ανθρώπινα δικαιώματα, για την ταυτότητά σου. Μόνο τότε αξίζει να ζεις με το κεφάλι ψηλά.

11. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

α) Βιβλιογραφία

- Δαγτόγλου Π. Δ. , Συνταγματικό Δίκαιο – Ατομικά Δικαιώματα Α' , Β' Αναθεωρημένη Έκδοση , Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα , 2005 Αθήνα – Κομοτηνή .
- Δημητρόπουλος Γ. Ανδρέας , Συνταγματικά Δικαιώματα , Β' Έκδοση , Εκδόσεις Σάκκουλα , 2008 , Αθήνα – Θεσσαλονίκη .
- Καλλινίκου Διονυσία , Πνευματική Ιδιοκτησία και Συγγενικά Δικαιώματα , β' έκδοση , Εκδόσεις Π. Ν. Σάκκουλα , 2005 , Αθήνα .
- Μάνεσης Αριστόβουλος , Η Συνταγματική Προστασία της ελεύθερης κυκλοφορίας των εντύπων , Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα , 1976 , Αθήνα .
- Μαυριάς Γ. Κώστας - Παντελής Μ. Αντώνης , Συνταγματικά Κείμενα , τόμος πρώτος , τέταρτη έκδοση , Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα , 2007 , Αθήνα – Κομοτηνή .
- Μπαμπινιώτης Γεώργιος , Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας , Β' Έκδοση , Εκδόσεις Κέντρο Λεξικολογίας Ε. Π. Ε. , 2002 , Αθήνα .
- Σγουρίτσας Χ. , Συνταγματικό Δίκαιο , τόμος β' / τεύχος β' , Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα , 1966 , Αθήνα .
- Σπυροπούλου Έλενα , 2^η ημερίδα « ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ INTERNET » , που πραγματοποιήθηκε στην Φλώρινα την 14^η Μαΐου 2005 με συνδιοργάνωση του Δικηγορικού Συλλόγου Φλώρινας και του Συλλόγου Εκπαιδευτικών Πληροφορικής Ν. Φλώρινας (Σ. Ε. Π. Φ.) και με την υποστήριξη του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης Φλώρινας του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας .
- Χρυσόγονος Χ. Κώστας , Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα , 2^η Έκδοση Αναθεωρημένη και Συμπληρωμένη , Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα , 2002 , Αθήνα - Κομοτηνή .
- Χρυσόγονος Χ. Κώστας , Η ενσωμάτωση της ΕΣΔΑ στην εθνική έννομη τάξη , Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα , 2001 , Αθήνα – Κομοτηνή .

➤ ΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ :

- [www.utoxia.duth.gr / ~vasshatz / InfoSociety](http://www.utoxia.duth.gr/~vasshatz/)
- www.alfavita.gr
- [www.ert.gr / doconair / russiawithlove](http://www.ert.gr/doconair/)

β) Νομοθεσία

- Το Σύνταγμα της Ελλάδος (1975)
- Ο Νόμος 1491 / 1984 για το καθεστώς των Διαφημίσεων
- Ποινικός Κώδικας (Π. Δ. 283 / 1985)
- Αναγκαστικός νόμος 1092 / 1938
- Σύνταγμα του Άστρους (Νόμος Επιδαύρου) , (1823)
- Σύνταγμα 1844
- Σύνταγμα 1864
- Σύνταγμα 1927
- Σύνταγμα 1952
- Ο Νόμος 2462 / 1997 (Κύρωση Διεθνούς Συμφώνου για Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα)
- ΕΣΔΑ (Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου)
- ΔΣΑΠΔ (Διεθνές Σύμφωνο για Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα)
- Οδηγία 1999 / 93 / ΕΚ για ηλεκτρονικές υπογραφές
- Οδηγία 2000 / 31 / ΕΚ για την διευκόλυνση και εξάπλωση του εμπορίου
- Προεδρικό Διάταγμα 150 / 2001
- Νόμος 2672 / 1998 (Διακίνηση εγγράφων με ηλεκτρονικά μέσα)
- Νόμος 230 / 1975
- Νόμος 1730 / 1987 (Ελληνική Ραδιοφωνία – Τηλεόραση , Ανώνυμη Εταιρεία .
(ΕΡΤ – Α. Ε.)
- Νόμος 1866 / 1989

- Νόμος 2328 / 1995 (Νόμος για τα ΜΜΕ)
- Αναγκαστικός Νόμος 942 / 1946 (περί λήψεως μέτρων προς κατευνασμό πολιτικών παθών)
- Νόμος 1289 / 1982
- Νόμος 2121 / 1993 περί Πνευματικής Ιδιοκτησίας και Συγγενικών Δικαιωμάτων
- Αστικός Κώδικας
- Κοινοτική Οδηγία 2001 / 29 για εναρμόνιση στην Κοινωνία της Πληροφορίας
- Νόμος 2472 / 97 (Προστασία Προσωπικών Δεδομένων)
- Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων ΕΕ (συμβατικώς υπαγόμενος)
- Νόμος 2774 / 99 (Προστασία Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα στον τομέα των Τηλεπικοινωνιών)
- Οδηγία 58 / 2002 / ΕΚ
- Προεδρικό Διάταγμα 47 / 2005
- Νόμος 1866 / 1989 (Ίδρυση Ε. Σ. Ρ.)
- Νόμος 1943 / 1991 (Γενικά Αρχεία του Κράτους και άλλες διατάξεις)

γ) Νομολογία

- ΕΔΔΑ , (291444) , 16 – 3 / 2000 , Υπόθεση Ozgur Gundem κατά Τουρκίας
- ΕΔΔΑ , (440009) , 19 – 12 / 2006 , Υπόθεση Radio Twist AS κατά Σλοβακίας
- ΣΤΕ , (325267) , 03 – 12 / 2002 , Υπόθεση Τριανταφυλλόπουλος / ALPHA κατά Αρχής Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων.